

AON 8747/2005

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Bogdan PANEK

WYBRANE PROBLEMY
WSPÓŁPRACY CYWILNO-WOJSKOWEJ
NA POZIOMIE OPERACYJNYM

59618

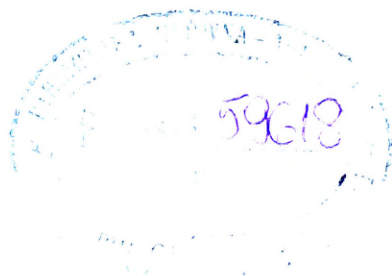
WARSZAWA

2005

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

AON 5747/05

Bogdan PANEK

**WYBRANE PROBLEMY
WSPÓŁPRACY CYWILNO-WOJSKOWEJ
NA POZIOMIE OPERACYJNYM**

WARSZAWA

2005

WSTĘP

Uwarunkowania geopolityczne Europy na początku XXI wieku oraz zmiany polityczno-militarne, które obserwujemy we współczesnym świecie są nośnikiem wielu nowych wyzwań. Dotyczą one zarówno wielu dziedzin życia publicznego, jak również szeroko rozumianej sfery obronności.

Wydarzenia z ostatnich lat potwierdzają tezę o zdominowaniu środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego przez wojny i konflikty lokalne (Kosowo, Rwanda, Czeczenia, Turcja, Gruzja, Afganistan, Irak). Analiza ich przebiegu wskazuje, że nie brały w nich udziału wyłącznie siły zbrojne, lecz także - w różnych fazach i zakresie - organizacje i instytucje pozamilitarne. Stąd, nie wdając się w typologię współczesnych operacji prowadzonych na obszarze kraju i poza jego granicami należy stwierdzić, że angażuje się w nich coraz większą liczbę uczestników, w tym również wiele organizacji cywilnych (pozarządowych oraz rządowych). Również obszar zadaniowy przewidziany dla sił zbrojnych uczestniczących w operacji uległ znacznemu przewartościowaniu, obejmując swoim zasięgiem, zarówno zadania typowo „wojskowe”, jak i wiele innych, realizowanych często na styku z ludnością cywilną (niesienie pomocy humanitarnej, ratownictwo, ochrona ludności cywilnej, itp.). Można zatem stwierdzić, że prowadzenie operacji w sytuacjach, w których zaangażowane są liczne grupy organizacji cywilnych (rządowych i pozarządowych), stwarza określone problemy organizacyjne i zagrożenie bezpieczeństwa dla samych uczestników operacji. Zachodzi więc potrzeba koordynacji wysiłków podejmowanych, zarówno przez wojskową, jak i cywilną stronę. Uzasadnione jest zatem założenie, że dla rozwiązania problemów związanych z funkcjonowaniem tych skomplikowanych układów, konieczne jest podjęcie szeregu profesjonalnych działań z zakresu współpracy cywilno-wojskowej. Wykracza ona daleko poza sferę zadań typowych dla sił zbrojnych i obejmuje wspólne wysiłki cywilnych i wojskowych ośrodków decyzyjnych wszystkich szczebli dowodzenia oraz struktur pozamilitarnych.

1. POJĘCIE I ISTOTA WSPÓŁPRACY CYWILNO-WOJSKOWEJ

Analiza doświadczeń historycznych wskazuje, że o relacjach cywilno-wojskowych możemy mówić już od początków istnienia Sił Zbrojnych, jako wyodrębnionej w danym państwie strukturze wojskowej. Warto jednak zauważyć, że współdziałanie sektora cywilnego i wojskowego ewaluowało przez cały okres swojego funkcjonowania, zmienia się również obecnie i nie jest to proces zakończony. Jest to szczególnie istotny wniosek w sytuacji, w której dążymy do spojrzenia na współpracę cywilno-wojskową przez pryzmat współcześnie prowadzonych operacji.

Jeszcze nie tak dawno dynamika sytuacji kryzysowych nie wymagała ścisłej współpracy cywilno-wojskowej i każda ze stron w zasadzie mogła działać osobno. W tym okresie była ona postrzegana jako swoisty pomost łączący dwa różne środowiska, które współpracowały ze sobą – wpływając na sytuację lokalną w danym państwie. Jednak zmienny charakter konfliktów oraz różnorodne reakcje międzynarodowe stworzyły nową sytuację, która obecnie w dużym stopniu uniemożliwia odosobnione działania wspomnianych sektorów.

Potwierdzeniem są m.in. operacje w Bośni i Hercegowinie, Kosowie, Afganistanie oraz Iraku, które charakteryzują się nowym podejściem Sił Zbrojnych do roli, jaka została im wyznaczona. Zawierają one w sobie bowiem przedsięwzięcia zmierzające do wsparcia pokoju w tych regionach, poprzez oddziaływanie - ogólnie rzecz ujmując, na szereg dziedzin cywilnych. Można, zatem na tej podstawie sformułować wniosek, że współczesne operacje są zarówno bardziej kompleksowe, jak i wielostronne. Oprócz rozbrojenia stron konfliktu obejmują także działania zmierzające do przywrócenia prawa i porządku, pomocy dla ludności cywilnej, odbudowy infrastruktury, czy też odbudowy aparatu państwowego.

Przedstawione przesłanki legły u podstaw postawienia przed Siłami Zbrojnymi nowego zadania, polegającego na organizowaniu i prowadzeniu współpracy cywilno-wojskowej. W praktyce nie oznacza to, że jest ona rzeczą nową, bowiem już w 1942 roku Stany Zjednoczone sformowały jednostki

wojskowe zajmujące się sprawami cywilnymi. Ten specyficzny obszar działań wynika z faktu, iż zarówno na etapie planowania, jak i prowadzenia konwencjonalnych operacji militarnych, a także działań innych niż wojna, wymiar ten istnieje i musi być uwzględniony w planach wojskowych.

We współczesnej myśli wojskowej spotkać można różnorodne poglądy, dotyczące problematyki współpracy cywilno-wojskowej. Jednak obecne otoczenie bezpieczeństwa, nowe i trudne do zdefiniowania zagrożenia, zmieniający się charakter konfliktów zbrojnych wymagają gruntownego zrewidowania dotychczasowych poglądów oraz nowego podejścia do współpracy cywilno-wojskowej.

Tradycyjne pojmowanie współpracy cywilno-wojskowej, opartej na różnorodnych związkach formalnych i nieformalnych sektora cywilnego i wojskowego nie odpowiada już współczesnej rzeczywistości, a aktualne uwarunkowania wymuszają wręcz postrzeganie jej w dwóch wymiarach, a mianowicie: narodowym¹ oraz międzynarodowym².

Przeprowadzone analizy i oceny rozwiązań stosowanych w innych państwach³ wskazują na konieczność dokonania jednoznacznego rozdziału pomiędzy współpracą cywilno-wojskową na obszarze własnego kraju (w ramach obrony narodowej), a współpracą organizowaną podczas działań Sił Zbrojnych poza jego terytorium (CIMIC).

Zdaniem wielu teoretyków wojskowych w przeszłości utożsamianie CIMIC z współpracą cywilno-wojskową realizowaną na terytorium własnego kraju, prowadziło często w państwach Sojuszu do powstania wielu nieporozumień, których podłożem była błędna interpretacja odmiennych w sensie znaczeniowym pojęć. Według nich problem wynikający z samej definicji pojęcia

¹ Dotyczącym współpracy cywilno-wojskowej podczas działań naszych SZ na terytorium RP.

² W odniesieniu do współpracy cywilno-wojskowej organizowanej w działaniach poza granicami kraju w ramach operacji NATO prowadzonej na terytorium innego członka Sojuszu lub państwa spoza Sojuszu.

³ Np. rozwiązania niemieckie i amerykańskie.

wydaje się możliwy do rozwiązania, jednak pod warunkiem, że oba te pojęcia będą zawsze rozpatrywane wewnątrz wcześniej ustalonego związku⁴.

W przypadku współpracy cywilno-wojskowej organizowanej i prowadzonej *na własnym terytorium* relacje pomiędzy poszczególnymi resortami państwowymi zostają określone i tworzone w odniesieniu do narodowej koncepcji obrony państwa, przy uwzględnieniu jej intencji oraz związków zachodzących we wszystkich płaszczyznach związanych z obronnością kraju. Podlega ona przy tym licznym ograniczeniom prawnym, które wynikają zarówno z zapisów konstytucyjnych, jak i uregulowań i aktów prawnych niższego rzędu. Tak rozumiana współpraca obejmuje wszystkie płaszczyzny, które znajdują się w obszarze *wspólnego interesu* obrony narodowej - we wszystkich stanach funkcjonowania państwa (pokoju, kryzysu i wojny). Proces ten obejmuje przy tym całą gamę przedsięwzięć, począwszy od ustalenia wspólnych celów i koncepcji, poprzez dokonanie szczegółowych uzgodnień w zakresie planowania, rozdział będących do dyspozycji zasobów, aż po działania związane ze świadczeniem wzajemnego wsparcia.

Natomiast pojęcie współpracy cywilno-wojskowej, określane w nomenklaturze NATO mianem CIMIC (*Civil - Military Cooperation*)⁵, definiowane jest w odniesieniu do Dowódcy Sił Sojuszniczych, działającego na obszarze operacji, jako głównego jej realizatora. Początkowo przedstawiano ją jako współpracę w czasie pokoju i wojny pomiędzy dowódcami NATO, a narodowymi władzami wojskowymi państwa, na obszarze którego prowadzone są działania⁶. Jednak taka interpretacja CIMIC okazała się być wystarczającą wyłącznie dla potrzeb operacji w myśl art. 5, czyli związanych z „obroną kolektywną”.

⁴ H. Tieman, Professionelle Herausforderung, Zivil-Militärische Zusammenarbeit aus Sicht der NATO, Truppenpaxis Beiheft nr1, 1988, s.41.

⁵ CIMIC (Civil - Military Cooperation) – określenie to wywodzi się z amerykańskich doświadczeń w zakresie prowadzenia Civil Affairs Operations. W regulaminie amerykańskich sił zbrojnych FM 41-10 (Civil Affairs Operations) z 1993 roku, zdefiniowane są one jako operacje militarne, których głównym celem jest wsparcie dowódców w realizacji zadania wojskowego, poprzez pomoc udzielaną władzy i ludności cywilnej oraz organizacjom rządowym i pozarządowym.

⁶ Powyższa definicja wskazuje, że w okresie tym nie miała miejsca bezpośrednia współpraca dowódców NATO z narodowymi władzami cywilnymi, a występujące w pojęciu CIMIC słowo „civil” -oznaczało konieczność uwzględnienia aspektów cywilnych podczas prowadzenia obrony kolektywnej na terytorium któregoś z państw członkowskich Sojuszu.

Istotnym przełomem mającym zasadniczy wpływ na szersze i nieco odmienne postrzeganie CIMIC było ogłoszenie po szczycie NATO w 1994 roku gotowości Sojuszu do udzielania pomocy, zarówno Unii Zachodnio-europejskiej, jak i ONZ w zakresie zwiększenia i poprawy możliwości operacyjnych tych organizacji.

Analizy ówczesnego okresu wskazują, że pojęcie CIMIC zyskało na znaczeniu i weszło na stałe do terminologii NATO dopiero wtedy, gdy siły wojskowe zostały uwikłane w działania, które w znacznym stopniu odbiegały od dotychczasowych, tradycyjnych operacji wojskowych. Zaangażowanie się Sojuszu w działania o charakterze wykraczającym poza art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego, w tym również we współpracę cywilno-wojskową o całkowicie innym niż dotychczas charakterze, spowodowało konieczność zmian w obszarze definicyjnym tego pojęcia oraz opracowanie szczegółowych koncepcji, które byłyby adekwatne do nowych uwarunkowań na kontynencie europejskim.

Przeprowadzenie stosownych analiz dotyczących problematyki współpracy cywilno-wojskowej zlecono Komitetowi Wojskowemu NATO (*Military Committee - MC*). Efektem przeprowadzonych prac było wydanie w sierpniu 1997 roku dokumentu MC 411/1⁷, który określa CIMIC jako: *„te spośród środków i porozumień, które wymagają utrzymania stosunków pomiędzy dowódcą NATO, a narodowymi władzami, instytucjami cywilnymi i wojskowymi oraz ludnością cywilną na wspólnym obszarze działań, na którym będą rozmieszczone wojska NATO. Tego rodzaju umowy obejmują również współpracę z pozarządowymi lub międzynarodowymi organami, organizacjami i urzędami”*.

Z powyższej definicji wynika, że CIMIC nie zajmuje się tylko i wyłącznie planowaniem cywilnego wsparcia dla potrzeb operacji militarnych - jak było to w okresie zimnej wojny, lecz jego zakres pojęciowy jest znacznie szerszy.

⁷ MC 411/1 (NATO Military Policy on Civil-Military Cooperation) - Wytyczne Komitetu Wojskowego NATO, które obowiązywały od sierpnia 1997 roku do lutego 2000r. Zawierają one zasady współpracy cywilno-wojskowej opracowane na potrzeby działania wojsk sojusznicznych. Dokument ten stanowił podstawę do organizacji współpracy podczas działań Sił Sojusznicznych na Bałkanach.

Śledząc ewolucję definicji CIMIC można zauważyć odejście od „środków i porozumienia” na rzecz „działania”, utrzymanego w kontekście relacji.

Istotę współczesnego pojęcia CIMIC oddaje definicja zawarta w Doktrynie Współpracy Cywilno-Wojskowej NATO (AJP-9)⁸, która określa CIMIC w sposób następujący: **„koordynacja i współpraca, mająca na celu wspieranie wykonywania zadań, pomiędzy dowódcą NATO, a podmiotami cywilnymi, włączając w to ludność, władze lokalne oraz organizacje i agencje międzynarodowe, narodowe i pozarządowe”**.

Analiza treści poszczególnych definicji wskazuje jednoznacznie, że istotą współpracy cywilno-wojskowej jest w każdym przypadku tworzenie i zarządzanie wszelkiego rodzaju relacjami z cywilnymi elementami środowiska w rejonie zainteresowania dowódcy wojskowego. Mnogość i zmienność tych relacji wynikająca z skomplikowanej sytuacji, w jakiej znajdują się wojska, organizacje i urzędy powoduje ich wielowymiarowość.

Będąca konsekwencją działań na Bałkanach Koncepcja Strategiczna NATO z 1999 roku zakłada istnienie wzajemnych związków i zależności pomiędzy siłami wojskowymi na obszarze operacji, a środowiskiem cywilnym. Można, więc przypuszczać, że związki te są w rzeczywistości wzajemnymi oddziaływaniami, a zależności są w istocie współzależnościami. Zgodnie z pkt. 60 Koncepcji Strategicznej NATO „dla powodzenia operacji realizowanych przez NATO bardzo ważne znaczenie mają związki pomiędzy siłami Sojuszu, a lokalnymi władzami cywilnymi (zarówno rządowymi, jak i pozarządowymi)”.

Z powyższych rozważań wynika, że współpraca cywilno-wojskowa jest swoistym *sprzężeniem* w sytuacji, gdy - z jednej strony władze cywilne coraz częściej potrzebują środków wojskowych, a z drugiej zaś dla operacji militarnych ogromne znaczenie ma wsparcie środowiska cywilnego.

W tym miejscu warto także zwrócić uwagę na wynikające stąd implikacje. Tworzenie relacji powinno odbywać się w sposób zapewniający realizację stojących przed siłami wojskowymi zadań. Jednak zbyt mocne przesunięcie „punktu ciężkości” w tym kierunku może czasami doprowadzić do sytuacji, gdy

⁸AJP-9; NATO Civil-Military Cooperation (CIMIC) Doctrine, (ratification draft 1), Nov 2001.

pojawia się tzw. relacje „niezależne”, które w konsekwencji mogą doprowadzić do nie osiągnięcia zakładanego celu. Będzie to zgodne z ideą tworzenia relacji, ale niezgodne z powszechnie rozumianą ideą współpracy. Dlatego ważne jest, aby wyraźnie zidentyfikować cele i wynikające stąd zadania CIMIC. Umożliwi to ustanowienie i utrzymywanie pełnej współpracy między dowódcą wojskowym, a władzami cywilnymi, organizacjami, agencjami i społecznością na obszarze operacji, w celu stworzenia mu najlepszych warunków do realizacji zadania.

Zgodnie z doktryną współpracy cywilno-wojskowej NATO cel działania w ramach CIMIC można podzielić na bezpośredni oraz długofalowy. *Pierwszy*, związany jest z zapewnieniem i utrzymaniem pełnej współpracy pomiędzy dowódcą NATO, a ludnością cywilną, władzami oraz instytucjami wewnątrz przydzielonego mu obszaru działania. Współpraca ta powinna umożliwić stworzenie mu jak najlepszych warunków na płaszczyźnie cywilno-wojskowej, które pozwolą na uzyskanie przewagi moralnej, materialnej i taktycznej⁹. W wymiarze praktycznym sprowadza się to do zapewnienia optymalnych warunków przy realizacji zadania wojskowego oraz zagwarantowania maksimum bezpieczeństwa wojskom własnym na obszarze operacji.

Natomiast drugi z wymienionych - *cel długofalowy*, polega na stworzeniu i utrzymaniu warunków, zapewniających trwałe rozwiązanie sytuacji kryzysowej.

Uogólniając można zatem przyjąć, że CIMIC służy nie tylko zapewnieniu siłom wojskowym krótkotrwałego bezpieczeństwa, lecz przyczynia się również do realizacji zadań polityczno-strategicznym o charakterze długofalowym. Z tego też względu zapobieżenie lub rozwiązanie konfliktu jest dla dowódców NATO nie tylko z zewnątrz płynącą, krótkotrwałą korzyścią, lecz jasnym polityczno-strategicznym celem Sojuszu dla tego regionu.

⁹ Tamże, rozdział 1, pkt. 103.

Aby stało się to możliwe personel przewidziany do realizacji CIMIC powinien spełniać następujące warunki:

- 1) Być elementem łącznikowym z podmiotami cywilnymi na odpowiednim szczeblu.
- 2) Uczestniczyć w planowaniu operacji na szczeblach strategicznym i operacyjnym z odpowiednimi organami cywilnymi przed i w trakcie trwania operacji.
- 3) Nieprzerwanie prowadzić ocenę środowiska cywilnego, włączając w to ocenę potrzeb i możliwości ich zaspakajania przez siły Sojuszu.
- 4) Nadzorować prowadzenie działań związanych ze sferą cywilną przez siły wojskowe oraz umożliwić wykorzystanie niezbędnych ekspertów.
- 5) Wypracowywać sprawne, wykonane w odpowiednim momencie przeniesienie cywilnych zakresów odpowiedzialności na właściwe władze.
- 6) Współpracować z innymi pionami sztabu w sprawach dotyczących wszystkich aspektów operacji.
- 7) Doradzać dowódcy w zakresie kontaktów ze środowiskiem cywilnym.

Powyższe ustalenia i wnioski pozwalają na stwierdzenie, że CIMIC jest obligatoryjnym łącznikiem pomiędzy siłami wojskowymi, a środowiskiem cywilnym na obszarze operacji. Tworzy on więc płaszczyznę porozumienia i współdziałania dowódców z władzami, instytucjami oraz ludnością cywilną i musi zostać uwzględniony zarówno podczas operacji w myśl art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego, jak też do działań poza tym artykułem.

W obydwu rodzajach działań dowódcy wojskowi są zobowiązani do uwzględnienia w procesie przygotowania i prowadzenia operacji czynników o charakterze: socjalnym, politycznym, kulturalnym, gospodarczym, środowiskowym i humanitarnym. Ponadto muszą wziąć pod uwagę obecność dużych ilości coraz to lepiej rozwiniętych organizacji międzynarodowych i pozarządowych posiadających swoje cele oraz metody działania. Wynikający z tego nacisk może się jeszcze bardziej wzmocnić poprzez istniejące na obszarze działań różnice o charakterze kulturowym oraz zróżnicowane określenie celów pomiędzy wojskowymi i cywilnymi organizacjami znajdującymi się na jego

obszarze. Aby osiągnąć możliwie jak największy udział wymienionych organizacji, konieczne jest stworzenie efektywnych stosunków pomiędzy działającymi w danym regionie wojskami, a innymi znajdującymi się tam organizacjami.

W tej sytuacji dowódcy wojskowi są zobligowani do zapewnienia i utrzymania bezpośredniego kontaktu z władzami oraz organizacjami cywilnymi. W ten sposób, niektóre z warunków istotnych dla powodzenia operacji mogą zostać osiągnięte bez użycia siły.

2. WYBRANE ASPEKTY CIMIC NATO

Problematyka współpracy cywilno-wojskowej należy obecnie do najbardziej aktualnych i dynamicznie rozwijających się dziedzin doktryny wojskowej NATO, które wywierają istotny wpływ na kształt struktur organizacyjnych sztabów oraz procedur dowodzenia Sojuszu.

Począwszy od 1992 roku Sojusz Północnoatlantycki zgłosił gotowość wsparcia działalności w sferze misji pokojowych realizowanych przez KBWE, a następnie OBWE. Nieco później, w odpowiedzi na apel Butrosa Ghali dotyczący wsparcia ONZ w operacjach pokojowych, po szczycie państw NATO w 1994 roku ogłoszono gotowość udzielenia pomocy w poprawie możliwości operacyjnych zarówno Unii Zachodnioeuropejskiej (WEU – *Western European Union*) jak i ONZ. Równolegle rozpoczynając program Partnerstwa dla Pokoju zainicjowano działania nakłaniające państwa do uczestnictwa w operacjach pokojowych, humanitarnych, poszukiwawczych, ratowniczych oraz innych. Angażowanie się NATO w dotąd nietypowe działania o charakterze poza wojennym – w tym we współpracę cywilno-wojskową - znajduje potwierdzenie w szeregu dokumentach, w tym również w koncepcji strategicznej, w której istnieje zapis, że relacje pomiędzy wojskiem a środowiskiem cywilnym są podstawą dla odniesienia sukcesu w operacji¹⁰. Siły NATO uczestnicząc w operacjach reagowania kryzysowego (*Crisis Response Operations – CROs*), podejmują działania humanitarne oraz te, które związane są z odbudową życia polityczno-gospodarczego na obszarach objętych konfliktem.

Wynika to z faktu, że władze lokalne oraz żadna z organizacji międzynarodowych nie są zdolne lub też gotowe do podjęcia skutecznych działań w sytuacjach kryzysowych. O potrzebie przyjęcia doktryny cywilno-wojskowej stwierdzano wprost w pojawiających się w kolejnych latach dokumentach wielonarodowych połączonych sił Sojuszu Północnoatlantyckiego.

¹⁰ NATO's Strategic Concept,(SC 94), pkt.60.

Dotyczy to m.in. AJP-1 (1997r.), AJP-1(A) (1999r.)¹¹. Problem poruszany był również w pracach Komitetu Wojskowego NATO (*Military Committee*), który w dokumencie MC 400/2, Koncepcji Strategicznej (SC 99) stwierdza, iż oprócz stałego zapewnienia obrony kolektywnej, Sojusz powinien być gotowy do wniesienia wkładu w skuteczne zapobieganie konfliktom oraz aktywnego angażowania się w zarządzanie kryzysem. Pada tam również stwierdzenie, że „współpraca pomiędzy siłami Sojuszu, a środowiskiem cywilnym (zarówno rządowym jak i pozarządowym), w którym te siły działają, jest podstawą sukcesu tych operacji”. Syntetycznym ujęciem problemu stało się opracowanie AJP-9 - „*Doktryny Współpracy Cywilno – Wojskowej (CIMIC) w NATO*”¹².

2.1. Podstawowe zasady współpracy cywilno-wojskowej

W doktrynie współpracy cywilno – wojskowej NATO - AJP-9, pod pojęciem zasad CIMIC określa się wytyczne mające zasadniczy wpływ na prowadzenie wspomnianej działalności we wszystkich aspektach konfliktu. Dzielą się one na dwie główne kategorie:

- ✚ dotyczące sfery militarnej;
- ✚ odnoszące się do relacji cywilno-wojskowych¹³.

Zasady dotyczące działalności wojskowej odnoszą się do zarządzania wewnętrznymi procesami wojskowymi, które umożliwiają wykonanie oraz realizację planu wsparcia CIMIC.

Z kolei drugie, dotyczące kontaktów cywilno-wojskowych, zawierają wskazówki traktujące o ustanawianiu i podtrzymywaniu efektywnych więzi z władzami i ludnością cywilną oraz z organizacjami o charakterze międzynarodowych, rządowym i pozarządowym.

¹¹ STANAG 2437

¹² Doktryna Współpracy Cywilno-Wojskowej (CIMIC) NATO zgodnie z planem ratyfikacji dokumentów została wprowadzona w grudniu 2002 roku.

¹³ Allied Joint Doctrine (AJP- 9) - NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine, Ratification Draft 1, Nov 2001, rozdz. 2.

2.1.1. Zasady współpracy dotyczące sfery militarnej

Jak wynika z analiz dokumentów normatywnych Sojuszu podczas prowadzenia operacji NATO, siły wydzielone do CIMIC realizują przedsięwzięcia mające na celu wsparcie działających na danym obszarze wojsk - będąc niejako „łączem” pomiędzy dowódcą wojskowym, a środowiskiem cywilnym. Umiejętne wykorzystanie tych sił pozwala dowódcom na pełniejszą identyfikację czynników środowiska cywilnego, a następnie odpowiednie ich uwzględnienie w procesie planowania operacyjnego.

Wnioski uzyskane z doświadczeń zebranych na przestrzeni ostatnich lat wskazują, że kontyngenty wojskowe sił Sojuszu w operacjach prowadzonych poza art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego, mogą zostać rozmieszczone w rejonie konfliktu jako jeden z elementów, służących rozwiązaniu złożonej i zaostrej sytuacji politycznej. Rola sił wojskowych może w tym przypadku sprowadzać się do wsparcia wszystkich władz cywilnych na danym obszarze operacji. Nie mniej jednak tylko dowódca może decydować, do jakiego stopnia środki wojskowe powinny być użyte do realizacji przedsięwzięć CIMIC. Nie powinno podejmować się dodatkowych zadań w ramach pomocy humanitarnej, bez uprzedniej, skoordynowanej z agendami cywilnymi oceny zasobów oraz bez ustalenia priorytetowych zadań wojskowych.

Podczas procesu oceny sytuacji i podejmowania decyzji w zakresie CIMIC dowódca powinien kierować się zbiorem zasad dotyczących działalności wojskowej, które obejmują:

- ↓ nadrzędność misji;
- ↓ jedność dowodzenia;
- ↓ ekonomię sił;
- ↓ koncentrację sił;
- ↓ sprawy humanitarne¹⁴.

Zasada nadrzędności misji oznacza, że operacja wojskowa posiada najwyższy priorytet. Zadanie określone przez Naczelnego Dowódcę stanowi

¹⁴Allied Joint Doctrine (AJP- 9) - NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine, Ratification Draft 1, Nov 2001, Rozdział 2, pkt. 202.

podstawę do planowania i realizacji wszystkich wojskowych przedsięwzięć kooperacyjnych na obszarze działań. Z drugiej zaś strony wszystkie działania kooperacyjne powinny zmierzać w kierunku wsparcia i zapewnienia optymalnych warunków do realizacji tego zadania w ramach otrzymanego mandatu politycznego. Podkreśla się przy tym, że niezależnie od posiadanego stopnia wojskowego wszyscy wydzieleni do realizacji zadań CIMIC żołnierze muszą być przygotowani na zetknięcie się z szokującą rzeczywistością, mającą związek z ludzkim cierpieniem. Jednakże nikt nie może zapominać o tym jaki jest cel wojskowy i pomoc, która z moralnego punktu widzenia jest godna pochwały, może doprowadzić do zagrożenia w realizacji otrzymanego zadania.

Zasada jedności dowodzenia znajduje odzwierciedlenie w kierowaniu całokształtem przedsięwzięć w zakresie współpracy cywilno-wojskowej w obrębie przydzielonego każdemu dowódcy rejonu odpowiedzialności na obszarze operacji. Podobnie jak w wypadku innych przedsięwzięć wsparcia, działalność CIMIC powinna być skupiona na osiągnięciu zamierzonego celu końcowego. Obowiązkiem każdego dowódcy jest osiągnięcie koniecznej jedności dowodzenia oraz niezbędnej integracji zarówno ich wysiłku jak i działań głównych. Dowódcy muszą być świadomi wpływu, jaki wywrze działanie militarne na środowisko cywilne i odwrotnie. W związku z tym powinni oni nadać działaniom CIMIC odpowiedni priorytet oraz kierować nimi w sposób zapewniający utrzymywanie skuteczności działań wojskowych, nie pogarszając jednocześnie sytuacji ludności cywilnej.

Ekonomia sił przejawia się tym, iż dowódcy muszą dążyć do unikania nadmiernego wykorzystania środków wojskowych do zadań niemilitarnych. Zasoby wojskowe, szczególnie zaś na obszarze operacji prowadzonej poza granicami kraju, są często ograniczone. Dlatego też, powinno się używać jedynie niezbędnego minimum środków do wykonania zadania, mającego na celu np. wsparcie ludności lub organizacji cywilnych. Dowódcy muszą uważać by nie stwarzać sytuacji zależności strony cywilnej, ludności, władz, organizacji międzynarodowych i pozarządowych, od zasobów wojskowych. Działania CIMIC często prowadzone są w sytuacji, gdy ludność cywilna staje w obliczu

braków w infrastrukturze i powszechnego niedostatku podstawowych towarów i usług. Z tego też względu, ograniczanie środków lub wycofanie się z ich dostarczania może być trudne, ponieważ może to doprowadzić do napięć w stosunkach cywilno-wojskowych, spowolnić rozwój ośrodków władzy cywilnej oraz trwale zaszkodzić zaufaniu publicznemu pokładanemu w siłach wojskowych NATO. Środki dostępne dla CIMIC będą prawdopodobnie ograniczone, powinny, więc być skoncentrowane na zadaniach oznaczonych najwyższym priorytetem.

Koncentracja sił – z reguły będące do dyspozycji siły i środki przeznaczone do realizacji zadań CIMIC będą w znacznym stopniu ograniczone. Z tego też względu szczególnego znaczenia nabiera ich efektywne rozmieszczenie i koncentracja. Właściwa koncentracja sił i środków umożliwia stworzenie atmosfery wzajemnego zaufania i uzyskanie akceptacji dla działań militarnych przez ludność cywilną. Pozwoli ona również na najlepsze wykorzystanie posiadanych zasobów zarówno w odniesieniu do sił wojskowych jak i cywilnych. Zgodnie z zasadą jednoosobowego dowodzenia, dowódcy ponoszą prawną odpowiedzialność za przestrzeganie Prawa Konfliktów Zbrojnych. Pomocą w wywiązywaniu się z zasady realizowania zobowiązań prawnych służy dowódcom odpowiednio wykwalifikowany personel.

Ze względów humanitarnych dowódcy powinni dążyć, w granicach wykonywanego zadania, do zmniejszenia wpływu operacji wojskowych na jednostki niebiorące udziału w działaniach zbrojnych.

Prawa człowieka, jednostek i poszczególnych grup powinny być szanowane oraz chronione zgodnie z prawem międzynarodowym i Prawem Konfliktów Zbrojnych. Powyższa zasada nakłada na dowódców obowiązek, aby planowali i prowadzili działania w sposób, który umożliwi minimalizację lub zapobieżenie strat wśród ludności cywilnej.

2.1.2. Zasady dotyczące kontaktów cywilno-wojskowych

Poza zbiorem zasad dotyczących działalności wojskowej CIMIC można wyróżnić również zasady dotyczące budowania i utrzymywania relacji z otoczeniem misji.

Do najważniejszych należy zaliczyć:

- ✦ zasadę utrzymywania świadomości kulturowej;
- ✦ zasadę wspólnych celów;
- ✦ zasadę podziału odpowiedzialności;
- ✦ zasadę aprobaty społeczeństwa;
- ✦ zasadę korzyści cywilnych;
- ✦ zasadę przejrzystości;
- ✦ zasadę komunikacji¹⁵.

Bardzo ważnym podczas realizacji każdego zadania jest zachowanie **zasady utrzymywania świadomości kulturowej** na obszarze działania. Czasami w politycznie wrażliwym środowisku, nieświadome pogwałcenie prawa lub miejscowego zwyczaju może doprowadzić do powstania niekorzystnych reakcji (często nagłaśnianych później w mediach), które w konsekwencji mogą doprowadzić do zmniejszenia szansy na osiągnięcie powodzenia całej operacji. Strona wojskowa musi w szerokim zakresie przyswoić sobie miejscowe prawa i zwyczaje oraz prowadzić wszelkiego rodzaju działania ułatwiające zrozumienie kultury. W procesie tym szczególna rola przypada żołnierzom wchodzącym w skład sił CIMIC, którzy są wręcz zobowiązani do zaznajomienia się z kulturą i obyczajami panującymi w danym regionie.

Wspólne cele - nawiązanie, utrzymanie i wzmocnienie kontaktów cywilno-wojskowych jest warunkiem niezbędnym do osiągnięcia sukcesu w środowisku operacyjnym. Biorąc pod uwagę możliwość wystąpienia różnorodnych zagrożeń dla bezpieczeństwa, należy kontynuować wysiłki w celu utrzymania w procesie organizacji współdziałania wzajemnych relacji sfery wojskowej i cywilnej. Związek czynnika wojskowego i cywilnego musi być zdolny do prze-

¹⁵Allied Joint Doctrine (AJP- 9) - NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine, Ratification Draft 1, Nov 2001, rozdział 2, pkt. 203.

trwania i pokonania niepowodzeń, kompromisu, a także w czasie wystąpienia zagrożeń.

Zarówno obrona zbiorowa jak i *Operacje Reagowania Kryzysowego* (CROs) odbywają się w gwałtownie zmieniającym się środowisku, w którym procesy decyzyjne, muszą być realizowane sprawnie i adekwatnie do sytuacji. Każda organizacja musi rozumieć wymogi, wynikające z zobowiązań politycznych i materialnych. Zrozumienie ich jest podstawą współpracy cywilno-wojskowej, a zobowiązania - czynione dla osiągnięcia celu, a nie dotrzymania terminu. Podstawa wspólnej i efektywnej współpracy polega na tym, że obydwie strony łączą wspólne cele. Muszą być one wzajemnie uzgodnione i respektowane, a dowódcy wojskowi zobowiązani są do ujęcia ich w planach i operacjach wojskowych.

Struktura i sposoby działania agencji i organizacji cywilnych, z którymi siły wojskowe NATO muszą współpracować są bardzo zróżnicowane. Analiza wspólnych celów powinna doprowadzić do uzgodnionego **podziału obowiązków** w celu stworzenia i utrzymania trwałych i wzajemnie korzystnych kontaktów. CIMIC możliwie najszybciej musi stworzyć mechanizmy i środki koordynacji współpracy z organizacjami cywilnymi w celu uniknięcia nieporozumień oraz ustalenia ich ról oraz zakresu obowiązków realizując zasadę podziału wspólnych obowiązków.

Z wcześniejszą zasadą nierozzerwalnie wiąże się następna, czyli **zasada aprobaty ze strony społeczeństwa**. Stwierdza, iż należy podjąć każdy wysiłek celem uzyskania akceptacji ludności cywilnej. Jeżeli wyjdziemy z założenia, że osiągnięcie głównych celów wojskowych nie wymaga aprobaty społeczeństwa na obszarze działań, to w sytuacji, jeżeli zachodzi potrzeba zagwarantowania i utrzymania długotrwałego pokoju, poparcie ludności cywilnej okazuje się decydującym czynnikiem zapewniającym jego osiągnięcie. W związku z tym, siły wojskowe muszą podejmować praktyczne kroki i starania, które zapewnią im uzyskanie akceptacji ze strony cywilnej na obszarze działań.

W innym przypadku przyzwolenie ludności będzie miało charakter wymuszony i pozwoli to wyłącznie na osiągnięcie celów o charakterze krótkotrwałym.

Zasada korzyści strony cywilnej – większość z organizacji cywilnych niechętnie podchodzi do współpracy z jednostkami wojskowymi. Obdarzają one wojsko niewielkim zaufaniem i nie chcą narażać się na jakiegokolwiek zagrożenia, które mogłyby się przyczynić do utraty ich bezstronności czy też aurytety. Dlatego ważnym jest, aby siły sojusznicze miały możliwość i wolę zaoferowania im czegoś, co potrzebują lub mogą odnieść określone korzyści. Oferta ze strony wojskowej może przybierać wiele form, począwszy od siły ludzkiej poprzez wyposażenie i środki materiałowe aż do przekazywania informacji, których zdobycie jest poza zasięgiem władz cywilnych.

Skuteczne działania i operacje CIMIC wymagają wzajemnego zaufania ze strony wszystkich zaangażowanych sił i ugrupowań. Zdobycie zaufania wymaga przestrzegania **zasady przejrzystości**.

Kompetencje, zdolności oraz zachowanie przejrzystości działań zdecydowanie pomaga w zdobyciu zaufania wszystkich elementów środowiska cywilnego. Czasami, skomplikowana sytuacja pomiędzy stronami politycznymi, wojskowymi, humanitarnymi i innymi elementami składowymi współpracy cywilno-wojskowej będzie prowadziła do wzrostu napięcia a nawet nieporozumień. Napięcia te będą pogłębione przez polityczną stronnicość, nieprecyzyjność lub zniekształcenia w środkach masowego przekazu oraz niską jakość komunikacji. Przejrzystość jest istotnym czynnikiem zapobiegania i rozwiązywania potencjalnie niestabilnych sytuacji, gdyż wprowadza zaufanie i promuje wzajemne zrozumienie.

Personel CIMIC będzie cennym źródłem informacji o lokalnym środowisku społecznym, a także rzecznikiem racji wojskowej. Jednakże może stać się nieefektywny i niewiarygodny, jeżeli zostanie użyty dla celów wywiadowczych lub dezinformacyjnych. Należy przyjąć, iż informacje uzyskane dla celów rozpoznania nie zawsze mogą być udostępnione organizacjom i władzom cywilnym. Personel CIMIC musi ściśle współpracować ze środkami rozpoznania w

celu uzyskania dokładnych informacji, które mogłyby być przekazane organizacjom cywilnym, w czasie pozwalającym na jak najlepsze ich wykorzystanie.

Wiele informacji przekazanych organizacjom cywilnym np. o przemieszczaniu się uchodźców, może pomóc dowódcy, gdyż przekazanie ich w odpowiednim czasie organizacjom cywilnym, pozwala uniknąć nadmiernego zużycia zasobów wojskowych. Informacje takie pozwalają odpowiednio przygotować się agencjom cywilnym i z tego właśnie względu należy wcześniej określić zasady odtajnienia informacji wojskowych.

Podstawą utrzymywania porozumienia i współpracy jest **zasada komunikacji** z władzami, agencjami, organizacjami oraz ludnością cywilną.

Przełamanie różnic pomiędzy organizacjami wojskowymi a cywilnymi wymaga wysiłków i nakładu czasu. Większość organizacji cywilnych, z którymi wojsko będzie się kontaktować realizuje własne, statutowe priorytety. Niektóre organizacje mogą uznać, iż współpraca z wojskiem i własna niezależność wzajemnie się wykluczają. Kluczem do zmniejszenia tych trudności jest utrzymanie otwartej i stałej komunikacji. Dlatego też, w celu uniknięcia potencjalnych zakłóceń oraz nieporozumień należy stworzyć jasne i skuteczne środki do tworzenia i utrzymania kanałów komunikacyjnych poprzez ośrodki CIMIC z przedstawicielami organizacji oraz agend cywilnych.

2.2. Zadania CIMIC

Analizy i oceny wcześniejszych lat wskazują, że w okresie zimnej wojny każda operacja NATO była jednoznaczna z działaniem w myśl art. 5, a więc dotyczyła *obrony kolektywnej*. W okresie tym funkcja jaką spełniał CIMIC była prosta i głównie polegała na:

- ✚ korzystaniu z zasobów państw członkowskich Sojuszu w czasie działań na obszarze jednego z państw;
- ✚ dokonaniu uzgodnień w zakresie planów operacyjnych dowódców NATO z cywilnymi władzami państwa przyjmującego.

Z tego też względu wcześniejsza funkcja wielu z państw Sojuszu sprowadzała się roli „Państwa Gospodarza”, a pojęcie CIMIC było tożsame z pojęciem dzisiejszej współpracy cywilno-wojskowej na obszarze kraju.

Ogromny przełom w obszarze polityki bezpieczeństwa mający swój początek w 1989 roku, wpłynął zasadniczo na konieczność zmiany interpretacji pojęcia CIMIC w państwach NATO¹⁶. Operacje Sojuszu poza artykułem 5, które wcześniej były niewyobrażalne, okazały się rzeczywistością i znalazły odzwierciedlenie w czasie konfliktu na Bałkanach. Następstwem wynikłej sytuacji była konieczność wsparcia wykwalifikowanym personelem CIMIC państw, które nie były członkami NATO i nie mogły zaoferować ze swojej strony wsparcia w ramach „Państwa Gospodarza” (HNS). Dlatego też w późniejszym okresie podczas działań w Kosowie stało się jasnym, jak niezwykle ważnym i niezbędnym może być wsparcie środowiska cywilnego danego państwa przez siły wojskowe NATO.

Powyższe uwarunkowania sprawiły, że CIMIC stał się niezbędnym elementem działalności NATO, zarówno na szczeblu operacyjnym, jak i taktycznym. Obowiązująca aktualnie koncepcja CIMIC 2000 określa zasady współpracy polityczno-militarnej pomiędzy Sojuszem, a kluczowymi instytucjami cywilnymi.

Wspomniana koncepcja powstała w oparciu o doświadczenia operacji wojskowych sił sprzymierzonych prowadzonych na Bałkanach oraz ich doświadczenia i inicjatywy, w zakresie planowania bezpieczeństwa cywilnego.

W celu zrozumienia ewolucji CIMIC na szczeblu taktycznym i operacyjnym, koniecznym jest zauważenie potrzeb sił sprzymierzonych oraz nowe podejście do współpracy cywilno-wojskowej.

Konsekwencją aktualnego stanu rzeczy są trzy czynniki:

- ⚡ polityczno-militarny charakter Sojuszu;
- ⚡ brak komponentów cywilnych;
- ⚡ poziom i stopień zainteresowania bezpieczeństwem.

¹⁶ Philips R. (szef wydziału do spraw cywilno-wojskowych w SHAPE), Współpraca pomiędzy sektorem cywilnym, a wojskowym jako głównym element realizacji układu pokojowego w Bośni, NATO Brief, początek 1998 roku, s.22.

Pierwszym czynnikiem wpływającym na sposób podejścia NATO do współpracy cywilno-wojskowej jest stopień i rodzaj stanów zagrożenia, w których zostaną zaangażowane siły Sojuszu.

Oczywiście nikt nie podważa głównej istoty działania NATO – „w dalszym ciągu głównym zadaniem pozostaje obrona i bezpieczeństwo państw członkowskich, czyli działania w myśl art.5”¹⁷. Jednakże współcześnie najbardziej prawdopodobnym scenariuszem działań polityczno-wojskowych NATO wydaje się zapobieganie konfliktom i kryzysom. Sytuacje tego rodzaju mają obecnie miejsce w wielu krajach, będąc następstwem podziału czy też dezintegracji danego państwa.

Bośnia, Abchazja, Górny Karabach i Kosowo ilustrują złożoność niebezpieczeństw oraz ukazują charakterystykę wewnętrznych konfliktów doprowadzających do upadku tych krajów. W wypadku obalenia władz cywilnych stajemy wobec załamania systemu prawnego, karnego, sądownictwa i całego systemu administracyjnego danego państwa. Zniszczeniu ulega system usług publicznych oraz gospodarka. Zaistniałe uwarunkowania prowadzą do rywalizacji etnicznej i nienawiści różnych grup społecznych, a w konsekwencji do rozwoju przestępczości oraz do zbrojnego organizowania się ludności. W tak skomplikowanej sytuacji zachodzi wręcz konieczność podjęcia współpracy cywilno-wojskowej z licznymi na tym obszarze organizacjami pozarządowymi i międzynarodowymi¹⁸.

Z analizy danych zawartych w dokumentach normatywnych Sojuszu, wynika, że w strukturze wojskowej NATO nie ma władz i organizacji politycznych na szczeblach operacyjnych i taktycznych. Artykuł 9 Sojuszu tworzy Radę Północnoatlantycką jako główny organ polityczny NATO, od którego to pochodzą wszelkie decyzje dla wojskowych i cywilnych struktur Sojuszu. W tym wymiarze wszelkie organy wojskowe NATO, takie jak Komisja Wojskowa, Sztab Główny NATO czy też inne dowództwa Połączonych Sił Sojuszu

¹⁷ Nowa Koncepcja Strategiczna NATO przyjęta podczas Szczytu Waszyngtońskiego, kwiecień 1999.

¹⁸ Philips R., Współpraca pomiędzy sektorem cywilnym, a wojskowym jako głównym element realizacji układu pokojowego w Bośni, NATO Brief, początek 1998 roku, s.23.

w Europie i na Atlantyku są podporządkowane Radzie. Wojskowa struktura Sojuszu składająca się z sił zbrojnych, nieposiadająca politycznej władzy czy organizacji na szczeblu operacyjnym zależy od politycznej kontroli Rady. Nie jest ona jednak w stanie zapewnić władzy politycznej na szczeblu operacyjnym, wspierającym działania sił zbrojnych na obszarze operacji¹⁹.

W związku z brakiem ogniw politycznych na szczeblu operacyjnym, dowódcy Sił Sprzymierzonych muszą samodzielnie tworzyć warunki do współpracy pomiędzy rządowymi, międzynarodowymi i pozarządowymi władzami oraz organizacjami działającymi w rejonie konfliktu. Dotyczy to również współpracy z przedstawicielami ONZ na obszarze działań. Jest to także niezbędny warunek współpracy dowódcy kontyngentu wojskowego ze Specjalnym Przedstawicielem Sekretarza Generalnego ONZ, międzynarodowymi siłami policyjnymi oraz organizacjami międzynarodowymi i pozarządowymi. W tym miejscu należy podkreślić, że tradycyjne misje ONZ są zupełnie odmienne od operacji NATO. W misjach Narodów Zjednoczonych obecność przedstawicieli politycznych w rejonach działań jest oczywista, tak dzieje się w przypadku Specjalnego Przedstawiciela Sekretarza Generalnego ONZ. Innym przykładem może być rola Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców (UNHCR), który współpracuje z organizacjami pozarządowymi i posiada swoją kwaterę w Pristinie na terenie Kosowa. To samo odnosi się do Misji Weryfikacyjnej w Kosowie KVM (*Kosovo Verification Missions*).

Dowódca Sił Sprzymierzonych w Kosowie zajmuje się zadaniami weryfikacyjnymi i w związku z tym musi współpracować z różnymi instytucjami cywilnymi. Dla podniesienia sprawności działania powołał specjalne Centrum Koordynacyjne Weryfikacji rozmieszczone w Kumanowie (na północ od Skopje). Również tam najlepiej zauważalne jest współdziałanie struktur militarnych, które mają swoje Główne Kwatery w Brukseli i Neapolu oraz struktur CIMIC, mających swoje władze naczelne w Wiedniu i Genewie, a które posiadają swoje przedstawicielstwo w Pristinie. Stosunki pomiędzy siłami NATO, a

¹⁹ M.Drost, H. Szafran, W. Kopania, Współpraca cywilno-wojskowa Polska - NATO, cz. 1, AON, Warszawa 1999, s.32.

Wysokim Komisarzem ONZ ds. Uchodźców oraz pozostałymi organizacjami wymagają wprowadzenia współpracy cywilno-wojskowej bezpośrednio pomiędzy Dowódcą Sił Sprzymierzonych Sojuszu, a najważniejszymi instytucjami cywilnymi²⁰.

Kolejnym czynnikiem, który wpływa na podejście NATO do CIMIC jest brak w Sojuszu komponentów zdolnych do współpracy z środowiskiem cywilnym, który można by było wysłać na teren konfliktów. Siły sprzymierzone Sojuszu mogą zapewnić bezpieczeństwo społeczeństwu w rejonie konfliktu, mogą udostępniać swój sprzęt i ludzi, jednakże jest to działanie niewłaściwe w sytuacji kryzysów długotrwałych. Szeroka gama komponentów cywilnych składa się na misje ONZ w Namibii, Angoli, Kambodży, Zachodniej Saharze i Bośni. Jako przykład można wymienić działalność instytucji zajmujących się przestrzeganiem praw człowieka, repatriacją, policją cywilną, sprawnym przebiegiem wyborów, powołaniem administracji cywilnej oraz wsparciem w wypadku klęsk żywiołowych.

W związku z brakiem komponentów cywilnych w strukturze sił Sojuszu istnieje potrzeba nawiązania bliskiej współpracy z organizacjami, instytucjami, które mogą dostarczyć takich komponentów, bądź posiadają zdolności w tej materii. Społeczność międzynarodowa w Bośni i Kosowie traktuje współpracę z NATO jako ważny czynnik współpracy cywilno-wojskowej. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na trzy bardzo istotne czynniki wywierające wpływ na stosunek do współpracy cywilno-wojskowej. Należą do nich:

- ✚ złożoność współczesnych sytuacji kryzysowych;
- ✚ ograniczenie struktur polityczno-wojskowych;
- ✚ brak elementów cywilnych²¹.

Działania NATO nie mogą być ograniczone tylko do operacji obronnych, lecz muszą być zorientowane na zarządzanie wieloma instytucjami w różnorodnych środowiskach i sytuacjach operacyjnych.

²⁰ Tamże, s.33.

²¹ Philips R., Współpraca pomiędzy sektorem cywilnym, a wojskowym jako głównym element realizacji układu pokojowego w Bośni, NATO Brief, początek 1998 roku, s.24.

Z doświadczeń uzyskanych podczas misji SFOR, KFOR na Bałkanach oraz, jak również z międzynarodowej operacji ALBA w Albanii, z misji OBWE oraz z Misji Weryfikacyjnej NATO wynika ogólny model, który Sojusz, powinien zastosować do działań w sytuacjach szczególnych zagrożeń²².

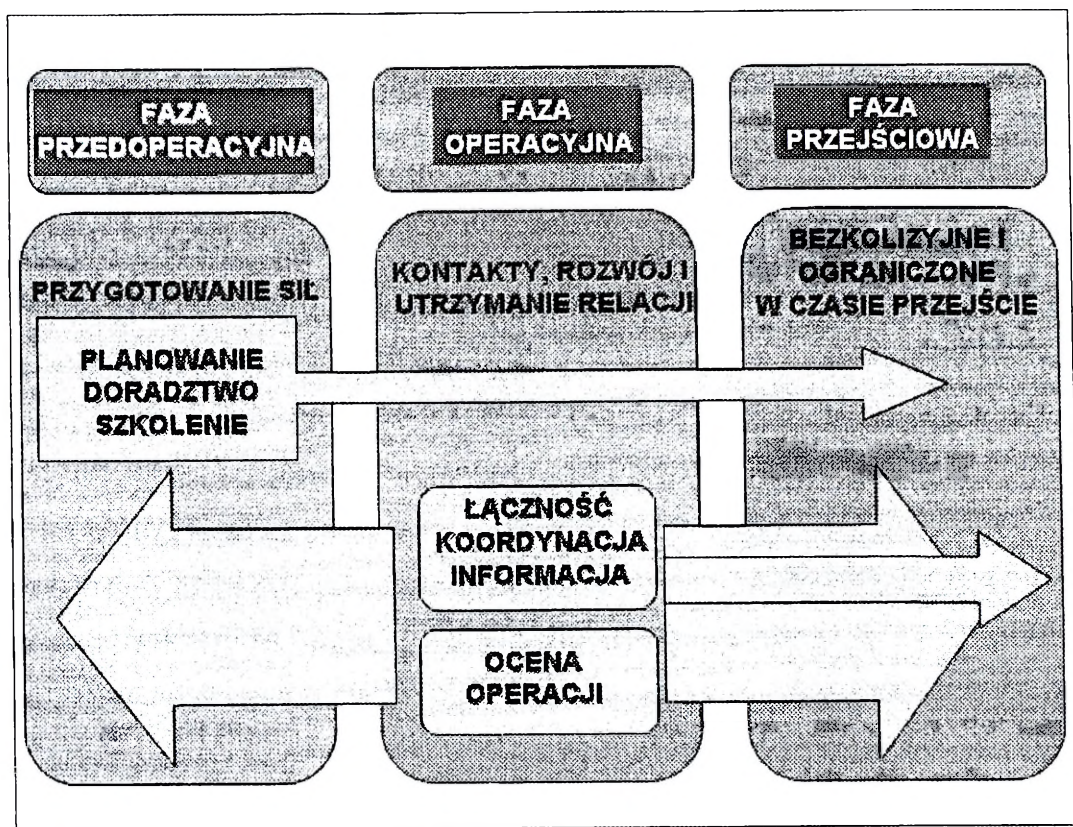
Rozpatrując uwarunkowania CIMIC w NATO niezbędnym staje się odniesienie do środowiska operacyjnego, w jakim może być prowadzona operacja. W tym przypadku CIMIC odgrywa ważną rolę w tworzeniu stabilnego środowiska w rejonie działań. Dzięki temu realizacja zadań może być łatwiejsza. Realizujące mandat siły NATO mogą częściowo być zależne od ludności i instytucji cywilnych pod względem zasobów i informacji oraz polegać na władzach cywilnych w kwestii zapewnienia bezpieczeństwa w części rejonu odpowiedzialności. Bez współpracy z organizacjami i władzami cywilnymi osiągnięcie pełnej swobody działania i zdolności do przemieszczania wojsk może okazać się, jeśli nie niemożliwe, to bardzo utrudnione.

Jak zostało to już wcześniej zasygnalizowane, operacje prowadzone przez siły NATO mogą zostać podzielone na operacje zgodne z art.5, czyli obrona zbiorowa oraz poza art.5, czyli operacje reagowania kryzysowego. Uwarunkowania prowadzenia operacji, a co za tym idzie, realizowanie celów i zadań CIMIC w obu przypadkach są różne.

Niemniej jednak istnieje pewna liczba zadań szczebla operacyjnego, która jest wspólna dla obu wymienionych rodzajów operacji. Ujmuje się ją w trzech fazach: przedoperacyjnej, operacyjnej i przejściowej (rys.2.1)²³.

²² Tamże, s.24.

²³ Allied Joint Operations Doctrine (AJP-01), rozdział 21, pkt. 2117.

Rys.2.1. Zadania CIMIC w poszczególnych etapach operacji.

Źródło: AJP-01 Allied Joint Operations Doctrine

W fazie pierwszej – przed rozpoczęciem operacji zadanie stojące przed personelem CIMIC dotyczy przygotowania sił wojskowych do współdziałania ze środowiskiem cywilnym na obszarze operacji. Zasadniczo treść jej stanowi:

- a) Planowanie – obejmujące przygotowanie i opracowanie planu CIMIC, najczęściej w formie załącznika do rozkazu operacyjnego zapewniając uwzględnienie czynników mających wymiar cywilny we wszystkich aspektach planowania. Dane te są wynikiem rekonesansu i szczegółowej oceny sytuacji w rejonie konfliktu, a ponadto zawierają uwarunkowania polityczne i kulturowe, stan władzy państwowej i lokalnej, stan administracji publicznej i usług, stan i możliwości gospodarki, potrzeby ludności cywilnej, ruchy społeczne, zaangażowanie organizacji międzynarodowych, rządowych i pozarządowych, środki masowego przekazu.

- b) Doradztwo dowódcy – w ramach tej funkcji personel CIMIC jest odpowiedzialny za stałe informowanie dowódcy i sztabu w sprawach dotyczących warunków życia ludności cywilnej na obszarze działań.
- c) Szkolenie – organizowane dla dowództw i sztabów wszystkich szczebli dowodzenia oraz dla personelu przewidzianego do pracy w obszarze współpracy cywilno-wojskowej. Jego celem jest przekazanie jak największej ilości informacji dla wojsk, które pozwolą na właściwe zrozumienie sytuacji cywilnej.

W fazie II (operacyjnej) – następuje wykonanie zaplanowanych przedsięwzięć przy zapewnieniu efektywnej współpracy cywilno-wojskowej, której celem jest wsparcie realizacji sprecyzowanego zadania własnego dowódcy. W ramach współpracy są nawiązywane kontakty formalne i nieformalne z jak największą liczbą organizacji działających na obszarze operacji. Zakładając płynny charakter struktur władzy państwowej (lokalnej) w sytuacjach kryzysowych, musi być dokonywana ciągła analiza sytuacji, która pozwoli na nawiązanie kontaktów z coraz to nowszymi organizacjami i organami władzy. Dla potrzeb utrzymania tych kontaktów należy wyróżnić:

- a) *Łączność* – wychodząc z założenia, że efektywna współpraca jest tylko wówczas możliwa, gdy istnieje ciągły kontakt na wszystkich szczeblach. Czasami proces ten może być utrudniony ze względu na brak odpowiednich środków łączności, czy też niechęci niektórych organizacji cywilnych do korzystania z infrastruktury wojskowej. Niemniej jednak dowódca powinien dążyć do utrzymania kontaktów, zarówno z politycznymi przywódcami, jak i kierownictwem organizacji międzynarodowych, rządowych i pozarządowych.
- b) *Wymianę informacji* – elementy funkcjonalne CIMIC powinny być miejscem wymiany informacji pomiędzy komponentem wojskowym i organizacjami cywilnymi, a władzami politycznymi funkcjonującymi na obszarze operacji, zapewniając w ten sposób dowódcom dopływ aktualnych informacji na temat sytuacji cywilnej.

- c) *Koordinację działań* – wymóg koordynacji działań powstaje ze względu na różne mandaty polityczne, współuczestniczenie w zawieraniu porozumień oraz ocenę rozwoju sytuacji.
- d) *Współuczestniczenie w zawieraniu umów* – stałą cechą kontaktów cywilno-wojskowych na obszarze działań jest konieczność korzystania zarówno z sił i środków cywilnych, jak i wojskowych. Z tego też względu świadczenie wzajemnego wsparcia musi być przedmiotem formalnych porozumień. Personel CIMIC musi więc zatem uczestniczyć w pracach nad porozumieniami w zakresie współpracy cywilno-wojskowej. Odpowiada on m.in. za przygotowanie wstępnej wersji porozumień, które będą definiowały bezpośrednie relacje dowódcy z organizacjami cywilnymi.
- e) *Ocenę rozwoju sytuacji* – wszystkie wymienione powyżej przedsięwzięcia są prowadzone na bazie ciągłej oceny sytuacji i potrzeb z zakresu aktywności będącej domeną organizacji cywilnych. W związku z tym powinny one zmierzać w kierunku przekazania odpowiedzialności za ich realizację kompetentnym organizacjom cywilnym²⁴.

W fazie III - przejściowej, działania CIMIC oparte są na współpracy ustanowionej w etapie II i obejmują przede wszystkim przekazywanie zadań komponentom poza wojskowym, przy jednoczesnym zapewnianiu środkami wojskowymi warunków ograniczających zakłócenia życia cywilnego. Podstawowym zadaniem personelu CIMIC w tym etapie jest zapewnienie bezkolizyjnego transferu zadań dotychczas realizowanych.

Wskazane w definicji CIMIC zadanie wspierania dowódcy w zakresie koordynacji i współpracy ze środowiskiem cywilnym uwarunkowane jest czterema zasadniczymi czynnikami, przedstawionymi w AJP-9.

1. Działania w ramach CIMIC stanowią integralną część planu Dowódcy Sił Połączonych (*Joint Force Commander*), które prowadzone są w celu wsparcia w czasie realizacji otrzymanego zadania w zgodności z

²⁴ A. Józwiak, Cz. Marcinkowski, Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych, AON, Warszawa 2002, s. 119 – 120.

przyjętą strategią działania oraz osiągnięciem stabilnego i trwałego stanu końcowego.

2. Sztaby CIMIC są w pełni włączone w strukturę Dowództwa (HQ) i posiadają uprawnienia dotyczące koordynacji działań w ramach CIMIC na obszarze operacji.
3. Podczas współpracy z potencjalnie dużą ilością organizacji i instytucji cywilnych siły NATO w zależności od posiadanych sił i środków będą wspierały działania tych organów, pod warunkiem, że nie będą one stanowiły zagrożenia dla osiągnięcia zamierzonego stanu końca operacji (*end of state*).
4. Działania CIMIC wykonywane są z zamiarem przekazania tych funkcji właściwym organizacjom i władzom cywilnym w odpowiednim czasie²⁵.

Bardziej szczegółowa analiza celów i zadań możliwa jest po uwzględnieniu uwarunkowań wynikających ze wspomnianych wcześniej operacji prowadzonych w ramach art. 5 i poza nim.

Należy jednak mieć na uwadze, iż pomimo braku bezpośredniego zagrożenia dla terytoriów państw członkowskich, możliwa jest zmiana sytuacji na taką, w której dominować będą warunki podlegające obronie kolektywnej. Z kolei, po zaprzestaniu działań wojennych dowódcy operacji mogą stanąć przed wyzwaniem polegającym na pomocy ludności lokalnej w odbudowie zrujnowanego wojną regionu. Aby być przygotowanym do realizacji tych zadań niezbędna jest identyfikacja celów i zadań pojawiających się w obu tych obszarach.

²⁵ AJP- 9 – NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine (ratification draft), Nov 2001, rozdział 1, pkt. 102.

2.2.1. Zadania w operacjach obrony kolektywnej

W odniesieniu do operacji prowadzonych na obszarze państw członkowskich Sojuszu relacje pomiędzy siłami NATO, a państwem „Gospodarzem” regulowane są w procesie długofalowych, wielostronnych porozumień, a w szczególności zaś przez Porozumienie o Statusie Sił Zbrojnych stacjonujących na terenie innego państwa (SOFA²⁶). Większość państw NATO posiada mniej lub bardziej rozbudowane procedury i struktury, pozwalające na podjęcie działań związanych z CIMIC w przypadku konfliktu zbrojnego. W takiej sytuacji Połączone Siły Sojuszu na terenie kraju należącego do NATO mogą spodziewać się, że niektóre funkcje CIMIC zostaną przejęte przez państwo „Gospodarza”. Będzie ono m.in. odpowiedzialne za wsparcie środowiska cywilnego, a porozumienie wstępne (MOU)²⁷ określi przypadki wsparcia sił zbrojnych. Nawet, jeżeli państwo Sojuszu zostanie poważnie zniszczone na skutek agresji zakłada się, że rząd wspierany przez organizacje międzynarodowe inne niż NATO będzie w stanie zorganizować i przeprowadzić odbudowę kraju²⁸.

Jednakże działania CIMIC są w tych warunkach tak samo ważne dla dowódcy jak każde inne, związane z działalnością sztabów. Jest to spowodowane nie tylko zwiększonym ryzykiem w odniesieniu do żołnierzy Sojuszu oraz dodatkowymi zobowiązaniami dowódcy w stosunku do ludności cywilnej. Odzwierciedla też zmiany warunków, w jakich tego typu operacje mogą być przeprowadzane w porównaniu do tych, jakie istniały w szczytowym okresie „zimnej wojny”.

Jednym ze wskaźników tych zmian jest większy dostęp światowych mediów do informacji. Ponadto tempo takich operacji jest tak duże, że działania i ich konsekwencje mogą następować po sobie w dużym tempie zostawiając niewiele czasu na planowanie i koordynację działań CIMIC. Zarówno duże migracje uchodźców i osób wysiedlonych, jak i duża liczba osób ewakuowanych

²⁶ Status of Force Agreement

²⁷ Memorandum Of Understanding

²⁸ AJP- 9 – NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine, (ratification draft 1), Nov 2001, rozdział 3, pkt. 303.

mogą występować we wszystkich rodzajach operacji NATO. Jednakże w sytuacjach objętych art. 5, osoby te mogą zarówno być w szczególnym niebezpieczeństwie jak i stanowić przeszkodę w prowadzeniu operacji przez Siły Sprzymierzone. W tego typu operacjach wysiłki CIMIC mające na celu usprawnienie przemieszczania i przesiedlania tych osób będą odgrywały kluczową rolę. Na obszarach, gdzie występują konflikty o dużym nasileniu prawdopodobnie będzie niewiele organizacji niosących pomoc międzynarodową.

W pierwszych etapach działań zbrojnych transport do obszarów objętych operacjami będzie ograniczał się do formacji wojskowych, biorących udział w działaniach. Agencje niosące pomoc międzynarodową nie będą miały dostępu do strefy działań lub będzie on bardzo ograniczony, aż do następnych etapów operacji. W tym czasie wspólnota międzynarodowa może zażądać od dowódców by zaspokajali oni potrzeby ludności cywilnej. W związku z tym, w celu zapewnienia uporządkowanego przemieszczania się i bezpieczeństwa ogromnej liczby osób wysiedlonych oraz uchodźców, niezbędne będzie zaplanowanie przez komórki CIMIC odpowiednich działań wyprzedzających.

W fazie przedoperacyjnej, oprócz wspomnianego już procesu planowania, kształtowana będzie także odpowiednia struktura organizacyjna sił CIMIC. Potencjalny zasięg operacji zwiększa stopień trudności tej fazy. Każda operacja objęta artykułem 5, lub odbywająca się na obszarze sąsiadującym z terytoriami państw NATO będzie wiązała się z przemieszczaniem dużej liczby żołnierzy i osób cywilnych. Istnieje, zatem potrzeba dokonania konkretnych uzgodnień, dotyczących współdziałania zarówno na szczeblu teatru działań wojennych oraz na szczeblu regionalnym.

W fazie operacyjnej przez uprzednio przygotowane jednostki CIMIC realizowane będą przedsięwzięcia w zakresie kontaktów cywilno – wojskowych, wsparcia środowiska cywilnego oraz wsparcia sił zbrojnych.

Pierwsze z nich obejmować będą koordynację działań z władzami i organizacjami cywilnymi oraz współpracę i współdziałanie z personelem planowania cywilnego, w sytuacjach nadzwyczajnych.

Z kolei wsparcie środowiska cywilnego obejmować będzie:

- ✦ koordynację planów dotyczących ewakuacji ludności cywilnej (tam gdzie jest to konieczne);
- ✦ zapewnienie pomocy humanitarnej;
- ✦ koordynację i pomoc w naprawie infrastruktury;
- ✦ koordynację planów dotyczących uchodźców z wiodącymi agencjami cywilnymi;
- ✦ organizowanie przyjęcia uchodźców wraz z wiodącymi organizacjami cywilnymi²⁹.

Natomiast wsparcie dla potrzeb sił zbrojnych polegać będzie na udzielaniu pomocy w zakresie negocjacji dotyczących wsparcia państwa gospodarza oraz udzielania porad dotyczących analizy celów dla uniknięcia przypadkowych zniszczeń.

W fazie przejściowej, w miarę stabilizowania się sytuacji operacyjnej, personel CIMIC będzie współpracował z państwem „Gospodarzem”, w celu zintegrowania napływu pomocy cywilnej i organizacji zajmujących się odbudową. W tym wypadku może również wystąpić konieczność zorganizowania podstawowej ochrony np. przy użyciu jednostek policji. Podstawowa infrastruktura oraz systemy niezbędne do życia (takie jak dostawa wody czy energii), które mogły zostać zniszczone podczas operacji lub znajdować się w złym stanie, mogą wymagać natychmiastowej naprawy.

Koordynacja z organizacjami międzynarodowymi i pozarządowymi znajdującymi się już na danym teatrze, a także nowo napływającymi będzie wymagała natychmiastowego rozwoju i ustanowienia elementów łączących z agencjami wiodącymi. Może także wystąpić konieczność koordynacji przyjmowania, przechowywania i odpowiedniej dystrybucji dużej ilości artykułów dostarczanych w ramach pomocy humanitarnej.

Z tego też względu działania CIMIC będą w tym przypadku przypominały przedsięwzięcia przeprowadzane podczas operacji nie objętych art. 5.

²⁹ AJP- 9 – NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine, (ratification draft 1), Nov 2001, rozdział 3, pkt. 303.

2.2.2. Zadania w operacjach reagowania kryzysowego

Zmieniająca się sytuacja w obszarze bezpieczeństwa międzynarodowego coraz częściej charakteryzuje się różnorodnymi formami złożonych i wielostronnych konfliktów wewnątrzpaństwowych, które powodują katastrofy humanitarne stwarzające wielowymiarowe ryzyko zagrożenia dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Często podczas takiego konfliktu instytucje państwowe ulegają dezintegracji tracąc możliwość prowadzenia działań, przestaje działać prawo i pojawia się chaos. W obliczu takiej sytuacji część ludności migruje. Dlatego też, działania międzynarodowe mające na celu przywrócenie pokoju mogą składać się z całej gamy wysiłków politycznych, dyplomatycznych, ekonomicznych, militarnych i humanitarnych oraz użycia informacji w celu promocji pojednania narodowego oraz ponownego ustanowienia efektywnego rządu³⁰. Do działania w tym środowisku dowódca powinien posiadać w dyspozycji szeroki zakres możliwości CIMIC, który pomoże stworzyć warunki np. do ewentualnego wycofania sił.

Zarządzanie tymi złożonymi procesami wymaga stworzenia centralnego mechanizmu koordynującego, pod przywództwem politycznym władzy posiadającej mandat międzynarodowy jak np. ONZ lub Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE). Dla tak określonego środowiska zawsze będzie charakterystyczne zaangażowanie organizacji regionalnych, rządów, organizacji ponadnarodowych i pozarządowych oraz agencji humanitarnych. Aby jednak osiągnąć cele polityczne, niezbędne jest porozumienie zawarte w odpowiednim czasie przez wszystkie zaangażowane strony. Taka sytuacja stwarza wielowymiarowe ryzyko, które może stanowić potencjalne zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa członków Sojuszu. Innym istotnym uwarunkowaniem jest konieczność koordynacji celów cywilnych i wojskowych. Sukces w osiąganiu celów wojskowych może być szybki, jednak zakończenie misji i wycofanie sił będzie zazwyczaj uzależnione od postępów

³⁰ AJP- 9 – NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine, (ratification draft 1), Nov 2001, rozdział 3, pkt. 304.

zachodzących na płaszczyźnie cywilnej, na którą dowódca wojskowy nie będzie miał bezpośredniego wpływu. Kontynuując misję wojskową dowódca będzie starał się kształtować sytuację, wykorzystując potencjał sił i środków wydzielonych do współpracy cywilno-wojskowej. W szczególności zaś, niektóre z warunków do osiągnięcia sukcesu militarnego mogą być spełnione poprzez uzgodnienie działań wojskowych z działaniami organizacji cywilnych na podległym mu obszarze. Wspomniane skoordynowane działania mogą polegać na unikaniu dublowania wysiłków, wyczerpywania zasobów lokalnej gospodarki, unikania nieporozumień, popieraniu wspólnych celów i zminimalizowaniu użycia zasobów wojskowych, w przypadku, kiedy środki cywilne będą dostępne i właściwsze. Pomoc wojska w dziedzinach, za które zwykle ponoszą odpowiedzialność władze i organizacje cywilne powinna być przeprowadzona w zakresie dostępnych środków i możliwości w jak najkrótszym czasie.

Realizacja celów i zadań w takich uwarunkowaniach przebiegać będzie w nieco inny sposób niż podczas operacji w ramach obrony kolektywnej. Personel realizujący zadania w ramach CIMIC w możliwie *najwcześniejszej fazie (przedoperacyjnej)* będzie już zaangażowany w proces planowania i szkolenia. Będzie on przy tym wykorzystywał kontakty z cywilnymi partnerami operacyjnymi w celu rozpoczęcia planowania zintegrowanego. W tym samym czasie będzie on również współpracował z innymi komórkami sztabu, aby zapewnić włączenie wszystkich czynników cywilnych do procesu planowania.

W fazie tej będzie czas na zebranie środków do realizacji zadań, których nie będą w stanie wykonać cywilne organizacje międzynarodowe oraz agencje. Środki te powinny być dostępne z chwilą dyslokacji wojsk NATO.

Natomiast w *fazie operacyjnej* celem CIMIC będzie zapewnienie efektywnej współpracy cywilno-wojskowej, wspierającej realizację zadań wojskowych. W etapie tym muszą zostać nawiązane i podtrzymywane kontakty formalne i nieformalne z istniejącymi podmiotami cywilnymi, a w szczególności z tymi, które pracowały już w obszarze operacji połączonych na długo przed przybyciem sił NATO.

W tym kontekście wykonywanych jest sześć koniecznych zadań fazy operacyjnej: *komunikacja, koordynacja, wymiana informacji, porozumień, działania i oceny CIMIC*³¹.

Mając na względzie płynną naturę operacji reagowania kryzysowego musi być prowadzona ciągła ocena możliwości zadań obecnych, nowo przybyłych i opuszczających rejon działań organizacji cywilnych razem z oceną potrzeb ludności i postępu w niektórych aspektach zadania. Kontakt z organizacjami międzynarodowymi i pozarządowymi będzie skuteczniejszy, jeśli zostaną wyznaczone agencje wiodące. W tej fazie operacji może zaistnieć sytuacja, w której najistotniejsze i nagłe zadania wykonywane w normalnych warunkach przez organizacje cywilne, będą musiały zostać wykonane przez wojsko z powodów humanitarnych, logistycznych lub jako pierwszy krok w kierunku stworzenia sprawnej infrastruktury. Może także wystąpić konieczność zapobiegnięcia sytuacji, w której grupy lub frakcje kryminalne, wrogo nastawione czy odmawiające współpracy przejmują kontrolę nad kluczowymi służbami, obiektami, stanowiskami w administracji czy sektorami gospodarki, hamując w ten sposób zakończenie zadania i wycofywanie sił. Wojsko może również potrzebować pomocy wykwalifikowanego personelu CIMIC także w postępowaniu z dużą liczbą uchodźców i osób wysiedlonych.

Oprócz specjalistów CIMIC i ekspertów przybyłych na miejsce wraz z organizacjami międzynarodowymi, wśród mieszkającej na danym obszarze lub przesiedlonej ludności miejscowej, będą znajdowały się osoby posiadające wiedzę lub umiejętności, które można będzie wykorzystać. Na tym etapie powinny zostać ukończone plany fazy przejściowej i zakończenia zadania. Personel CIMIC powinien zachęcać międzynarodowe i lokalne agencje wsparcia cywilnego do wzięcia odpowiedzialności za wdrożenie porozumień. Organizacje cywilne powinny zostać zachęczone do przejęcia funkcji cywilnych oraz wymagać coraz mniejszego wsparcia ze strony wojska.

³¹ AJP- 9 – NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine, (ratification draft 1), Nov 2001, rozdział 3, pkt. 304.

Nawiązane na tym etapie kontakty oraz ciągłe, dokładne oceny osiąganego postępu są niezbędne do przygotowania płynnego przekazania obowiązków i następującego po nim wycofania sił.

Głównym zadaniem CIMIC w *fazie przejściowej* będzie pomoc nowo mianowanym władzom cywilnym w zakresie ich funkcjonowania w rejonie wspólnych działań bez sił NATO. W czasie, gdy liczba wojska będzie ulegała zmniejszaniu, zmniejszał się będzie zakres obowiązków. Obowiązki, które po przybyciu przejęło wojsko, będą z pomocą CIMIC przekazywane agencjom i organizacjom upoważnionym do ich realizacji. Personel CIMIC także zaprzestanie działań, które nie będą już konieczne z powodu stopniowej stabilizacji w rejonie.

2.3. Związki i zależności pomiędzy sektorem cywilnym, a wojskowym na obszarze operacji

Odpowiedzialność za zaspokajanie potrzeb humanitarnych w państwach ponoszą zasadniczo rządy tych krajów. Dlatego też, wszelkie organizacje cywilne w celu prowadzenia swojej działalności, będą nawiązywały kontakty z władzami państwowymi i lokalnymi. Zadaniem stawianym przed CIMIC jest bliska współpraca z tymi organizacjami oraz władzami państwowymi i lokalnymi.

Strona wojskowa może w tym wypadku odgrywać dwie zasadnicze role:

- ✦ **wiodącą** - w sytuacji, gdy udział sił i środków CIMIC stanowić będzie główne centrum procesu nawiązywania i rozwijania niezbędnych kontaktów wstępnych;
- ✦ **pomocniczą** - w sytuacji, gdy nie istnieje zbyt wiele ograniczeń w zakresie działalności władz i organizacji.

Kontyngenty sił NATO, organizacje międzynarodowe i pozarządowe, a także organy rządowe oraz ONZ posiadają własne, odmienne metody działania, które wynikają z ich charakteru narodowego, zawodowego lub instytucjonalnego. Warunkuje to odmienny sposób postrzegania trudności, stawiania zadań podległym elementom a także różne metody rozwiązania problemów,

których gradacja jest różna w każdej z przedstawionych organizacji, w zależności od obszaru zainteresowania podmiotu. Stopień zaangażowania, nawiązywanie kontaktów i wpływ tych organizacji może w dużym stopniu zależeć od sytuacji, w której działają. Ich wzajemna współpraca oraz osiąganie porozumienia może być utrudnione, ponieważ każda z nich utrzymuje kontakty na trzech szczeblach: *taktycznym*, *operacyjnym* (kontakty z elementami struktury państwa: rządem państwa „Gospodarza” lub upoważnionym organem rządowym) oraz *strategicznym* (kontakty ze społecznością międzynarodową). Opisywana sytuacja dotyczy jednak nie tylko relacji, w jakich mogą znajdować się wspomniane podmioty na poszczególnych szczeblach organizacyjnych, lecz także środowiska (otoczenia organizacji).

Na opisywane relacje należy spojrzeć także przez pryzmat kondycji państwa, które swoim zasięgiem obejmuje obszar konfliktu. Państwa te można podzielić na stabilne i niestabilne. W sytuacjach, kiedy rząd państwa „Gospodarza” funkcjonuje sprawnie, organizacje pozarządowe przed rozpoczęciem działalności w danym państwie zazwyczaj osiągają porozumienie prawne z tymi rządami. Porozumienia te przybierają często formę oficjalnego dokumentu z określonym obszarem odpowiedzialności konkretnych ministerstw.

Taka sytuacja znacznie upraszcza i ułatwia współpracę pomiędzy posiadającymi mandat, siłami pokojowymi NATO, a pozostałymi organizacjami działającymi na obszarze państwa. Wiele organizacji pozarządowych działa we współpracy z funkcjonującymi na terytorium agencjami ONZ lub dzięki funduszom tych agencji. Sytuacja staje się bardziej skomplikowana, kiedy państwo nie posiada funkcjonujących struktur władzy państwowej. Dlatego też organizacje pozarządowe mogą działać na podstawie umów i porozumień z agencjami ONZ lub nawet jako agencje niezależne prowadzące swoje własne programy pomocy humanitarnej. Sytuacja taka może sprawiać trudności dowódcy NATO, ze względu na fakt, że wiele z tych organizacji może nie stosować się do uzgodnionych porozumień w zakresie bezpieczeństwa lub ustalonych struktur koordynacyjnych ONZ, istniejących na danym teatrze działań. Ponadto, organizacje międzynarodowe, pozarządowe oraz agencje ONZ

często podlegają ochronie wojskowej przed siłami paramilitarnymi i grupami o charakterze mafijnym, które działają na danym obszarze.

Odpowiednie wykształcenie kadr, prowadzenie szkoleń przed wprowadzeniem ich na teren misji nie powinno być jedyną formą przygotowania ich do realizacji zadań CIMIC. Najbardziej efektywnym sposobem poznania przez siły wojskowe umiejętności, możliwości i wiedzy organizacji międzynarodowych i pozarządowych jest utrzymywanie kontaktów z tymi organizacjami przed przybyciem do obszaru operacji. Równie efektywne jest przygotowywanie specjalistów poprzez system szkoleń oraz kursów zawierających istotne informacje o charakterze i sposobie działań organizacji. Uzyskany dzięki temu wgląd w działalność organizacji oraz możliwość ustanowienia z nimi dobrych stosunków roboczych opartych o wzajemne zaufanie i zrozumienie stanowi gwarancje przyszłego kształtowania prawidłowej współpracy cywilno-wojskowej na obszarze operacji.

2.4. Struktura organizacyjna sił przewidzianych do realizacji zadań CIMIC oraz system naboru i szkolenia

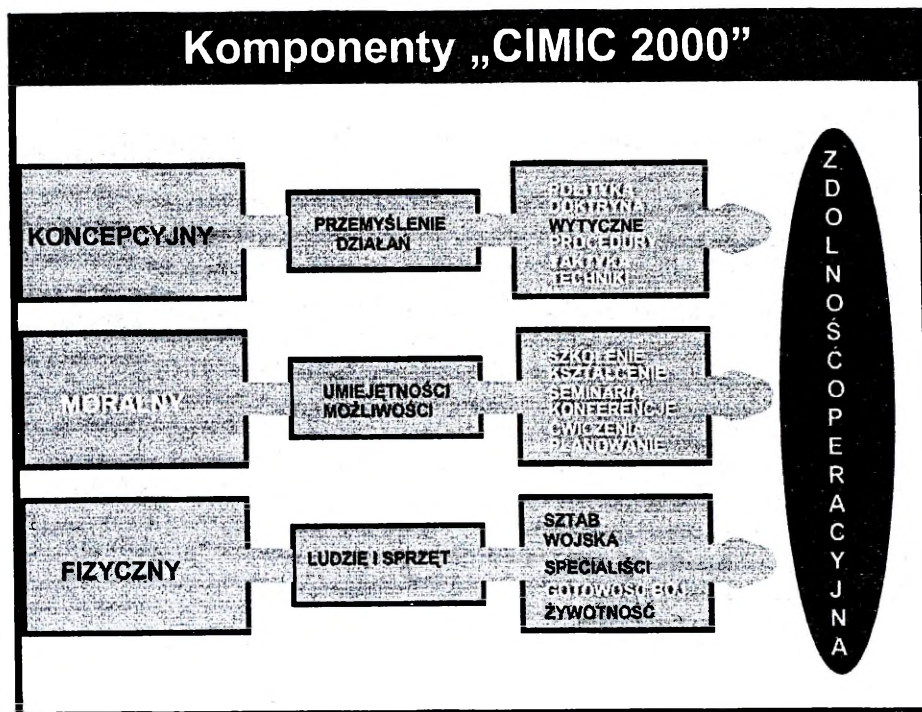
Rozwojowi koncepcji CIMIC w NATO towarzyszy ewoluowanie odpowiedzialnych za zabezpieczenie jego realizacji sił oraz zmiana ilości przydzielanych środków. Rozwój tych sił, zgodnie z zasadami tworzenia organizacji, powinien być poprzedzony wcześniejszą analizą zarówno całego obszaru zainteresowania CIMIC jak i poszczególnych spektrów problemowych. Jednak towarzyszące temu procesowi przewartościowanie doktrynalne określenia obszaru zainteresowania jak i samej definicji, powoduje powstanie różnic w interpretacji CIMIC. Różnice te przejawiają się w zapisach ustawowych i regulaminowych poszczególnych państw Sojuszu, ilości oraz przyjętej strukturze sił zabezpieczających CIMIC, wreszcie w ilości przeznaczanych na ten cel środków służących szeroko rozumianemu zabezpieczeniu procesu przygotowania wymienianych sił.

W ujęciu doktrynalnym w przypadku działań obejmujących współpracę cywilno-wojskową prowadzoną przez struktury CIMIC, dla potrzeb ich realizacji

tworzy się centrum operacji cywilno-wojskowych, podległe szefowi oddziału operacyjnego. Odpowiedzialność za działalność i realizację postawionych zadań oraz ich formułowanie spoczywa zawsze na naczelnym dowódcy sił połączonych, który kieruje się przy tym wytycznymi i dyrektywami określonymi przez organ powołujący oraz wymogi prowadzonych operacji. Każdy dowódca musi być świadom faktu, iż niektóre z celów można osiągnąć bez zastosowania siły czy nawet bez jej demonstracji. Nawet wtedy, gdy działania mają charakter konfliktu o szczególnie intensywnym nasileniu i prowadzone są we wrogim środowisku, dowódca zawsze powinien mieć na uwadze możliwości drzemiące w działaniach CIMIC, np. umożliwiające pozyskanie lokalnych zasobów materiałowych czy odciążenie służb transportowych. Stąd też zawsze możliwości działań realizowanych w ramach współpracy cywilno-wojskowej muszą być brane pod uwagę tak na etapie planowania jak i oceny prowadzonych operacji.

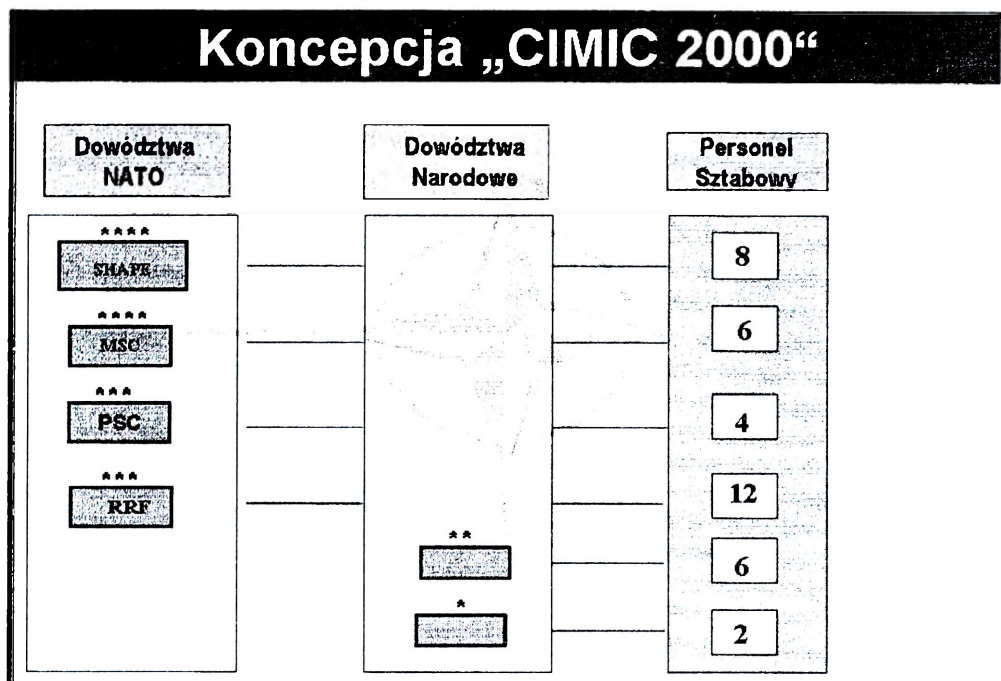
Jest to szczególnie widoczne w przypadku takich działań jak zapobieganie konfliktom i ich rozwiązywanie. W toku operacji ilość sił zaangażowanych do realizacji zadań wsparcia w ramach CIMIC będzie zależała zawsze od jej charakteru, zasięgu terytorialnego, środowiska, w jakim będzie realizowana oraz czynników zewnętrznych takich jak np. nastawienie ludności miejscowej, stopień akceptacji opinii międzynarodowej czy wielkość użytych sił. Natomiast struktura komponentu sił wydzielonych do realizacji CIMIC podporządkowana jest zadaniom oraz oczekiwaniom Naczelnego Dowódcy. Przy czym, mówiąc o pełnych możliwościach centrum działań CIMIC należy mieć na uwadze trzy wzajemnie uzupełniające się aspekty. O pełni możliwości nie można mówić dopóki nie zostanie opracowana koncepcja działań dotycząca CIMIC, osiągnięta zdolność do jej praktycznego wdrożenia oraz uzyskane możliwości realizacji³². Czynniki decydujące o pełni możliwości CIMIC obrazuje rys.2.2.

³² Przyk K., Implementacja CIMIC w Siłach Zbrojnych RP, AON 2001, s.16.

Rys.2.2. Czynniki warunkujące osiągnięcie pełni możliwości struktur CIMIC.
 Źródło: Opracowanie własne: na podstawie seminarium CIMIC w Akademii Dowodzenia Bundeswehry, Hamburg 2001r.

Ważnym elementem współpracy cywilno-wojskowej jest utworzenie sztabu CIMIC w obrębie wojskowych struktur dowodzenia NATO (rys.2.3.), które sprawują dla dowódców funkcje doradcze na temat stosunków cywilno-wojskowych na obszarze operacji oraz są odpowiedzialne zarówno za nawiązanie i utrzymanie stosunków z organizacjami cywilnymi oraz za prowadzenie kontroli nad operacjami w wymiarze cywilno-wojskowym.

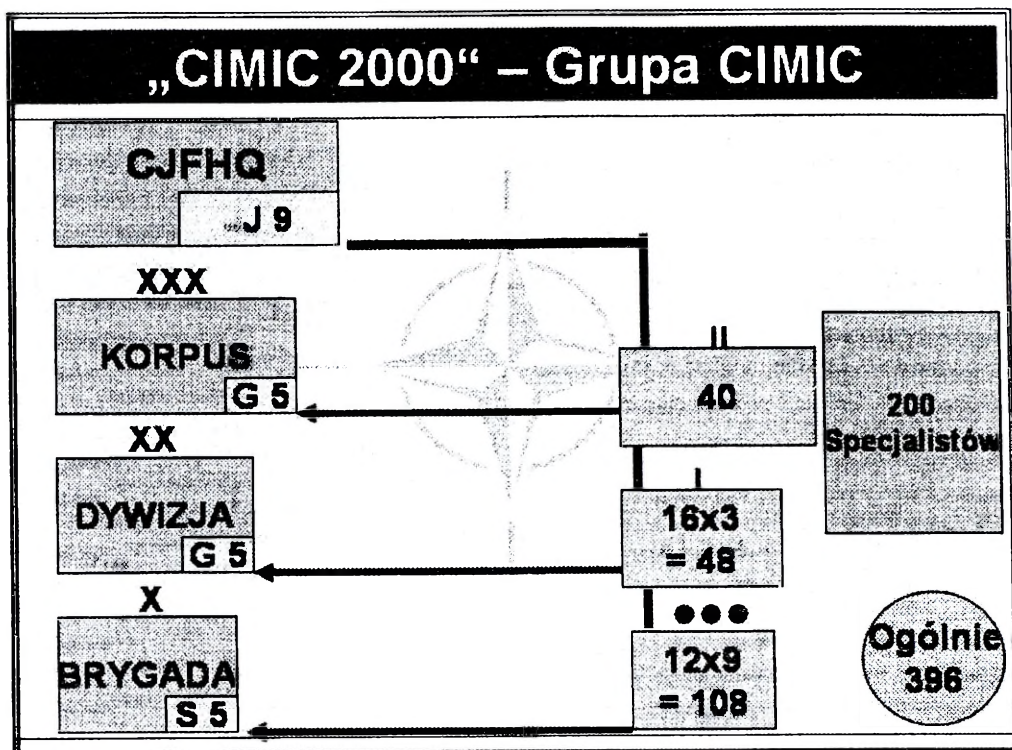

Rys.2.3. Obsada personelu sztabowego CIMIC w dowództwach NATO
 Źródło: Opracowanie własne: na podstawie seminarium CIMIC w Akademii Dowodzenia Bundeswehry, Hamburg 2001r.

Największą funkcjonalnie organizacją CIMIC jest grupa CIMIC, tworzona w celu wsparcia działań prowadzonych przez dowódcę teatru działań. Składa się ona z dwóch podstawowych elementów: ogólnego (sztab, wsparcie logistyczne, elementy wsparcia bezpośredniego) oraz funkcjonalnego (specjaliści zapewniający łączność z instytucjami rządowymi i pozarządowymi, organizacjami oraz z ludnością cywilną). Grupą CIMIC jest jednostka, która może być rozmieszczana w obszarze działań sił połączonych lub we wskazanym regionie jako część kontyngentu narodowego lub jako jednostka wsparcia dowództwa lub komponentu lądowego sił połączonych.

Konceptcja „CIMIC 2000”³³ przewiduje utworzenie grupy CIMIC, funkcjonującej jako element wsparcia szczebla taktycznego - od korpusu w dół (rys.2.4).

³³ CIMIC 2000 jest planem współpracy cywilno-wojskowej mającym na celu zarządzanie i kierowanie siłami wewnątrz obszaru dowodzenia NATO w Europie, który został wprowadzony w grudniu 2002r. Wytyczne do jego opracowania są ujęte w dyrektywie Dowództwa Sił NATO w Europie (ACE 86-2) z dnia 13 stycznia 1998 roku.

Rys.2.4. Wsparcie jednostek szczebla taktycznego przez grupę CIMIC³⁴
 Źródło: Opracowanie własne: na podstawie seminarium CIMIC w Akademii Dowodzenia Bundeswehry, Hamburg 2001r.

Grupy CIMIC są zorganizowane w międzynarodowe grupy sztabowe CIMIC, kompanie i plutony wsparcia, kompanie zabezpieczające kwatery główne/dowództwa, jak również grupy specjalistów CIMIC w zakresie pomocy humanitarnej, spraw publicznych, gospodarki i handlu, cywilnej infrastruktury, spraw kulturowych.

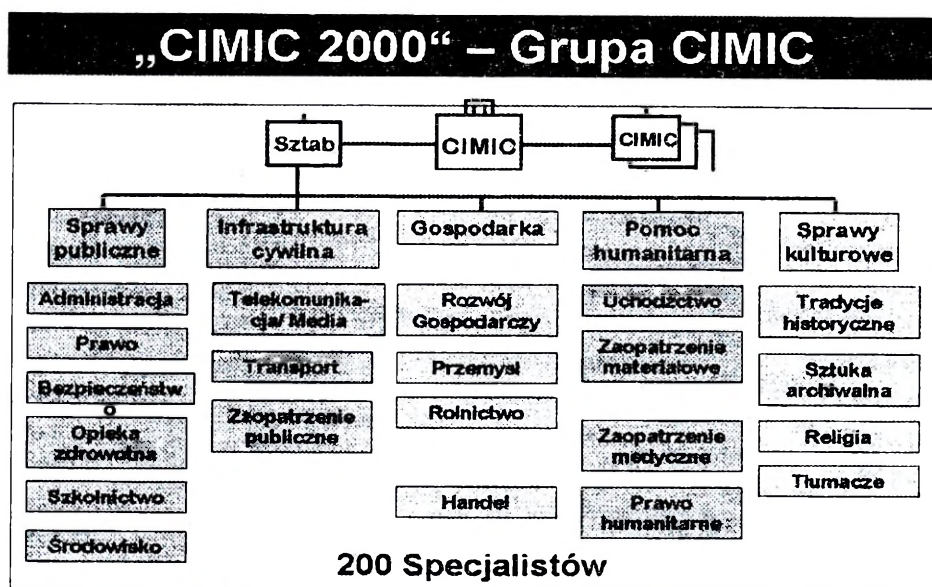
Do głównych zadań grupy CIMIC należy:

- ✚ wsparcie sił NATO na obszarze działań;
- ✚ współpraca i wsparcie środowiska cywilnego poprzez sporządzanie analiz specjalistycznych, zapewnienie fachowego doradztwa oraz wydzielanie elementów łącznikowych w sztabach.

Każda z grup CIMIC powinna zawierać w swojej strukturze organizacyjnej jedną kompanię sztabową oraz większą ilość kompanii CIMIC.

³⁴ Wynikająca z potrzeb działalność Grupy CIMIC nie jest jeszcze do końca zamknięta. Każda z Grup CIMIC dysponuje zgodnie z koncepcją „CIMIC 2000” – ok. 200 żołnierzami i 200 specjalistami.

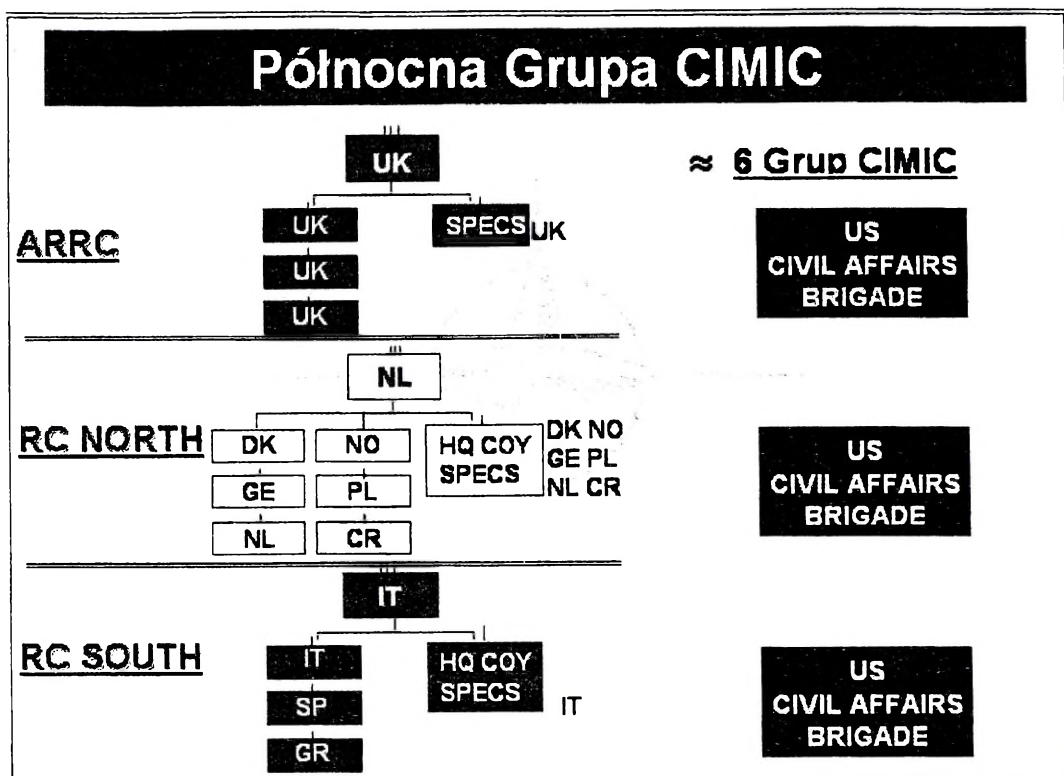
Kompania sztabowa wspiera i zapewnia fachowe doradztwo sztabu korpusu i utrzymuje w dyspozycji specjalistów. Natomiast kompanie CIMIC wspierają dywizje i brygady. W skład kompanii CIMIC wchodzi żołnierzy, którzy przeszli szkolenie podstawowe w zakresie współpracy cywilno-wojskowej. Są oni przeznaczeni zarówno do wsparcia pracy sztabowej, realizacji zadań rozpoznania i łączności z środowiskiem cywilnym oraz prowadzenia prac wynikających z planu CIMIC. Poza tym dla potrzeb doradztwa specjalistycznego jest do dyspozycji ok. 200 specjalistów skupionych w kompanii sztabowej, którzy posiadają wiedzę i kwalifikacje w różnorodnych dziedzinach (rys.2.5).

Rys.2.5. Struktura Grupy CIMIC

Źródło: Opracowanie własne: na podstawie seminarium CIMIC w Akademii Dowodzenia Bundeswehry, Hamburg 2001r.

Zgodnie z koncepcją „CIMIC 2000” przewiduje się utworzenie trzech europejskich CIMIC Groups w obszarze ACE - każda na płaszczyźnie obydwu dowództw regionalnych oraz jedna dla potrzeb ARRC jako Jednostka Szybkiego Reagowania (rys.2.6).

Rys.2.6. Rozmieszczenie europejskich Grup CIMIC³⁵

Źródło: Opracowanie własne: na podstawie seminarium CIMIC w Akademii Dowodzenia Bundeswehry, Hamburg 2001.

Takie planowanie sił CIMIC odpowiada obecnej koncepcji NATO, która przewiduje jednoczesne dowodzenie maksymalnie trzema operacjami, z siłami jednego korpusu w każdej z nich. Dlatego też każdy z trzech przydzielonych do działań korpusów może zostać wsparty jedną Grupą CIMIC.

W celu zapewnienia zdolności do prowadzenia operacji przez okres powyżej jednego roku niezbędne jest 9 Grup CIMIC. Do tego celu są przeznaczone trzy *Civil Affairs Brigade* amerykańskich sił zbrojnych, które pod względem jakości odpowiadają 6 grupą CIMIC. Drugą, często występującą strukturą CIMIC jest *sztab CIMIC* utworzony przy komponentach funkcjonalnych połączonych sił (najczęściej przy komponentach lądowym, lotniczym, morskim i logistycznym). Podstawowym elementem struktury jest centrum CIMIC.

³⁵ Przeprowadzona reorganizacja struktur dowództw NATO, w wyniku której dwa dotychczasowe dowództwa regionalne (Północ i Południe) zostały rozwiązane i w ich miejsce zostały utworzone dwa Dowództwa Sił Połączonych i jedna kwatera Dowództwa Połączonego nie wpłynęła na sposób działania Grup CIMIC.

Centra są organizowane wszędzie tam, gdzie istnieje potrzeba zapewnienia łączności, współpracy i koordynacji pomiędzy stanami osobowymi wojsk a organizacjami cywilnymi i ludnością lokalną. Powołanie centrów jest przeważnie zależne od sytuacji w rejonie działań: od aktywności lokalnych władz oraz działań instytucji międzynarodowych i pozarządowych. W przypadku, gdy ich działalność jest skuteczna i wystarczająca, częstokroć powoływanie centrum CIMIC nie jest potrzebne. W przypadku decyzji o powołaniu centrum do jego obowiązków należy:

- ✦ zainicjowanie punktów kontaktowych;
- ✦ zapewnienie funkcjonowania punktów łącznikowych;
- ✦ ułatwianie wymiany informacji;
- ✦ ułatwienie doradztwa i pomocy wojskowej dla organizacji cywilnych;
- ✦ wzmacnianie pozycji działających sił w opinii ludności miejscowej.

W okresie tworzenia docelowych struktur CIMIC szczebla regionalnego przewiduje się skoncentrowanie wysiłków na operacjach wojskowych szczebla taktycznego. Natomiast działania na szczeblu strategicznym będą realizowane poprzez misje uzupełniające. Zakłada się, że CIMIC na szczeblu strategicznym będzie kładł nacisk na stosunki zachodzące na wysokim szczeblu pomiędzy NATO, a instytucjami międzynarodowymi w celu dzielenia obustronnej odpowiedzialności i wskazywania zasad oraz mechanizmów i struktur współpracy. Obecnie na szczeblu strategicznym CIMIC rozwija się poprzez stosunki z Biurem ONZ ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej (UNOCHA), Komisję ONZ ds. Uchodźców oraz współpracę w zakresie likwidacji skutków klęsk żywiołowych i niesienie pomocy humanitarnej.

System naboru oraz szkolenia

Doświadczenia zdobyte w pierwszym okresie działań NATO na Bałkanach nie pozostały również bez wpływu na organizację systemu naboru i szkolenia personelu przewidzianego do realizacji tychże specyficznych zadań. Analizy ówczesnego okresu wskazują, że działalność ta była początkowo prowadzona przez „doświadczonych oficerów, których nie można już było użyć

do działań operacyjnych³⁶. Dopiero pierwsze doświadczenia uzyskane z działań w Bośni i Hercegowinie zaowocowały rozwojem struktur CIMIC jako zasadniczego elementu w relacjach cywilno-wojskowych. W SHAPE od 1997 roku, pracami wydziału³⁷ powołanego do szkolenia kadr w zakresie problematyki współpracy cywilno-wojskowej kierował brytyjski pułkownik, William Phillips. W pierwszym kursie, który został przeprowadzony w dniach 24 - 29 listopada 1997 roku, wzięło udział 104 słuchaczy spośród 10 państw członkowskich NATO oraz 5 partnerskich. Organizacja kursu opierała się na budowaniu zespołów zadaniowych i pracy grupowej opartej na wymianie informacji z prowadzącymi kurs moderatorami posiadającymi doświadczenie zdobyte w czasie wykonywania obowiązków na stanowiskach w komórkach CIMIC w SFOR. Poruszane były m.in. zagadnienia z zakresu negocjacji, prowadzenia spotkań cywilno-wojskowych oraz pracy z mediami. Opisujący kurs płk W. Phillips ocenia, iż po tygodniowym intensywnym szkoleniu słuchacze zdobyli wiedzę i udoskonalili niezbędne techniki w stopniu znacznie usprawniającym wykonywanie przez nich obowiązków na stanowiskach, które objęli już dwa tygodnie później³⁸.

Weryfikacja zdobytych umiejętności odbyła się na tyle pomyślnie, iż zdecydowano wprowadzić tego typu kursy w plan stałych przedsięwzięć przygotowywanych do realizacji zadań mandatowych wojsk NATO³⁹.

Obecnie przedmiotem współpracy cywilno - wojskowej zainteresowane są nie tylko państwa członkowskie NATO. W ramach kursów specjalistycznych, organizowanych w Alboorg w Danii oraz Oberammergau w Niemczech, swoje doświadczenia wymieniają specjaliści z różnych państw, a ich wiedza i doświadczenia obejmują różne, wzajemnie przenikające się obszary

³⁶ Cyt. za Gen. Joachim Spiering, Dowódca – Szef Połączonych Sił w Europie, 9 Września 1998 – NATO CIMIC Course, SHAPE School,

³⁷ W skład wydziału wchodziło 26 wykładowców z sześciu państw NATO. Personal ten został wydzielony m.in. z: SHAPE, Kwatery Głównej Sił Lądowych Europy Środkowej, jednostek CIMIC SFOR, trzech Wielonarodowych Dywizji SFOR, jednostek CIMIC Bundeswehry, brytyjskiej Grupy CIMIC, z wojsk lądowych USA na kontynencie europejskim (Heidelberg) oraz 353 Dowództwa Cywilnego Rezerwy wojsk lądowych USA.

³⁸ W. Phillips, Współpraca cywilno-wojskowa jako główny element realizacji układu pokojowego w Bośni, NATO Review, Nr 1, 1998, s.25.

³⁹ Tamże, s.25.

zainteresowania CIMIC. Inną formą zdobywania kwalifikacji jest niezwykle cenna możliwość odbywania trzymiesięcznych praktyk zawodowych w Korpusie „Północny Wschód”. Zapoczątkowane w kwietniu 2001 roku, zbieranie doświadczeń w czasie służby w wielonarodowym dowództwie jest kontynuowane przez kolejnych oficerów. Godna uwagi jest również znana inicjatywa holendersko-niemiecka dotyczącej tzw. Północnej Grupy CIMIC. Została ona powołana w odpowiedzi na oczekiwania NATO związane z utworzeniem na północnym obszarze odpowiedzialności sojuszniczej struktury, której zadaniem jest wspieranie dowódców w zakresie współpracy cywilno-wojskowej. Uwzględniając te oczekiwania, Norwegia, Holandia, Niemcy, Dania, Czechy i Polska podjęły się utworzenia jednostki CIMIC złożonej z wielu narodowych komponentów, podporządkowanych jednemu dowództwu operacyjnemu o ujednoczonym standardzie wyposażenia, stosujących te same procedury, taktykę oraz techniki, ale stacjonujących na macierzystym terytorium. Innymi słowy, Północna Grupa CIMIC oznacza strukturę, w skład, której wchodzi międzynarodowy sztab z elementami wsparcia sztabu oraz kompanie wsparcia CIMIC z grupą specjalistów powołanych przez państwa członkowskie.

Realizacja podstawowych zadań Północnej Grupy CIMIC będzie pomagać osiągnięciu długoterminowych celów wojskowych poprzez:

- ✚ wspieranie siłami CIMIC środowiska cywilnego oraz sił militarnych;
- ✚ organizowanie centrów CIMIC;
- ✚ opracowywanie oraz wprowadzanie w życie planów działania dowódcy w części dotyczącej CIMIC;
- ✚ nawiązywanie łączności, koordynowanie działań oraz współdziałanie z organizacjami cywilnymi (rządowymi, pozarządowymi oraz międzynarodowymi);
- ✚ organizowanie wewnętrznych szkoleń praktycznych oraz podejmowanie działań o charakterze edukacyjnym;
- ✚ powołanie do życia Centrum Ekspertyz CIMIC⁴⁰.

⁴⁰A. Rozbicki, Pierwsze spostrzeżenia ze współpracy cywilno-wojskowej, PWL, luty 2001, s.46.

Wyrazem dużego zainteresowania tą inicjatywą jest obecność, podczas kolejnych spotkań roboczych tej grupy, przedstawicieli Belgii i Luksemburga. Na podkreślenie zasługuje fakt przyjęcia wariantu szkolenia we wspólnym centrum z wykorzystaniem wielonarodowego, mobilnego zespołu wykładowców i instruktorów pracujących na korzyść państw tworzących Północną Grupę CIMIC (*Cimic North Group*).

Reasumując należy zatem stwierdzić, że wszędzie tam, gdzie przejawia się wojskowa aktywność, potrzebne jest współdziałanie ze stroną cywilną jako równoprawnym partnerem. W demokratycznym systemie państwa prawa niemożliwe jest pomijanie społeczności cywilnej, jej również władz i przedstawicielstw o różnych postaciach. Sformowanie w wojskach lądowych komórek CIMIC daje dowódcom większą swobodę w prowadzeniu działań dzięki dobrze ułożonym stosunkom z ludnością cywilną. Kolejną walorem wynikającym z tego faktu jest wykorzystanie w bezkonfliktowy sposób zasobów cywilnych dla potrzeb prowadzonych działań militarnych. Wykorzystanie specjalistów CIMIC, w tym także pozyskiwanych ze środowiska cywilnego, pozwala ograniczyć liczbę wojsk użytych w operacji. Niestety dotychczasowe programy szkolenia w naszych uczelniach wojskowych dostarczały wyjątkowo skromną wiedzę na temat organizacji i prowadzenia współpracy cywilno-wojskowej.

2.5. Wnioski

Po zakończeniu okresu zimnej wojny i rozchwianiu się równowagi bezpieczeństwa, pod koniec lat 90-tych NATO stanęło przed nowymi wyzwaniami. Wyzwania te na wniosek środowisk międzynarodowych zostały poszerzone o realizację zadań zabezpieczenia procesu pokojowego prowadzonego w ich imieniu.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że deklaracja złożona na szczycie państw NATO w 1994 roku nie została bez pokrycia. Przeciwnie, wyzwania stawiane zarządzaniu w dziedzinie bezpieczeństwa zostały potraktowane niezwykle poważnie. Uwzględniono nowe uwarunkowania, zwiększając

nacisk na wykorzystanie wszystkich możliwych potencjałów możliwych do wykorzystania w trakcie realizowania procesu pokojowego. Intensywne prace znalazły swoje odzwierciedlenie w dokumentach *Military Commitete*, aby w późniejszym okresie pojawić się w zasadniczym dla działań NATO AJP-01. Kulminacją wysiłków zmierzających do określenia zasad wykorzystania nie tylko *siły militarnej*, ale również potencjału komponentu cywilnego jest opracowanie doktryny dotyczącej wyłącznie współpracy cywilno-wojskowej (AJP-9). Zawarte w niej zasady współpracy cywilno-wojskowej dotyczące zarówno działalności wojskowej, jak i kontaktów cywilno-wojskowych stanowią podstawę opracowań i założeń przy tworzeniu struktur narodowych, odpowiedzialnych za tą współpracę.

Aktualnie można przyjąć, że prace trwające nad istotą i uwarunkowaniami CIMIC, pomimo obecnych zapisów w AJP-9 będą wciąż prowadzone, powodując tym samym ewaluowanie pojmowania tego procesu. Będzie to spowodowane zmianą celów realizowanych przez CIMIC oraz m.in. wpływem doświadczeń poszczególnych kontyngentów sił NATO realizujących zadania pokojowe w zmieniającym się otoczeniu bezpośrednim i globalnym.

Zmieniające się uwarunkowania prowadzenia współczesnych operacji wywierają decydujący wpływ na modelowanie stosunków pomiędzy wszystkimi „aktorami” konfliktu. Aby osiągnąć jakąkolwiek spójność operacyjną musi być jednoznacznie rozumiana istota danego problemu oraz uzgodniony ogólny sposób jego rozwiązania. Można to osiągnąć tylko dzięki wspólnej analizie sytuacji, określeniu jej przyczyn i wewnętrznej dynamiki. Dlatego zagadnienie utrzymania łączności, a raczej zachowania relacji będzie niewątpliwie wciąż obiektem intensywnych badań i analiz. Wydaje się, iż dotychczasowe metody tworzenia i utrzymywania tych relacji są niewystarczające, a dziedzina ta zdaje się być kluczową podczas realizowania i planowania współpracy cywilno-wojskowej.

Doświadczenia z zakresu prowadzenia operacji zebrane przez NATO na obszarze bałkańskim wykazały, iż obszar współpracy cywilno-wojskowej musi mieć swoje miejsce także w działalności planistycznej NATO.

Uwzględniono to nie tylko w procesie planowania działań, ale również w działalności dotyczącej przygotowania kadr. Specjaliści NATO uczestnicząc w kursach, konferencjach i spotkaniach organizowanych dziś już przez wszystkie kraje Sojuszu, stają się środkiem, niezbędnym dla potrzeb zabezpieczenia wykonywania zadań mandatowych podczas operacji NATO.

Zmiany w pojmowaniu znaczenia CIMIC w działalności wojsk widoczne są również w pojawiających się narodowych strukturach CIMIC państw członkowskich Sojuszu. Należy to rozumieć jako uwzględnienie wniosków wynikających z obecnie trwających operacji pokojowych. Uważam, iż jest to kierunek słuszny, ponieważ proces ten zapewni w przyszłości dowódcom bardziej elastyczne dostosowanie się do dynamicznej sytuacji, w trakcie prowadzenia operacji poza granicami kraju.

3. ORGANIZACJA WSPÓŁPRACY CYWILNO-WOJSKOWEJ SIŁ ZBROJNYCH RFN

3.1. Współpraca cywilno-wojskowa na terytorium kraju

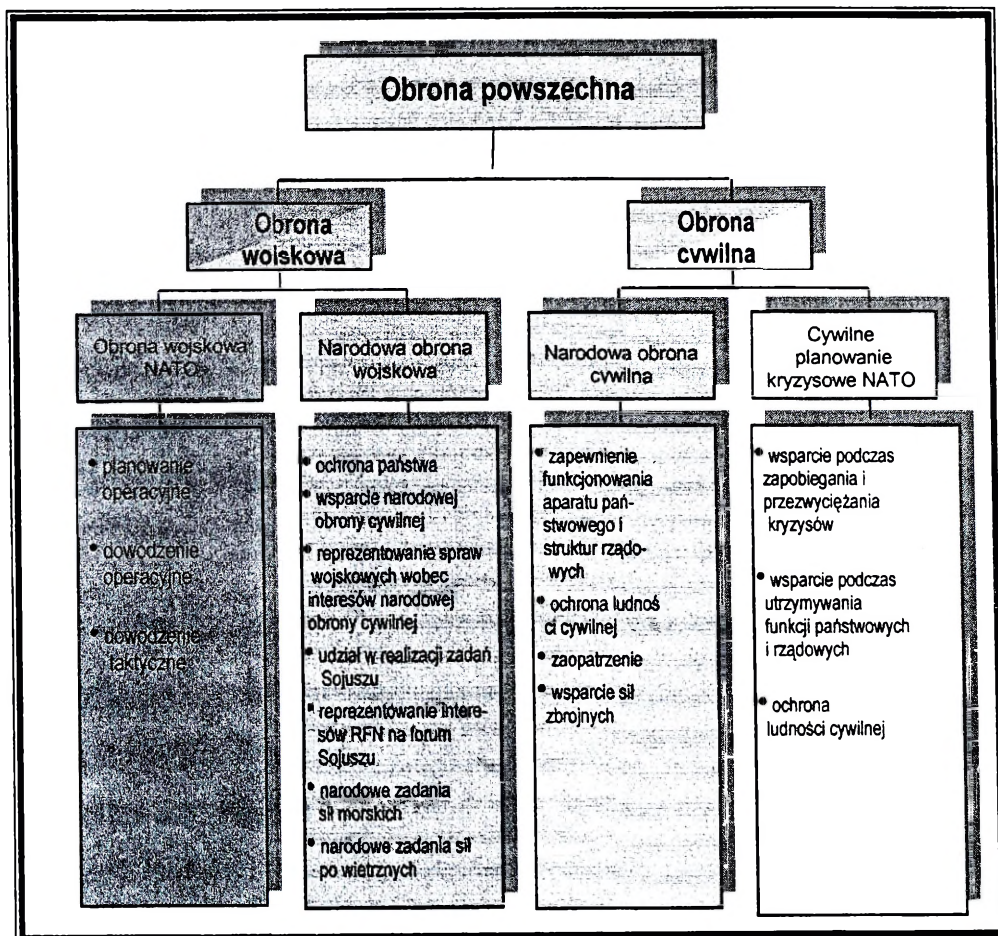
Historyczny rozwój Niemiec po zakończeniu drugiej wojny światowej zmierzał początkowo do tworzenia administracji cywilnej na szczeblu komunalnym, nieco później na poziomie landów i ostatecznie doprowadził do utworzenia państwa związkowego. W okresie tym administracja państwowa była organizowana adekwatnie do wytyczonych celów cywilnych w czasie pokoju. Dopiero przejęcie zadań obronnych, będących konsekwencją przystąpienia Niemiec do Sojuszu Północnoatlantyckiego w maju 1955 roku, wymagało z jednej strony utworzenia sił zbrojnych i organów administracji obronnej, a z drugiej zaś równoczesnego przejęcia zadań obrony cywilnej przez przygotowane zawczasu władze państwowe.

3.1.1. Podstawowe założenia współpracy na obszarze kraju

W myśl konstytucji RFN każdy z niemieckich ministrów samodzielnie kieruje i odpowiada za powierzony mu resort w myśl wytycznych określonych przez kanclerza Niemiec. I tak, biorąc pod uwagę zadania realizowane w ramach obrony powszechnej, niemiecki Minister Obrony odpowiada za przygotowanie „*obrony wojskowej*”, a ministrowie pozostałych resortów⁴¹ za realizację przydzielonych im w obszarze „*obrony cywilnej*” zadań. Należy przy tym podkreślić, iż zakresy odpowiedzialności oraz struktury organizacyjne obu obszarów są ściśle rozdzielone zarówno w okresie pokoju, jak i kryzysu (rys.3.1).

⁴¹ **Minister Spraw Wewnętrznych** – za utrzymanie funkcji państwowych i rządowych, ochronę ludności, zapewnienie zaopatrzenia w wodę, a także za koordynację w zakresie przygotowania poszczególnych resortów cywilnych (włącznie z planowaniem systemu alarmowania i przygotowania realizatorów obrony cywilnej). **Minister Sprawiedliwości** – utrzymanie aparatu wymiaru sprawiedliwości (włącznie z sądownictwem wojskowym). **Minister Finansów** – zapewnienie zdolności systemu finansowego, pieniężnego i kredytowego. **Minister Gospodarki** – utrzymywanie ważnych z punktu widzenia obronności rezerw środków materiałowych oraz świadczeń na rzecz obronności przez firmy cywilne. **Minister Rolnictwa** – utrzymywanie rezerw z zasobów gospodarki żywnościowej, rolnej, leśnej. **Minister Pracy i Spraw Socjalnych** – zapewnienie świadczeń socjalnych i pracy. **Minister Zdrowia** – utrzymanie systemu opieki zdrowotnej. **Minister Komunikacji** - utrzymanie systemu komunikacyjnego, zapewnienie systemu łączności i pocztowego. **Minister Infrastruktury i Planowania Przestrzeni** – określone zadania, związane z budową systemu ochrony cywilnej.

Pomimo, iż zgodnie z ustaleniami prawnymi nie może mieć miejsce przekazywanie jakichkolwiek uprawnień przez stronę cywilną na rzecz władz wojskowych i odwrotnie, to istnieją zobowiązania do udzielania sobie wzajemnego wsparcia.

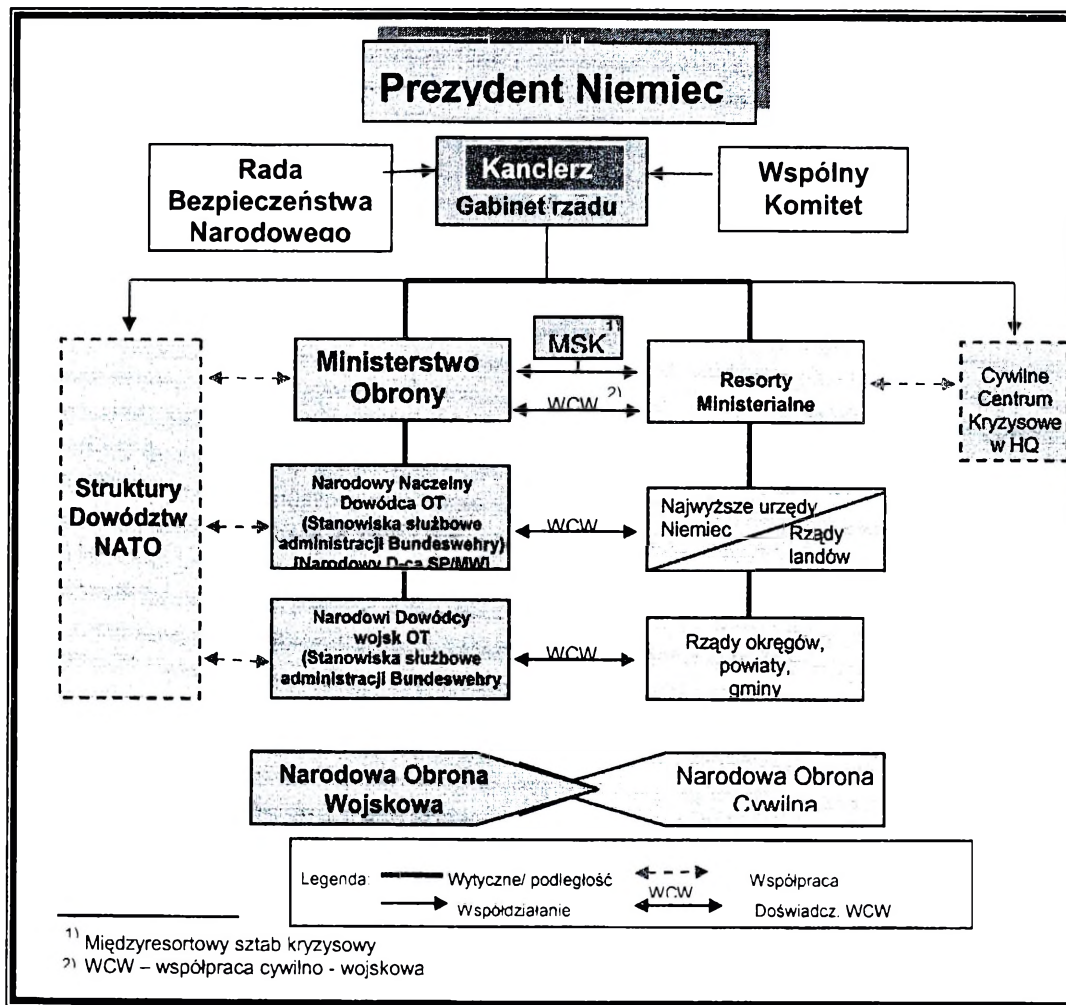
Rys. 3.1. Elementy systemu obrony powszechnej Niemiec
 Źródło: opracowano na podstawie HDv 100/500⁴²

Według poglądów niemieckich potrzeba współpracy wywodzi się z idei obrony powszechnej, która dostrzegając współzależność pomiędzy obroną militarną a cywilną, zakłada ściśle współdziałanie tych dwóch, całkowicie odrębnych i autonomicznych sektorów państwa zarówno w procesie przygotowania, jak i prowadzenia wspólnej obrony. To charakterystyczne dla poglądów niemieckich ściśle oddzielenie sektorów wojskowego i cywilnego uzasadniane

⁴² HDv 100/500 – Regulamin wojsk lądowych Bundeswehry „Narodowe zadania terytorialne”.

jest demokratycznym charakterem państwa i wynika zapewne z chęci uniknięcia posądzenia o jego militaryzację.

Równocześnie podkreślana jest przy tym potrzeba legalizmu wszelkich działań, które powinny opierać się na podstawach prawnych, będących rozwinięciem konstytucji. Prymat polityki i utrzymanie praworządnego państwa powoduje, iż organa obrony powszechnej umieszczone są również na szczeblu politycznym RFN (przy rządzie oraz Radzie Bezpieczeństwa, rys.3.2).

Rys.3.2. Organa obrony powszechnej Niemiec
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie HDv 100/500

Według poglądów niemieckich wspólny cel, jakim jest utrzymanie ładu pokojowego, demokracji oraz zapewnienie odpowiednich warunków życia ludności cywilnej sprawia, iż w ramach współpracy cywilno-wojskowej powstają pomiędzy obroną militarną, a cywilną swoistego rodzaju „zazębiające się try-

by”, gwarantując realizację wspólnych zadań w obszarze obrony powszechnej.

Celem szeroko rozumianej współpracy jest natomiast optymalizacja wspólnych działań zmierzających do osiągnięcia efektu *synergii*, przy równoczesnym zachowaniu równowagi interesów każdej ze stron.

Przeprowadzone analizy i oceny rozwiązań stosowanych w Niemczech wskazują jednoznacznie, że współpraca cywilno-wojskowa jest zadaniem nie tylko dla wybranych elementów struktur organizacyjnych. Obejmuje ona swoim zasięgiem dużo więcej, a mianowicie „...wszystkie zadania i przedsięwzięcia, które zapewniają współpracę pomiędzy władzami wojskowymi i cywilnymi, narodowymi lub NATO, w czasie pokoju lub wojny w celu zapewnienia skutecznej obrony Sojuszu”⁴³. Oznacza to, że nie może być ona zapewniana przez pojedynczych przedstawicieli władz cywilnych lub wybranych oficerów sztabowych, lecz musi być zadaniem realizowanym zarówno przez wszystkie pionierzy cywilnej administracji państwowej, jak i wojskowe szczeble dowodzenia. Mocno akcentowane w Niemczech pokrywanie się interesów sił zbrojnych z interesami ludności cywilnej stanowi „jądro” problemu w stosunkach cywilno-wojskowych i jest bardziej złożone niż to się na pozór wydaje. Dla lepszego zobrazowania relacji, jakie zachodzą pomiędzy obroną militarną, a niemilitarną warto przytoczyć niektóre z zadań realizowanych przez poszczególne sektory na rzecz obronności państwa. Przedstawienie ich powinno pozwolić na zidentyfikowanie „łączy” pomiędzy zadaniami obrony wojskowej i cywilnej, które wymagają współpracy cywilno-wojskowej.

W myśl poglądów niemieckich zadaniem *obrony wojskowej* w pierwszej kolejności jest odstraszenie potencjalnego przeciwnika przed agresją m.in. poprzez demonstrację wspólnej determinacji obronnej. Natomiast w wypadku agresji – niedopuszczenie do utraty obszaru oraz dążenie do zminimalizowania strat i szkód wyrządzonych ludności cywilnej. W odniesieniu do konkretnej sytuacji, można stwierdzić, że dowodzenie i planowanie operacyjne jest prze-

⁴³ Reinhold Michel, Die Zivil – Militärische Zusammenarbeit, Truppenpraxis, Beiheft 1/1998, s.6.

kazane dowództwu NATO, natomiast wszystkie pozostałe zadania obronne znajdują się w odpowiedzialności narodowej.

Głównym ich realizatorem jest Narodowe Dowództwo Obrony, któremu zostają podporządkowane wszystkie zgrupowania wojsk lądowych, sił powietrznych i morskich⁴⁴ oraz urzędy wojskowe, służby medyczne i administracja Bundeswehry.

Przewidywane zadania Narodowego Dowództwa obejmują:

- ✦ zapewnienie swobody operacyjnej siłom NATO na terytorium Niemiec;
- ✦ uzupełnienie sił zbrojnych pod względem personalnym i materiałowym;
- ✦ opiekę medyczną personelu sił zbrojnych;
- ✦ wsparcie obrony cywilnej;
- ✦ reprezentowanie interesów narodowych wobec sił NATO;
- ✦ koordynację korzystania z świadczeń cywilnych na rzecz sił narodowych i sojusznicznych oraz zapewnienie i utrzymanie bezpieczeństwa wojskowego.

Natomiast zadaniem *obrony cywilnej* jest nie tylko planowanie, przygotowanie oraz realizacja wszystkich przedsięwzięć w ramach obrony powszechnej, lecz również zapewnienie ciągłości zaopatrzenia i ochrony ludności cywilnej. W obszarze obrony cywilnej Niemiec można wyodrębnić cztery podstawowe obszary zadaniowe, do których należy:

- ✦ utrzymanie i zapewnienie funkcjonowania organów władzy państwowej (funkcje rządowe i administracyjne);
- ✦ w wypadku obrony terytorium kraju – zapewnienie ochrony ludności cywilnej przed zagrożeniami oraz stworzenie warunków umożliwiających jej przeżycie;
- ✦ zaopatrywanie ludności cywilnej i sił zbrojnych w niezbędne środki materiałowe oraz realizacja na ich korzyść świadczeń;
- ✦ wsparcie sił zbrojnych w celu osiągnięcia i utrzymania zdolności obronnej oraz operacyjnej.

⁴⁴ Są to siły, które nie zostały wydzielone do operacji sojuszniczej.

Z przedstawionych powyżej zadań, realizowanych w ramach obrony wojskowej i cywilnej wynika oczywista potrzeba współpracy z sektorem cywilnym, zarówno w czasie pokoju (kryzysu), jak i wojny.

W czasie pokoju wynika ona z konieczności realizowania określonych przedsięwzięć obronnych, z dużym wyprzedzeniem czasowym. Z tego też względu proces planowania w okresie pokoju musi być prowadzony przez wszystkie sektory związane z obronnością kraju, w sposób umożliwiający jego praktyczne wykorzystanie podczas kryzysu i wojny. Stąd współpraca, wszystkich zainteresowanych stron w pierwszym etapie musi zostać skoncentrowana na wypracowaniu i określeniu odpowiednich procedur, które umożliwią jak najlepszą realizację zadań. W przypadku planowania operacji Sojuszu na obszarze Niemiec dowództwo sił NATO jest niejako zobligowane do zapoznania władz obrony cywilnej z wynikami procesu planowania w takim stopniu, który pozwoli im na ukierunkowanie własnej pracy oraz realizacji zadań pod kątem osiągnięcia wspólnego celu operacji.

Podczas działań na obszarze kraju odpowiedzialność za uzupełnienie niemieckich sił zbrojnych pod względem personalnym i materialnym spoczywa na narodowej obronie wojskowej. Pomimo iż, zadanie to jest realizowane zgodnie z własnym zamiarem przy wsparciu terytorialnych władz administracji Bundeswehry, to kwestie dotyczące sił i środków wydzielanych z gospodarki narodowej dla potrzeb realizacji określonych przedsięwzięć w okresie kryzysu i wojny muszą zostać uzgodnione z przedstawicielstwami obrony cywilnej. Również ze względu na fakt, że na obronie cywilnej spoczywa obowiązek zapewnienia ochrony ludności cywilnej pojawia się konieczność uzyskania od władz wojskowych niezbędnych informacji dotyczących regionów, które wymagają przesiedlenia ludności cywilnej.

W czasie kryzysu i wojny priorytet będą miały oczywiście działania zbrojne, lecz i w tym przypadku interesy ludności cywilnej muszą być respektowane. W okresie tym będą miały miejsce liczne przegrupowania wojsk z miejsc stałej dyslokacji do rejonów obrony, a siły wzmocnienia będą przybywały do Europy drogą morską. Sytuacja ta będzie wymagała ewakuacji ludności

cywilnej z obszarów przygranicznych w głąb terytorium kraju. Przedsięwzięcia te powodują konieczność dokonania szczegółowych uzgodnień dotyczących m.in. wydzielenia do dyspozycji sił zbrojnych wystarczającej liczby dróg komunikacyjnych, określenia potrzeb w zakresie transportu kolejowego, czy też niezbędnych uregulowań w zakresie wykorzystania infrastruktury cywilnej dla potrzeb stacjonowania wojsk.

W czasie wojny konieczne jest współdziałanie sił zbrojnych z władzami cywilnymi, a w szczególności zaś z strażą graniczną i policją, które to organa poprzez realizację odpowiednich przedsięwzięć ochronnych utrzymują swobodę operacyjną wojsk w obszarze tyłowym oraz zapewniają bezpieczeństwo obiektom cywilnym (urzędy, urządzenia komunikacyjne, zakłady przemysłowe). Ponadto ważną rolę odgrywa również współpraca cywilnej opieki zdrowotnej z wojskowymi służbami medycznymi, której celem jest zapewnienie i utrzymanie wzajemnego wsparcia, czy też prowadzona przez firmy cywilne likwidacja szkód powstałych w wyniku działań wojennych.

W związku z powyższym, decydujące znaczenie będzie miało dokonanie uzgodnień w zakresie: *kto, w jakim stopniu i z jakim priorytetem zostanie zaopatrzony*. Przytoczone przykłady wskazują, iż obrona powszechna zarówno w obszarze NATO, jak i w ramach obrony narodowej musi dysponować zdolnymi do ścisłej kooperacji organami obrony wojskowej oraz cywilnej. Nie wystarczy jednak, jeżeli współpraca ta będzie wyćwiczona w odniesieniu do konkretnego przypadku, lecz musi zostać ona zinstytucjonalizowana.

W Niemczech, pozostawiając obszerne pole swobody działania zobowiązano wszystkie instytucje i urzędy pionu wojskowego oraz cywilnego do wzajemnej współpracy w dziedzinie obronności, dokonując przy tym regulacji zapewniających zachowanie równowagi interesów obydwu resortów⁴⁵. Przykładem porozumień zawieranych na szczeblu międzyresortowym może być umowa o wspólnym systemie szkolenia cywilnej i wojskowej kadry kierowni-

⁴⁵ F. Schild, Die Zivil – Militärische Zusammenarbeit, „Truppenpraxis“ 1989, nr1, s.9.

czej w sytuacjach kryzysowych, która została podpisana 17 października 2002 roku przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Obrony Niemiec.

Efektom zawartego porozumienia są organizowane obecnie wspólne kursy, prowadzone w Akademii Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności Cywilnej (w Bad Neuenahr-Ahrweiler). Podczas jednotygodniowych kursów wykładowcy (cywilni i wojskowi) zapoznają uczestników zarówno z problematyką dotyczącą funkcjonowania struktur cywilnych i wojskowych, jak i możliwościami w zakresie współpracy cywilno-wojskowej. Szczególne znaczenie mają przy tym wspólne ćwiczenia praktyczne, których tło stanowi hipotetyczna sytuacja kryzysowa. Ten rodzaj współpracy odpowiada celowi koncepcji, który został zatwierdzony przez Ministra Spraw Wewnętrznych w nowej strategii „Ochrony ludności cywilnej” z lipca 2002 roku. W odniesieniu do przyjętych postanowień został rozpoczęty proces badań związany z analizą wspólnego ryzyka społeczeństwa niemieckiego w okresie pokoju, kryzysu i wojny. Główny punkt ciężkości prowadzonych badań został skupiony na zagrożeniach, które wynikają z zamachów terrorystycznych przy użyciu nuklearnych, chemicznych i biologicznych środków bojowych.

Opracowywana pod kątem potencjalnych zagrożeń koncepcja zawiera w zależności od rodzaju zagrożenia całą gamę przedsięwzięć, począwszy od podstawowych – z reguły realizowanych przez lokalną straż pożarną, aż po działania specjalne realizowane przy użyciu wyspecjalizowanych sił wojskowych. Podstawowym warunkiem gwarantującym właściwe funkcjonowanie nowej koncepcji w praktyce jest wspólne przygotowanie, wydzielanych do działań sił (m.in. poprzez zintegrowany system ćwiczeń). Pierwszym krokiem w tym kierunku było uzgodnienie wspólnej koncepcji szkolenia przez Akademię Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności oraz Ministerstwo Obrony Niemiec.

Akademia Zarządzania i Planowania Kryzysowego jest obecnie głównym ośrodkiem kształcenia w obszarze bezpieczeństwa cywilnego w Niemczech, będąc włączona w zintegrowany system obrony przed zagrożeniami na poziomie federacji, landów, miast oraz różnego rodzaju organizacji pomocy. W

ramach wspólnie prowadzonych seminariów i kursów przedstawiana jest problematyka dotycząca analizy współczesnego ryzyka, udzielania pomocy medycznej w wypadku katastrof, dowodzenia i kierowania przy dużym obciążeniu, samopomocy/ samoobrony, pracy z opinią publiczną podczas katastrof i kryzysu oraz inne. Ponadto wykładowcy z Bundeswehry i Akademii Zarządzania Kryzysowego przekazują uczestnikom kursów podstawowe informacje zarówno na temat procedur pracy, struktur, uwarunkowań i zadań realizowanych przez siły zbrojne, policję, urzędy reagowania kryzysowego oraz organizacje pomocy, jak i wskazują na płaszczyzny oraz możliwości w zakresie wspólnego działania podczas sytuacji kryzysowych, w myśl określonego dla wszystkich wspólnego celu.

Podstawę wszystkich rozwiązań regulujących współpracę cywilno-wojskową w Niemczech stanowią określone zapisy konstytucyjne, ustawy federalne i na poziomie landów, a także umowy i porozumienia zarówno międzyresortowe, jak i międzysojusznicze. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż pozostają one w ścisłym związku z praktyką, a więc rodzące się nowe problemy i ich racjonalne rozwiązania są okresowo sankcjonowane prawem. Wszystko opiera się na założeniu, że funkcjonowanie demokratycznego państwa musi opierać się na podstawach prawnych i zdecentralizowanym jego wykonaniu, stąd jedną z cech niemieckiej współpracy cywilno-wojskowej jest przekazywanie zadań i uprawnień podwładnym. Wymaga to jednak z kolei określenia płaszczyzn współpracy, zadań, zakresu obowiązków, kompetencji oraz przyjęcia określonych procedur.

Najważniejsze znaczenie mają w tym względzie „Wytyczne do obrony powszechnej z 10 stycznia 1989 roku” federalnych Ministrów Obrony i Spraw Wewnętrznych, które są wspólne dla organów administracji cywilnej oraz dowództw terytorialnych Niemiec. One to w głównej mierze uruchamiają i regulują system współpracy cywilno-wojskowej. Wytyczne zobowiązują wszystkie szczeble administracji państwowej do współdziałania i nakazują dokonanie wcześniejszych uzgodnień w zakresie metod współpracy, uwzględniając przy tym przewidywane skutki oddziaływania jednego sektora na drugi. Z

tego też względu organy obrony wojskowej i cywilnej przewidziane są do ścisłej współpracy zarówno w wymiarze narodowym, jak i w ramach NATO i Unii Europejskiej.

Z doświadczeń niemieckich wynika, iż współpraca cywilno-wojskowa nie może być wyłącznie pojedynczym, samodzielnym zadaniem, lecz wcześniej przytoczoną „klamrą”, która spaja różne „elementy konstrukcji”, tworzące obronę powszechną. Pomiędzy władzami obrony cywilnej, a obszarem wojskowej obrony NATO „klamrę” tą stanowi narodowa wojskowa obrona kraju, która to reprezentuje interesy Niemiec w dowództwach wojskowych NATO i jest odpowiedzialna za koordynację wsparcia sił zbrojnych ze strony obrony cywilnej. Na szczeblu rządowym Minister Spraw Wewnętrznych reprezentuje interesy Niemiec w sprawach dotyczących obrony cywilnej NATO. Natomiast Minister Obrony Narodowej - na poziomie Sojuszu, będąc niejako „pośrednikiem” pomiędzy Naczelnym Dowódcą NATO, a narodowymi interesami Niemiec. Na poziomie landów funkcjonują usankcjonowane wytycznymi do obrony powszechnej mieszane komisje koordynacyjne (a w ich składzie podkomisje i grupy robocze), które w czasie pokoju obradują co najmniej raz w roku, rozważając całokształt spraw obronnych leżących w gestii rządów landów i dowództw okręgów wojskowych⁴⁶. Kolejną formą regulacji współpracy cywilno-wojskowej są porozumienia i umowy zawierane pomiędzy rządami landów, a dowództwami okręgów wojskowych. Porozumienia te mogą dotyczyć wspólnych działań w okresie pokoju (np. udział w akcjach ratowniczych w razie katastrof lub klęsk żywiołowych), jak też przygotowania obrony militarnej i niemilitarnej poszczególnych landów i obszarów odpowiedzialności związków operacyjnych na okres kryzysu lub wojny⁴⁷. Zarówno obrady komisji, jak zawarte porozumienia i umowy stanowią fundament planowania operacyjnego, a w tym realizacji zadań wynikających z funkcji państwa „Gospodarza” (HNS) w stosunku do sił sojuszniczych.

⁴⁶ Rahmenrichtlinien für Gesamtverteidigung vom 10.01.1989, Bundesminister des Innern, Coburg 1989, s.48.

⁴⁷ Tamże, pkt.516.

Nieco inaczej natomiast kształtuje się współpraca cywilno-wojskowa na niższych szczeblach kierowania i dowodzenia, a zwłaszcza w powiatach i gminach gdzie nie występuje ona w tak sformalizowanej formie.

Niemcy wychodzą z założenia, że na tym szczeblu nie może mieć miejsca instytucjonalizacja współpracy ze względu na fakt, iż dowódcy niższego szczebla dowodzenia w czasie stanu kryzysu lub wojny mogą zmieniać wielokrotnie rejony działania. Uznano, że na tym poziomie wymagany jest kontakt bezpośredni polegający na wzajemnym informowaniu się o planach, ustaleniu wspólnych celów oraz uzgadnianiu wspólnych przedsięwzięć.

Jak wynika z doświadczeń niemieckich współpraca cywilno-wojskowa powinna umożliwić i ułatwić obronie wojskowej oraz cywilnej wspólną realizację zadań i zgodnie z filozofią niemiecką powinna być postrzegana jako „metoda”, która jest częścią składową wszystkich wojskowych i cywilnych obszarów zadaniowych.

3.1.2. Rola pośrednicząca dowództw terytorialnych

W praktyce głównymi realizatorami współpracy cywilno-wojskowej dla potrzeb sił zbrojnych na obszarze Niemiec są organa dowództw terytorialnych Bazy Sił Zbrojnych, narodowi dowódcy sił powietrznych i marynarki wojennej oraz w przypadku administracji Bundeswehry – instytucje terytorialnej administracji obrony (WBV⁴⁸, StOV⁴⁹, KWEA⁵⁰). W ten sposób zostaje zapewniona zarówno siłom zbrojnym, jak i jej administracji możliwość prowadzenia rozmów oraz dokonywania wszelkiego rodzaju uzgodnień na różnych szczeblach cywilnej administracji państwowej.

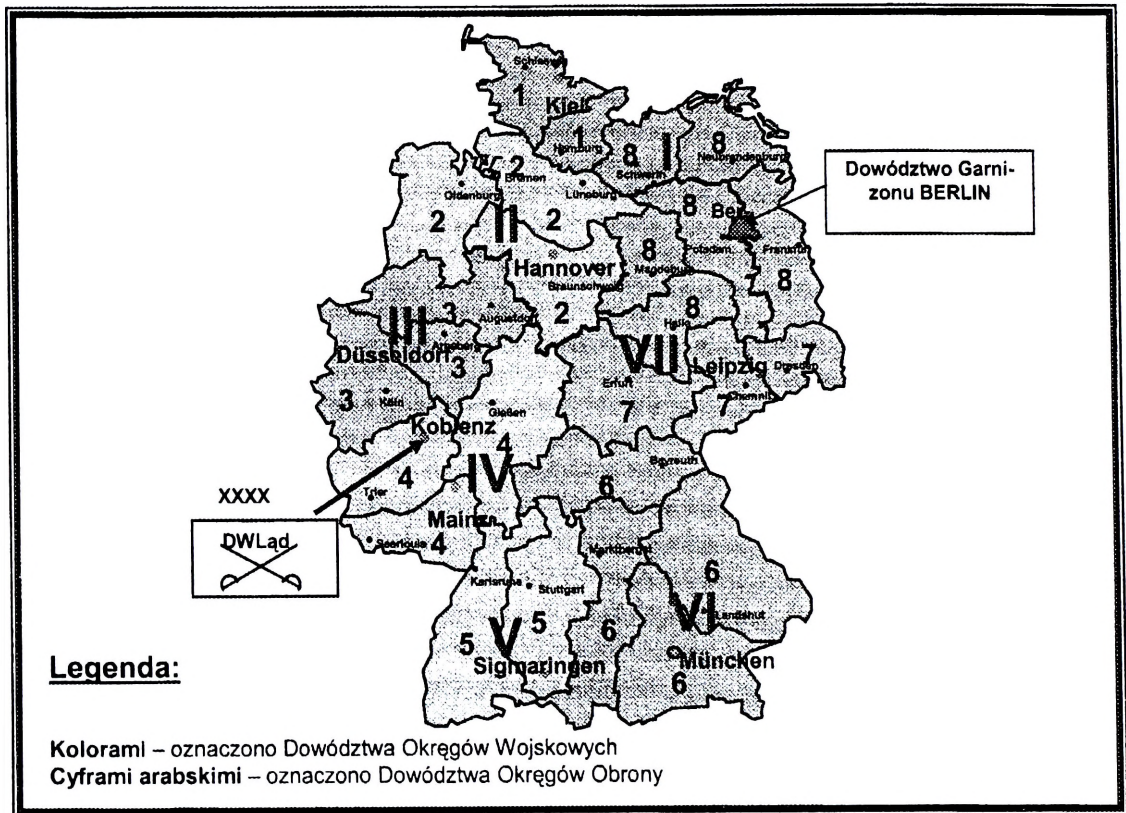
Zapewnienie funkcji „łącza” oraz wynikające z tej sytuacji różnego rodzaju relacje cywilno-wojskowe wymagają odpowiedniej struktury dowództw terytorialnych, która musi uwzględniać system podziału federacyjnego Niemiec. Utworzona dla potrzeb realizacji zadań narodowych i funkcjonująca od wielu lat Terytorialna Organizacja Obrony, która jest integralną częścią wojsk

⁴⁸ Wehrbereichsverwaltung (WBV) – administracja okręgu wojskowego.

⁴⁹ Standortverwaltung (STOV) – administracja garnizonu.

⁵⁰ Kreiswehersatzamt (KWEA) – powiatowy urząd uzupełnień.

ładowych obejmuje dowództwa terytorialne, urzędy i instytucje oraz jednostki wojskowe pozostające pod dowództwem narodowym. W sumie w jej skład wchodzi 7 Dowództw Okręgów Wojskowych, współpracujących z 16 rządami landów, 27 Obwodowych Dowództw Obrony oraz Dowództwo Garnizonu Berlin (rys.3.3).

Rys.3.1.3. Terytorialna Organizacja Obrony Niemiec
 Źródło: „Nationale Territoriale Aufgaben”

Dowództwa terytorialne⁵¹ - zapewniają realizację wszystkich przedsięwzięć na obszarze Niemiec, które służą przygotowaniu i prowadzeniu obrony militarnej oraz realizacji zadań wynikających z funkcji „pośrednika”⁵².

⁵¹ Są to dowództwa Bazy Sił Zbrojnych Niemiec, do których należą: Dowództwo Wsparcia Działań Bundeswehry, Dowództwa Okręgów Wojskowych oraz Obwodowe Dowództwa Obrony. HDv 100/ 900, Führungsbegriffe, Oktober 1998.

⁵² Funkcja „pośrednika” - służy zrównoważeniu interesów pomiędzy potrzebami (wymogami) wojskowymi a interesami cywilnymi. Jest ona (właściwością realizacji zadania dowództw terytorialnych podczas przygotowania i prowadzenia obrony militarnej we współpracy pomiędzy siłami zbrojnymi a władzami administracji cywilnej, siłami zbrojnymi i administracją Bundeswehry, jak również niemieckimi siłami pod dowództwem narodowym z jednej strony, a z drugiej zaś siłami zbrojnymi pod dowództwem NATO. (HDv 100/900, Führungsbegriffe, Oktober 1998).

Celem *funkcji pośredniczącej* dowództw terytorialnych jest nie tylko zapewnienie skutecznego współdziałania dowodzenia wojskowego z stroną cywilną, lecz przede wszystkim optymalizacja działań w ramach obrony powszechnej.

Funkcja ta jest realizowana pomiędzy:

- ✚ siłami zbrojnymi i ich instytucjami, a urzędami i organizacjami narodowej obrony cywilnej;
- ✚ siłami zbrojnymi, a cywilną administracją Bundeswehry;
- ✚ niemieckimi siłami zbrojnymi⁵³, a siłami sprzymierzonymi pod dowództwem NATO oraz sojusznicznymi siłami zbrojnymi będącymi pod dowództwem narodowym.

Współpraca ta obejmuje wszystkie płaszczyzny, które znajdują się w obszarze *wspólnego interesu* obrony wojskowej i cywilnej, we wszystkich stacjach funkcjonowania państwa (pokoju, kryzysu i wojny). Proces ten obejmuje całą gamę przedsięwzięć, począwszy od ustalenia wspólnych celów, koncepcji poprzez dokonanie szczegółowych uzgodnień w zakresie planowania oraz rozdziału będących do dyspozycji zasobów, aż do działań związanych z świadczeniem wzajemnego wsparcia. W sytuacji tej poprzez dowództwa terytorialne zostaje zagwarantowane zrównoważenie interesów pomiędzy wymogami militarnymi (strony wojskowej) a sprawami ludności cywilnej. W ramach funkcji „pośrednika” dowództwa terytorialne uzgadniają przedsięwzięcia obrony militarnej (dla wszystkich obszarów organizacyjnych Bundeswehry i NATO) z działaniami obrony cywilnej. Realizacja tej funkcji ma szczególne znaczenie dla narodowych zadań terytorialnych, które obejmują: podział obszaru odpowiedzialności, kierowanie transportem wojskowym w powiązaniu z ruchem cywilnym, zarządzanie systemami łączności, zdobywanie i wymianę informacji, zapewnienie bezpieczeństwa wojskowego, regionalną sytuacją bezpieczeństwa, zaopatrzenie medyczne i transport rannych, obronę przed BMR, likwidację szkód, pracę z opinią publiczną i prasą, wsparcie cywilnej obrony narodowej, korzystanie z zasobów cywilnych, wsparcie sprzymierzonych sił zbroj-

⁵³ Będącymi pod dowództwem narodowym.

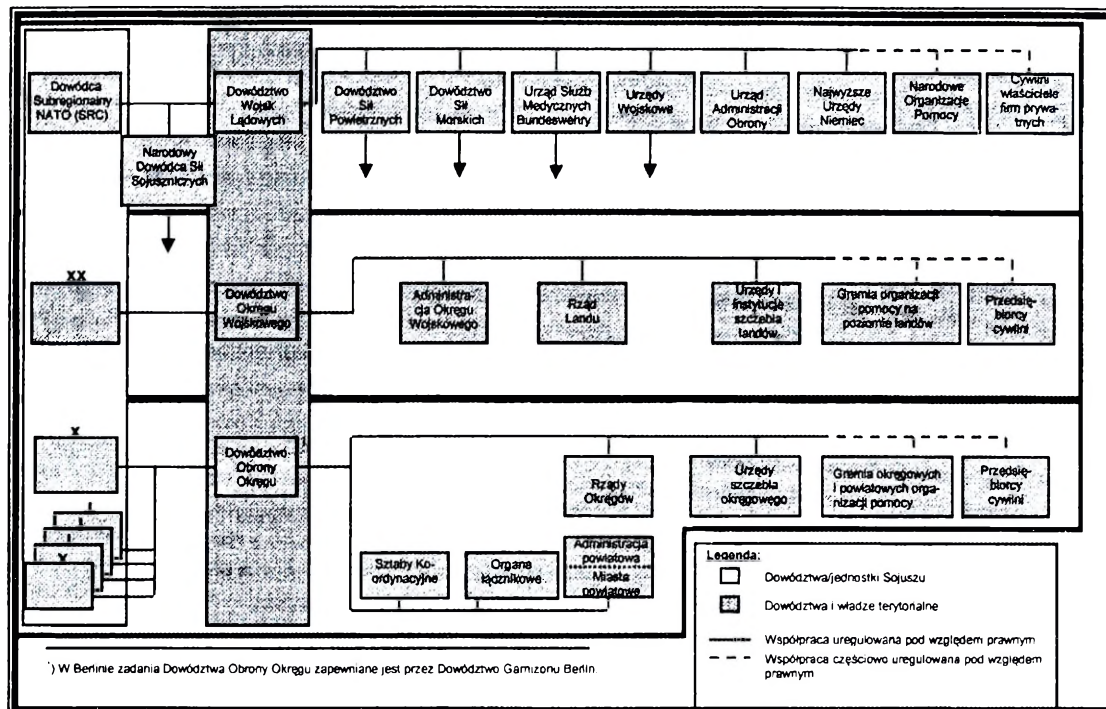
nych, regulację spraw dotyczących umów, świadczenia pomocy w wypadku klęsk żywiołowych i katastrof⁵⁴. Dowództwa terytorialne funkcję „pośrednika”, zapewniają poprzez swoje sztaby i organa łącznikowe, które są przyporządkowane do różnych szczebli administracji cywilnej. W związku z powyższym każdy z niemieckich landów, rządów okręgów i powiatów, jak i asygnowane do działania na terytorium RFN siły Sojuszu mają swojego partnera ze strony wojskowych władz terytorialnych. Trzem szczeblom dowodzenia: Dowództwu Wojsk Lądowych⁵⁵, Dowództwom Okręgów Wojskowych⁵⁶ i Obwodowym Dowództwom Obrony⁵⁷ odpowiadają szczeble współpracy z przedstawicielami władz wojskowych i cywilnych.

⁵⁴ Generalmajor F. Schild, "Die ehrlichen Makler", Truppenpraxis Beiheft 1/1998, s.9.

⁵⁵ **Dowództwo Wojsk Lądowych** jest najwyższą władzą dowództwa terytorialnego, która kieruje bezpośrednio Dowództwami Okręgów Wojskowych oraz organem koordynacyjnym dla potrzeb narodowych zadań terytorialnych. Dowódca WLąd. jest Naczelnym Narodowym Dowódcą Terytorialnym, który reprezentuje suwerenność Niemiec w tym obszarze zadaniowym.

⁵⁶ Obszar odpowiedzialności **Dowództwa Okręgu Wojskowego** obejmuje jeden lub też większą ilość landów. Dowódcą Okręgu Wojskowego jest Narodowy Dowódca Terytorialny w swoim obszarze odpowiedzialności. Jako dowódca na obszarze okręgu wojskowego i dowódca dywizji podczas realizacji swoich zadań jest wspierany przez swojego zastępcę określanego mianem Generała dla narodowych zadań terytorialnych na obszarze okręgu.

⁵⁷ **Obwodowe Dowództwa Obrony** są podległymi władzami dowództw terytorialnych. W Berlinie Dowództwo Garnizonu spełnia funkcję Okręgowego Dowództwa Obrony. Natomiast większa ilość pozostałych dowództw obrony otrzymuje dużo większy okręg a poprzez to ma znacznie większą ilość zarówno wojskowych, jak i cywilnych partnerów do rozmów. W sytuacji, jeżeli Okręgowe Dowództwo Obrony posiada w swoim składzie dużą ilość powiatów, miast i gmin zostaje ono wzmocnione poprzez dowództwa łącznikowe, które są niejako przedłużonym ramieniem dowódców obrony okręgów w celu reprezentowania interesów Bundeswehry w czasie kryzysu oraz realizacji narodowych zadań terytorialnych.

Rys. 3.4. Szczegół współpracy cywilno – wojskowej
 Źródło: Opracowanie własne – na podstawie HDv 100/500.

Zdaniem teoretyków i praktyków niemieckich do najważniejszych zadań, które mogą zostać rozwiązane wyłącznie w ścisłym współdziałaniu organów władz wojskowych i cywilnych należy⁵⁸:

a. Utrzymanie swobody operacyjnej siłom NATO

Obejmuje m.in. ochronę obszaru tyłowego (ochronę określonych obiektów i rejonów). W realizacji tego zadania ma miejsce ścisłe współdziałanie z policją, strażą graniczną oraz z wszystkimi urzędami i instytucjami cywilnymi, służbami pomocy oraz gospodarką narodową. Ochrona obszaru tyłowego oznacza równocześnie podział obszaru odpowiedzialności, likwidację szkód oraz obronę przed BMR. Istotną częścią utrzymania swobody operacyjnej jest wojskowe kierowanie ruchem, co oznacza w praktyce zapewnienie ciągłości przemieszczania się wojsk po drogach publicznych, liniach kolejowych oraz w czasie przekraczania przeszkód wodnych. W tego typu sytuacjach mogą powstać znaczne utrudnienia

⁵⁸ Generalmajor F. Schild, "Die ehrlichen Makler", Truppenpraxis Beiheft 1/1998, s.13.

spowodowane zniszczeniami wojennymi, czy też przemieszczaniem uchodźców.

- b. Zdobywanie i wymiana informacji przy wykorzystaniu wszystkich źródeł cywilnych i wojskowych oraz obrona psychologiczna, o ile dotyczy to oddziaływania na własną ludność cywilną.
- c. Zapewnienie zdolności w zakresie wsparcia personalnego, materiałowego oraz opieki medycznej i zaopatrzenia niemieckich sił zbrojnych.
- d. Wsparcie obrony cywilnej w zakresie:
 - ↓ utrzymania funkcji państwowych i rządowych;
 - ↓ ochrony ludzi i ich zaopatrzenia w środki do życia;
 - ↓ rozdziału zasobów cywilnych i wojskowych dla sił zbrojnych i
 - ↓ ludności.

Podczas realizacji powyższych zadań dowództwa terytorialne określają ogólne ramy działania, opracowują plany i przedsięwzięcia, inicjują niezbędne uzgodnienia oraz koordynują całokształtem współpracy cywilno-wojskowej.

Natomiast głównymi ich wykonawcami na niższych szczeblach są pełnomocnicy sił zbrojnych ds. regionalnych, wyznaczani spośród dowódców garnizonów oraz 50 grup łącznikowych dla powiatów i miast, w których w czasie pokoju nie stacjonują wojska. Dowództwa łącznikowe w zależności od szczebla dysponują następującymi siłami:

- ↓ Dowództwa Okręgów Wojskowych: 6 oficerów, podoficerów i żołnierzy;
- ↓ Obwodowe Dowództwa Obrony: 1 oficer, podoficer i żołnierz służby zasadniczej.

Dodatkowo na wypadek kryzysu i wojny przewiduje się zwiększenie ich ilości, tak ażeby w każdym powiecie i mieście szczebla powiatowego funkcjonowało jedno samodzielne dowództwo łącznikowe. Pełnomocnicy, dowództwa i grupy łącznikowe są „przedłużonym ramieniem” Obwodowych Dowództw Obrony, których podstawowym zadaniem jest z jednej strony utrzymanie łączności pomiędzy organem wysyłającym a przyjmującym. Z drugiej zaś służenie doradztwem w zakresie możliwości wsparcia sektora cywilnego ze strony wojskowej oraz reprezentowanie interesów cywilnych wobec narodowych lub sojuszni-

czych sił zbrojnych w obrębie własnego obszaru odpowiedzialności. Ponadto w sytuacjach szczególnych (w przypadku napięć) zobowiązane są do realizacji tzw. zadań szczególnych polegających na zapoznaniu sił sojuszniczych z cywilnymi i wojskowymi przedsięwzięciami profilaktycznymi, planowaniem, systemem alarmowania oraz ochrony obiektów i rejonów, sytuacją bezpieczeństwa, zaopatrzenia, czy też drogach przemieszczeń ludności cywilnej.

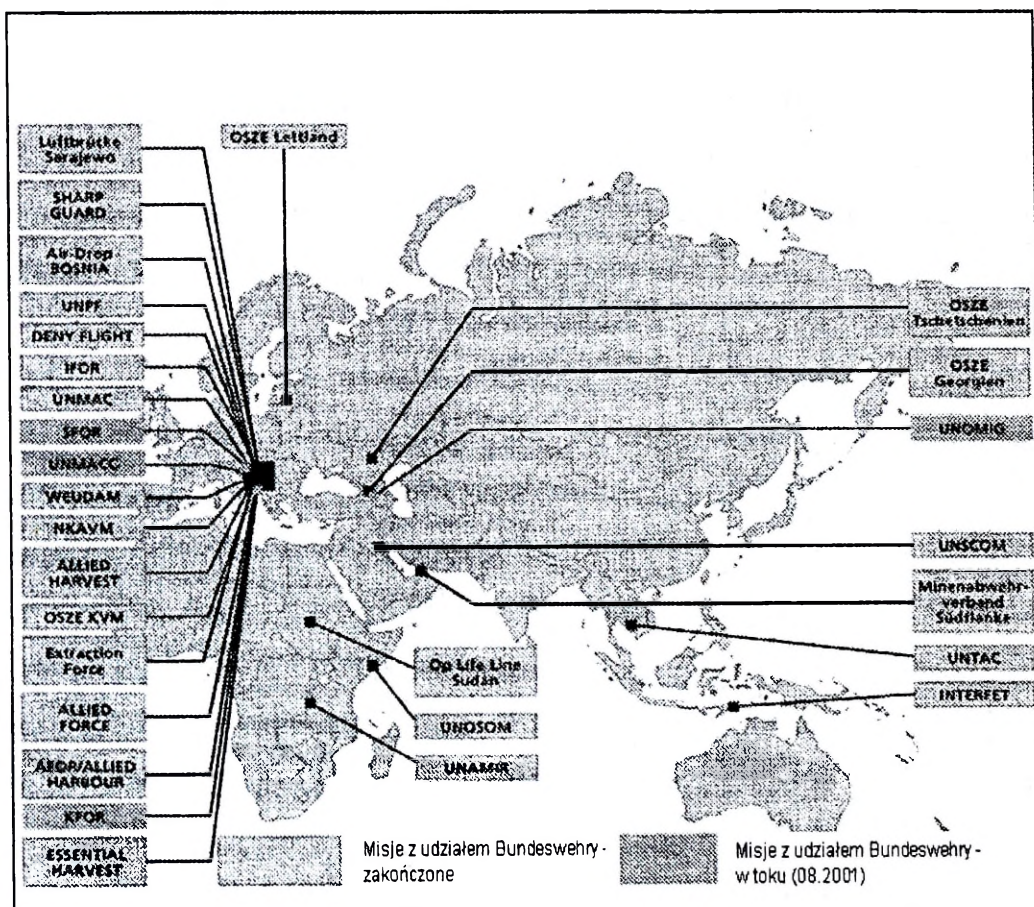
Według poglądów niemieckich Dowództwa Terytorialne w systemie obronnym Niemiec mają szczególne znaczenie. *Po pierwsze* - będąc „jądrem” współpracy cywilno-wojskowej na obszarze kraju, jako „klamra” spinają dwa całkowicie odrębne, autonomiczne sektory państwa. *Po drugie* - jako jedyny rodzaj wojsk spełniają funkcję „pośrednika” pomiędzy siłami zbrojnymi a urzędami i organizacjami narodowej obrony cywilnej oraz władzami i siłami NATO, a własnym państwem.

Zadanie to zostało przekazane w Niemczech dowództwom wojsk terytorialnych z dwóch względów, z jednej strony wynika to z potrzeby reprezentowania interesów niemieckich i sojuszniczych sił zbrojnych działających na terytorium kraju wobec sektora cywilnego, z drugiej zaś podyktowane jest gwarancją zapewnienia interesów narodowych i cywilnych RFN.

Powyższe rozważania w sposób jednoznaczny wskazują, iż współpraca cywilno-wojskowa na obszarze kraju jest zadaniem kompleksowym i czasochłonnym, które ma miejsce we wszystkich obszarach zadaniowych, realizowanych w ramach obrony militarnej i cywilnej. Obejmuje ona przy tym wszystkie przedsięwzięcia w okresie pokoju, kryzysu lub wojny, które są realizowane wspólnie przez władze i urzędy wojskowe oraz cywilne, narodowe lub NATO, których celem jest zapewnienia skutecznej obrony powszechnej. Ponadto niezależnie od tego ma miejsce również współdziałanie pomiędzy realizatorami obrony wojskowej i cywilnej w sytuacjach, które nie dotyczą bezpośrednio spraw obronnych, jak np. świadczenia pomocy w czasie klęsk żywiołowych i katastrof, czy też szczególnych wypadkach losowych.

3.2. Współpraca cywilno-wojskowa Bundeswehry podczas działań poza granicami kraju

Udział Bundeswehry w działaniach poza granicami kraju ma stosunkowo długą tradycję. Począwszy od 1960 r. kontyngenty wojskowe Niemiec brały 130-krotnie udział w różnego rodzaju akcjach humanitarnych prowadzonych na obszarze 53 krajów świata⁵⁹.

Rys.3.5. Wybrane misje pokojowe z udziałem Bundeswehry
Źródło: <http://www.bundeswehr.de/bisherige/auslandseinsatz>.

Jednakże w początkowym okresie, działania te miały charakter krótkotrwały i zawsze były związane z konkretnym wydarzeniem, mającym miejsce na obszarze danego kraju. Wówczas pod względem prawnym tego rodzaju akcje „niesienia pomocy humanitarnej” realizowane były na podstawie dwustronnych, bilateralnych umów pomiędzy Niemcami a krajami zwracającymi

⁵⁹ Niemcy w świetle faktów i liczb, Rząd Federalny, Frankfurt/ Mein 2000, s. 133.

się o pomoc. Dopiero w połowie lat 70-tych doszło do oficjalnego powiązania dotychczasowych akcji humanitarnych z operacjami pokojowymi, kiedy to 18 września 1973 roku Republika Federalna Niemiec została oficjalnym - 134 członkiem ONZ. Uzyskanie przez Niemcy statusu równoprawnego członka ONZ stanowiło duże wyzwanie dla ówczesnego rządu niemieckiego i wymagało z jednej strony gotowości do przejęcia określonego zakresu obowiązków, wynikających z przynależności do ONZ, a z drugiej zaś wiązało się z współodpowiedzialnością za przewyższanie sytuacji kryzysowych w różnych regionach świata.

Powstała sytuacja jeszcze przez okres ok. 20 lat była przedmiotem „sporu” wśród niemieckich polityków. W niemieckich kręgach politycznych zadawano sobie wówczas pytanie: Czy niemieckim Siłom Zbrojnym wolno jest brać czynny udział i realizować zadania w ramach misji pokojowych ONZ poza granicami kraju?

Koniec okresu „Zimnej Wojny” w końcu lat 80 oraz wyraźny wzrost konfliktów o charakterze militarnym na arenie międzynarodowej, a w szczególności zaś poważne zaostrzenie sytuacji militarnej między Iranem i Irakiem przyczyniły się do podjęcia przez rząd RFN decyzji, związanej z wysłaniem niemieckiej Marynarki Wojennej w rejon Zatoki Perskiej z zadaniem ochrony szlaków morskich i tankowców. W tym konkretnym przypadku musiał on zdecydować, w odniesieniu do narodowego systemu prawnego o obszarze i granicach swojej działalności, a głównie zaś odpowiedzieć na pytanie: *Czy Niemcy zgodnie z art. VII Karty ONZ mają prawo moralne brać udział w operacjach wojskowych jako „czynny” element organizacji uczestniczący w przedsięwzięciach przywracania pokoju, czy też ograniczyć się do roli obserwatorów lub wyłącznie do wsparcia w zakresie elementów bazy logistycznej?*

Dodatkowo sytuację tą komplikował zapis w Konstytucji RFN, który zabraniał wysyłania niemieckich jednostek wojskowych poza obszar Sojuszu. Ta sama Ustawa Zasadnicza zawierała jednak postanowienia decyzji Federalnej Rady Bezpieczeństwa z 3 listopada 1982 roku, zgodnie z którą wojskowe działania Bundeswehry poza obszarem NATO mogą mieć miejsce w sytuacji, gdy

potencjalny konflikt mógłby stanowić zagrożenie dla integralności i suwerenności Niemiec.

Różnorodne poglądy na temat „*granic prawa konstytucyjnego*”, które to były przedmiotem wieloletniego sporu w kręgach polityków niemieckich, wyjaśniła ostatecznie decyzja trybunału konstytucyjnego w 1994 r. Zgodnie z jej postanowieniem niemiecki rząd otrzymał prawo zarówno do podejmowania decyzji w obszarze polityki zagranicznej jak i bezpieczeństwa państwa. Trybunał Konstytucyjny w swojej decyzji z 12 lipca 1994 roku, określił praktyczny wymiar uczestnictwa niemieckich sił zbrojnych w przedsięwzięciach dozoru obszaru Adriatyku (realizację embarga ONZ), w zakresie współdziałania niemieckich sił powietrznych dla potrzeb rozpoznania przestrzeni powietrznej nad Bośnią – Hercegowiną oraz zasady udziału niemieckiego kontyngentu w ramach operacji pokojowej ONZ w Somalii.

Podstawy prawne znalazły wyraz w Art.24 § 2 Ustawy Zasadniczej zarówno w odniesieniu do włączenia Niemiec w system wspólnego bezpieczeństwa międzynarodowego, jak również w zakresie przejęcia zadań wynikających z przynależności Niemiec, a co się z tym wiąże również praktycznego wykorzystania Bundeswehry w czasie działań poza granicami kraju.

Przedstawione powyżej uwarunkowania natury polityczno-prawnej sprawiły, iż praktycznie do końca lat 80-tych pojęcie współpracy cywilno-wojskowej realizowanej na obszarze oraz poza granicami Niemiec⁶⁰ postrzegano wyłącznie przez pryzmat państwa „Gospodarza” (Host Nation), czyli tego, który w celu zapewnienia lub przywrócenia bezpieczeństwa kraju przyjmuje siły sojusznicze na własne terytorium⁶¹.

Tradycyjne pojęcie WCW⁶² odnosiło się wówczas do współpracy pomiędzy władzami cywilnymi, a Bundeswehrą, lub też stacjonującymi na obszarze Niemiec siłami państw członkowskich NATO. Takie podejście wynikało z faktu,

⁶⁰ W Niemczech dokonano jednoznacznego podziału obszaru współpracy cywilno-wojskowej na realizowaną wyłącznie na terytorium RFN (ZMZ/ I) oraz poza granicami kraju (ZMZ/ A – CIMIC). Pojęcie CIMIC odnosi się wyłącznie do współpracy podczas działań poza Niemcami.

⁶¹ Jobst Echterling, Europäische Sicherheit, 10.2003, s.32.

⁶² WCW – współpraca cywilno-wojskowa.

iż współpraca ta była wyłącznie ukierunkowana na przygotowanie obrony kraju i Sojuszu, czy też działań sił zbrojnych wynikających z zapisów konstytucji.

Słowa Ministra Obrony Strucka, że „...Niemcy będą broniły się również poza granicami kraju” i „...głównym priorytetem nie jest już obrona na wschodniej granicy kraju”, znalazły odzwierciedlenie w opublikowanych w maju 2003 roku „Wytycznych do polityki obronnej Niemiec”.

Niemcy z funkcji państwa „Gospodarza”, które przyjmowało na swoim terytorium dużą ilość państw sojuszniczych stały się krajem, który wraz z swoimi siłami zbrojnymi jest „Gościem” (*Guest Nation*) m.in. w Bośni i Hercegowinie, Kuwejcie oraz Afganistanie. Przyczyn tego stanu rzeczy należy upatrywać w zmieniających się uwarunkowaniach sytuacji polityczno-militarnej i bezpieczeństwa na początku lat 90 – tych, które spowodowały diametralne rozszerzenie spektrum zadaniowego Bundeswehry. Operacje poza granicami kraju o niespotykanej dotąd intensywności i rozmiarze zaangażowanych sił, prowadzone często w nowym, nieznanym dotąd środowisku wymagały dopasowania lub zmiany istniejących już koncepcji do nowej rzeczywistości. Nie nastąpiło to jednak od razu wraz z rozpoczęciem operacji na Bałkanach, ponieważ proces ten wymagał czasu, jaki potrzebny był siłom zbrojnym na zebranie doświadczeń z działań o charakterze deeskalacyjnym, gdzie po raz pierwszy występowały one w całkowicie innej niż dotychczas roli. Dlatego też, wraz z rozpoczęciem działań w Bośni latem 1997 roku, niemieckie siły CIMIC nie dysponowały jeszcze odpowiednim planem, który umożliwiłby im sprawne działanie w ramach operacji wsparcia pokoju. W okresie tym bazowano głównie na doświadczeniach amerykańskich⁶³, którzy dla potrzeb realizacji tychże specyficznych zadań posiadali wyspecjalizowane jednostki⁶⁴.

⁶³ Jon E. Lange, *Civilian – Military Cooperation and Humanitarian Assistance: Lessons from Rwanda*, In: *Parameters*, 1998, s.106.

⁶⁴ Jednostki te składały się głównie z żołnierzy rezerwy.

Początkowo w praktycznym działaniu z powodu braku narodowych koncepcji oraz szczegółowych instrukcji określających procedury użycia sił CIMIC, kierowano się podstawową niemiecką zasadą „dowodzenia przez zadania”⁶⁵, a bezpośrednia kooperacja z środowiskiem cywilnym wymagała wysokiego stopnia elastyczności zarówno w czasie prowadzenia negocjacji i uzgodnień, jak i w trakcie tworzenia wspólnych projektów. Dopiero wyraźny wzrost niemieckich sił CIMIC na przełomie 1997/98 roku, tworzenie międzynarodowego *CIMIC Task Force* w Bośni oraz liczne dyskusje towarzyszące opracowywaniu koncepcji „CIMIC NATO” doprowadziły do określenia ogólnych ram oraz kierunków rozważań, związanych z niemiecką koncepcją CIMIC.

Doświadczenia uzyskane w pierwszym okresie operacji na Bałkanach uwidoczniły również zasadnicze różnice w kwestiach dotyczących wymagań w zakresie utrzymywania stosunków cywilno-wojskowych podczas działań poza granicami kraju, w odniesieniu do struktur i procedur współpracy, które zostały wypracowane na przestrzeni lat dla potrzeb obrony kraju i Sojuszu.

Pozwoliły one również na zidentyfikowanie partnerów oraz płaszczyzn kooperacji, a w szczególności zaś zwrócono uwagę na konieczność szerszego niż dotychczas uwzględnienia następujących czynników:

- ✚ współpracy z obcymi partnerami, którzy w większości przypadków posiadają niejasne lub nieistniejące już struktury polityczno-administracyjne;
- ✚ współpracy z wieloma, często nieznanymi organizacjami międzynarodowymi, rządowymi lub pozarządowymi (IO/GO/NGO);
- ✚ działań w jednym wspólnym środowisku z ludźmi o obcej kulturze, zwyczajach, przyjętych normach oraz religiach, które to wartości muszą być uwzględnione przez działające wojska;
- ✚ działań w zniszczonym, trudnym środowisku, w którym są również realizowane świadczenia pomocy oraz wsparcie przy odbudowie infrastruktury;

⁶⁵ **Dowodzenie przez zadania** – podstawowa zasada i priorytet dowodzenia wojsk lądowych Bundeswehry zarówno w czasie wojny, jak i pokoju. Bazuje ona na wzajemnym zaufaniu i wymaga od każdego żołnierza wypełnienia swoich obowiązków, nieprzymuszonej woli do osiągnięcia wytyczonych celów, gotowości do przejęcia odpowiedzialności, współpracy oraz samodzielnego twórczego działania w ramach otrzymanego zadania. Zgodnie z tą zasadą dowódca zapoznaje swoich podwładnych z zamiarem, określa jasne, osiągalne cele i daje do dyspozycji konieczne do realizacji zadania siły i środki.

✦ niestabilnego środowiska, braku bezpieczeństwa, różnego rodzaju napięć i podwyższonego stopnia przestępczości w środowisku cywilnym.

Powyższe uwarunkowania spowodowały potrzebę stworzenia nowych elementów struktury organizacyjnej Bundeswehry oraz opracowania procedur, umożliwiających wspólną realizację, wynikłych w toku operacji zadań.

3.2.1. Pierwsze kroki w rozwoju elementów G 5/ S5 oraz sił CIMIC w strukturach dowództw i sztabów

Studia materiałów źródłowych oraz dokumentów normatywnych niemieckich sił zbrojnych wskazują jednoznacznie, że powstanie pierwszych elementów G5/ S5 w wojskach lądowych miało miejsce w 1994 roku, wraz z działaniem kontyngentu wojskowego w ramach operacji pokojowej UNOSOM II w Somalii⁶⁶. Wówczas to, utworzony w ramach sztabu dowództwa niemieckiego kontyngentu wydział G5, skutecznie inicjował i koordynował działania w obszarze współpracy cywilno-wojskowej, które to w dużej mierze przyczyniły się do pozytywnej oceny Niemców na arenie międzynarodowej.

Zarówno doświadczenia uzyskane z działań w Somalii, jak i wyraźny wzrost zaangażowania niemieckich sił zbrojnych na Bałkanach przyczynił się do dalszego rozwoju nowych elementów G5/ S5.

Niemcy wysyłając swoje wojska pod koniec 1995 roku, najpierw do Chorwacji, a następnie Bośni i Hercegowiny zdawały już sobie sprawę z tego, że w sztabach muszą zostać utworzone wydziały, które będą specjalnie zajmowały się współpracą cywilno-wojskową. Już wtedy było oczywistym, że tego rodzaju zadania, które w przypadku obrony terytorium Niemiec realizowane są przez Terytorialną Organizację Obrony, podczas działań poza granicami kraju muszą zostać zapewnione przez wyspecjalizowane komórki G5/ S5.

⁶⁶ Operacja UNSOM II miała na celu stworzenie bezpiecznego środowiska w Somalii oraz realizacja pomocy humanitarnej dla ludności cywilnej. Zadanie niemieckiego kontyngentu polegało na urządzeniu i utrzymaniu „mostu powietrznego” z Mombasu do Somalii oraz wsparcie logistyczne jednostek NZ. Wzięło w niej udział ok. 1.700 żołnierzy wojsk lądowych, 600 żołnierzy marynarki wojennej i 120 żołnierzy sił powietrznych Bundeswehry. Po raz pierwszy w historii udział Niemiec w operacjach pokojowych zostały zaangażowane tak duże siły kontyngentu wojskowego (ok. 2420 żołnierzy wszystkich rodzajów sił zbrojnych).

Pogląd ten znalazł odzwierciedlenie w czasie działań na Bałkanach, gdzie we wszystkich sztabach od szczebla batalionu wzwyż, aż do Wielonarodowej Kwatery SFOR i KFOR zostały utworzone wydziały współpracy cywilno-wojskowej G5 (w terminologii NATO J9).

W związku z tym należy przyjąć, iż właśnie podczas działań kontyngentów wojskowych w Somalii oraz na Bałkanach nastąpiło ukonstytuowanie pracy G5, jako samodzielnego obszaru zadaniowego. Twierdzenie to potwierdza cały szereg korzyści, jakie dzięki niej odniosły wojska operacyjne podczas działań w regionach kryzysowych⁶⁷. Istotne znaczenie miało w tym względzie wydanie przez Sztab Dowództwa Wojsk Lądowych w 1996 roku, „Koncepcji współpracy cywilno-wojskowej” – pierwszego narodowego dokumentu, który określał zasady działania sił w obszarze współpracy cywilno-wojskowej poza granicami Niemiec. Celem powyższego dokumentu było:

- ✚ określenie wspólnej płaszczyzny zadaniowej dla potrzeb współpracy cywilno-wojskowej podczas działań na obszarze kraju i poza jego terytorium;
- ✚ zapewnienie realizacji zadań w ramach całego obszaru działania poprzez odpowiednie komórki w strukturach dowództw i sztabów;
- ✚ określenie procedur przygotowania i wydzielenia sił współpracy cywilno-wojskowej w celu wsparcia wojsk operacyjnych na obszarze działań;
- ✚ ulepszenie i intensyfikacja współpracy z władzami cywilnymi, organizacjami, instytucjami oraz sferą gospodarczą (w wymiarze narodowym i międzynarodowym).

Kolejnym ważnym krokiem było utworzenie stałych, etatowych wydziałów G5 w strukturze Dowództw Wojsk Lądowych i Sił Powietrznych, które umożliwiłyby przygotowanie i prowadzenie pracy G5 podczas działań poza granicami kraju. Jednakże przy zastrzeżeniu, że cel pracy G5 powinien zostać ograniczony do stworzenia jak najlepszych warunków w zakresie stacjonowania, wsparcia oraz działania wydzielonych do operacji

⁶⁷ Np. umożliwienie korzystania z zasobów lokalnych, uzyskanie akceptacji na obszarze operacji, otrzymywanie aktualnych informacji, stabilizacja i bezpieczeństwo.

kontyngentów. Początkowo główny punkt ciężkości został skupiony na zapewnieniu funkcji „łącza” pomiędzy działającymi wojskami, a środowiskiem cywilnym w zakresie informowania i koordynowania ich działań oraz sprawowania funkcji doradczej sztabów. Z tego też względu w czasie działań w ramach IFOR oraz w początkowej fazie SFOR, praca G5 realizowana była jeszcze w dość ograniczonej pod względem prawnym formie⁶⁸, a w skład wydziału współpracy cywilno-wojskowej sztabu narodowego dowódcy wchodziły tylko cztery osoby. Istotną zmianą w tym zakresie było w 1997 roku, wprowadzenie na stałe elementów organizacyjnych G5/ S5 w skali całości struktur wojsk lądowych oraz utworzenie sił CIMIC dla potrzeb SFOR i KFOR (w sumie ok. 150 osób).

W niemieckich kręgach wojskowych oraz NATO zdano sobie wówczas sprawę z faktu, iż normalizacja sytuacji w środowisku cywilnym na obszarze działań jest podstawowym warunkiem gwarantującym osiągnięcie długotrwałego sukcesu operacji militarnych.

3.2.2. Doświadczenia z działań na Bałkanach

Zapoczątkowany w Dayton, a podpisany w Paryżu 14 grudnia 1995 roku, układ pokojowy doprowadził do zakończenia wojny na obszarze byłej Jugosławii. Wraz z rezolucją nr 1031 Narodów Zjednoczonych z połowy grudnia 1995 roku, uchwalonej na podstawie Dayton Peace Accord (DPA), NATO zostało zobowiązane do dopilnowania realizacji zobowiązań pomiędzy stronami konfliktu. W celu zapewnienia realizacji postanowień DPA zostały wydzielone do działania w Bośni początkowo *Implementation Force (IFOR 1995/96)*, a od 1996 roku *Stabilisation Force (SFOR)*. Rozmiar niemieckiego kontyngentu wynosił początkowo 3000, a obecnie ok. 1800 żołnierzy⁶⁹, reprezentujących wszystkie rodzaje sił zbrojnych.

W ramach pierwszego kontyngentu sił implementacyjnych (IFOR) na przełomie 1995/96 roku, główne zadanie wydziału G5 polegało z jednej strony na nawiązaniu kontaktów oraz prowadzeniu negocjacji z władzami cywilnymi,

⁶⁸ W myśl koncepcji z 1996 roku.

⁶⁹ 19.06. 1998, BT-Drs. 13/10977

urzędami, instytucjami oraz czołowymi „osobistościami” Chorwacji. Z drugiej zaś na umożliwieniu udostępnienia zasobów na obszarze działań (w tym celu musiało zostać zawartych 38 krótkotrwałych umów i porozumień) oraz zapewnieniu wsparcia państwa „przyjmującego”.

Wsparcie państwa przyjmującego⁷⁰ realizowane było poprzez pomoc bezpośrednią udzielaną ludności cywilnej, prowadzoną w dwojaki sposób. *Po pierwsze* jako pomoc bezpośrednia – wcześniej zaplanowana i oficjalnie finansowana przez niemiecki rząd w formie tzw. „małych projektów”, które były kierowane przez wydział G5 brygady niemiecko-francuskiej. *Po drugie* - jako spontaniczna, niezaplanowana wcześniej pomoc udzielana ludności cywilnej przez siły kontyngentu.

Nieco inaczej natomiast przedstawiała się sytuacja w Bośni i Hercegowinie, gdzie do czasu rozpoczęcia działań sił implementacyjnych (IFOR) na sytuację w regionie oddziaływały następujące czynniki:

- ✚ decentralizacja rozproszonego potencjału wojskowego tzw. Etni;
- ✚ rozproszone posiadanie broni przez byłych żołnierzy i policję mogące w wymiarze lokalnym prowadzić do krótkotrwałego zaostrenia sytuacji bezpieczeństwa;
- ✚ rozpadająca się, lecz istniejąca podstawowa struktura administracji publicznej;
- ✚ daleko posunięte zniszczenia infrastruktury publicznej i prywatnej.

Powyższe uwarunkowania wymagały realizacji zadań specjalnych, które wykraczały ponad możliwości wydziału G5 i oprócz działań typowo wojskowych niezbędne było szerokie wsparcie ze strony sektora cywilnego. Na pierwszy plan wysunęły się problemy związane z powrotem uchodźców do kraju oraz odbudowa zniszczonej po wojnie infrastruktury. Z zamieszkujących na obszarze Bośni i Hercegowiny 4.3 mln mieszkańców z powodu działań wojennych wyemigrowało z kraju ok. 40% ludności.

⁷⁰ Państwo przyjmujące - państwo, na obszarze którego prowadzone są działania.

Wraz z zakończeniem wojny w grudniu 1995 roku ok. 345 000 uchodźców znajdowało się w RFN. Z przedstawionych liczb wynika, że Niemcy przyjęły więcej uchodźców niż wszystkie inne państwa europejskie razem. Dlatego też, były one najbardziej zainteresowane jak najszybszym rozwiązaniem problemu powrotu uchodźców do kraju. W zaistniałej sytuacji resorty ministerialne Niemiec musiały dojść do porozumienia w kwestiach dotyczących ścisłej koordynacji pomiędzy wszystkimi sektorami państwa, które zajmowały się problemem uchodźstwa. W wyniku uzgodnień międzyresortowych została powołana grupa robocza, występująca w charakterze platformy decyzyjnej, której skład tworzyli przedstawiciele szczebla związkowego i landów Niemiec.

Natomiast do praktycznej realizacji tego zadania został wyznaczony jeden z rządów związkowych Niemiec, który przejął wówczas funkcję kierowania całokształtem przedsięwzięć związanych zarówno z powrotem uchodźców, jak i towarzyszącej mu odbudowie zniszczonej infrastruktury kraju⁷¹. Miał on do swojej dyspozycji dwa sztaby robocze: jeden w Bonn oraz drugi funkcjonujący na obszarze operacji w Sarajewie. Dla potrzeb ich wsparcia 23.06.1997 roku, została utworzona Grupa CIMIC, w sile 32 żołnierzy, która występowała na stałe jako element organizacyjny w sztabie narodowego dowódcy na obszarze działań.

Analizy i oceny pierwszego okresu działań wskazują, iż praca w różnych obszarach działalności CIMIC przebiegała dość ciężko, głównie ze względu na brak odpowiedniego personelu specjalistycznego. Ponadto sytuację tą utrudniały ograniczenia czasowe związane z systemem naboru, szkolenia oraz przygotowania specjalistów. Przed żołnierzami zostały postawione bardzo wysokie wymagania, których nie był w stanie spełnić „zwykły” żołnierz, takie jak:

- ✚ doradztwo i pomoc przy budowie rafinerii wartości 20 mln dolarów, fabryki obuwia, czy też oczyszczalni wody;
- ✚ doradztwo fachowe w Ministerstwie Handlu Bośni i Hercegowiny;

⁷¹ Dietmar Schlee vom 03.07.1997 do 30.11.1998 und Hans Koschnik vom 01.12.1998 bis 31.12.1999.

- ✚ doradztwo i wsparcie Banku Światowego, Unii Europejskiej przy odbudowie kraju⁷².

Grupa ta od 1997 roku, rozwinęła się w bardzo szybkim tempie do samodzielnego zgrupowania specjalistycznego, dowodzonego przez oficera w randze pułkownika, a w jego skład wchodziło do 43 oficerów, 19 podoficerów oraz 20 żołnierzy. Od tego czasu niemieckie zgrupowanie CIMIC wspierało przedsięwzięcia sztabu roboczego w Bonn i Sarajewie poprzez zdobywanie informacji oraz udział w cywilnych projektach rozwoju infrastrukturalnego. Główny punkt ciężkości skupiony był na:

- ✚ zdobywaniu, przetwarzaniu i wymianie informacji dotyczących powrotu uchodźców, odbudowy kraju oraz opracowywaniu pozyskanych informacji i przekazywaniu ich w formie sprawozdań do głównych realizatorów;
- ✚ udziale w opracowywaniu i kierowaniu projektami rozbudowy infrastruktury kraju;
- ✚ koordynacji zadań narodowych związanych z powrotem uchodźców.

Sprawozdania dotyczące powrotu uchodźców obejmując swoim zasięgiem wszystkie okręgi państwa, wykorzystywane były jako dokument pomocniczy w planowaniu oraz koordynacji przedsięwzięć związanych z powrotem uchodźców do kraju. Oddawały one ogólny obraz wszystkich dziedzin życia (np. sytuacja mieszkaniowa, gospodarcza, rynek pracy, funkcjonowanie instytucji publicznych). Sprawozdania te były poddawane gruntownym analizom, procesowi ścisłych uzgodnień z poszczególnymi organizacjami międzynarodowymi, a następnie zostawały udostępniane w ogólnodostępnej sieci Internet.

Udział w opracowywaniu i kierowaniu projektami - realizowany był na bazie „programów zintegrowanych”, dotyczących dziedzin życia, których ponowne przywrócenie gwarantowało bezpieczne i przyjazne środowisko (mieszkalnictwo, sytuacja na rynku pracy, infrastruktura publiczna).

⁷² Ch. Meyer, *Truppenpraxis/ Wehrausbildung*, 12/98, s.6.

Ponadto siły taktyczne CIMIC poprzez utrzymanie łączności z władzami i instytucjami oraz wsparcie ludności cywilnej w formie realizacji tzw. „małych projektów”⁷³ przyczyniały się w dużym stopniu do zwiększenia akceptacji i bezpieczeństwa działających na obszarze wojsk (*Force Protection*). Konieczność realizacji powyższych zadań spowodowała, że siły zbrojne przejęły z czasem rolę „aktora” na obszarze, gdzie wcześniej działały wyłącznie organizacje rządowe i pozarządowe⁷⁴. Sytuacja ta wywołała początkowo „mieszane uczucia” w kręgach wojskowych, ponieważ z jednej strony pojawiło się zagrożenie tzw. „mission creep”, w związku z zaangażowaniem sił militarnych w właściwie niewojskowym zadaniu. Z drugiej zaś zdawano sobie sprawę, że poprzez udział w odbudowie nieznanego kraju może zostać uzyskana akceptacja dla działania wojsk ze strony środowiska cywilnego.

Obok aspektu akceptacji niepodważalnym argumentem dla utworzenia sił CIMIC było również zapewnienie współdziałania przy wdrażaniu układu pokojowego z Dayton z ciągłą odbudową kraju oraz realizacją innych cywilnych przedsięwzięć stabilizacyjnych.

Reasumując można więc stwierdzić, że sukces niemieckiego CIMIC polegał na umiejętnym połączeniu wszystkich zaangażowanych sił we wspólnym międzyresortowym działaniu, a kombinacja wysokiego rangą wsparcia politycznego⁷⁵, mającego do dyspozycji instrument w postaci sił CIMIC zapewniła zarówno właściwe reprezentowanie interesów Niemiec na arenie międzynarodowej, jak i przyczyniła się do osiągnięcia sukcesu w skali całej operacji.

Potwierdza to tezę, że dobrze funkcjonujący CIMIC leży tak samo w interesie sił zbrojnych, jak i wszystkich zaangażowanych na obszarze operacji stron, ponieważ bez działania sił CIMIC w operacjach o podobnym charakterze, osiągnięcie sukcesu całej operacji może okazać się niemożliwe.

⁷³ Tzw. „Małe projekty” mogą obejmować prace naprawcze i renowacyjne w szkołach, przekazanie materiałów szkolnych i lekarstw, akcje charytatywne, wydzielenie części środków transportowych, maszyn inżynierskich.

⁷⁴ Rainer Kobe, *Notfallsorge* 1/2001, s.8.

⁷⁵ W przypadku działań w Bośni i Hercegowinie zadaniem tym został obciążony jeden z rządów związkowych Niemiec.

KOSOWO

W wyniku gwałtownego zaostrzenia konfliktu w Kosowie (1998), wszystkie starania opinii międzynarodowej zmierzały w kierunku osiągnięcia pokojowego rozwiązania i doprowadzenia do zakończenia przemocy zbrojnej. Mające miejsce na przełomie 02/03 1999 roku rokowania z Rambouillet i Paryża, niestety zakończyły się fiaskiem za sprawą ówczesnego dyktatora Republiki Federalnej Jugosławii Slobodana Miloševića. W tej sytuacji zastosowanie przemocy militarnej pozostało ostatnim środkiem mogącym zapobiec daleko już posuniętej katastrofie humanitarnej. 24 marca 1999 roku NATO rozpoczęło trwającą 79 dni operację powietrzną⁷⁶ przeciw Republice Federalnej Jugosławii. Równocześnie z operacjami powietrznymi prowadzone były działania humanitarne NATO w Albanii i Macedonii, które miały na celu przewyciężenia „fali uchodźstwa”.

Pomoc ta była realizowana poprzez:

- ✚ udział w budowaniu i prowadzeniu obozów dla wysiedleńców;
- ✚ przekazywanie środków materiałowych;
- ✚ świadczenia z zakresu opieki medycznej;
- ✚ transport lotniczy środków i materiałów dla organizacji humanitarnych⁷⁷ .;

Wraz z rezolucją nr 1244 ogłoszoną 10 czerwca 1999 roku, Rada Bezpieczeństwa ONZ stworzyła warunki niezbędne dla działania sił cywilnych i wojskowych w ramach „Implementacji” pokoju” w Kosowie. Od tego też czasu zadania na tym obszarze zostały przejęte i są realizowane przez KFOR⁷⁸ oraz UNMIK⁷⁹. Zadanie KFOR (w tym czasie ok. 38 000 żołnierzy z 38 krajów) polegało przede wszystkim na przywróceniu i utrzymaniu bezpieczeństwa w regionie. Szczególne znaczenie w tym wypadku odgrywała m.in.: ochrona mniejszości narodowej i uchodźców powracających do kraju, zapewnienie swobody poruszania się, konfiskata nielegalnej broni, walka z zorganizowaną przestępczością oraz przedsięwzięcia związane z ponowną odbudową infra-

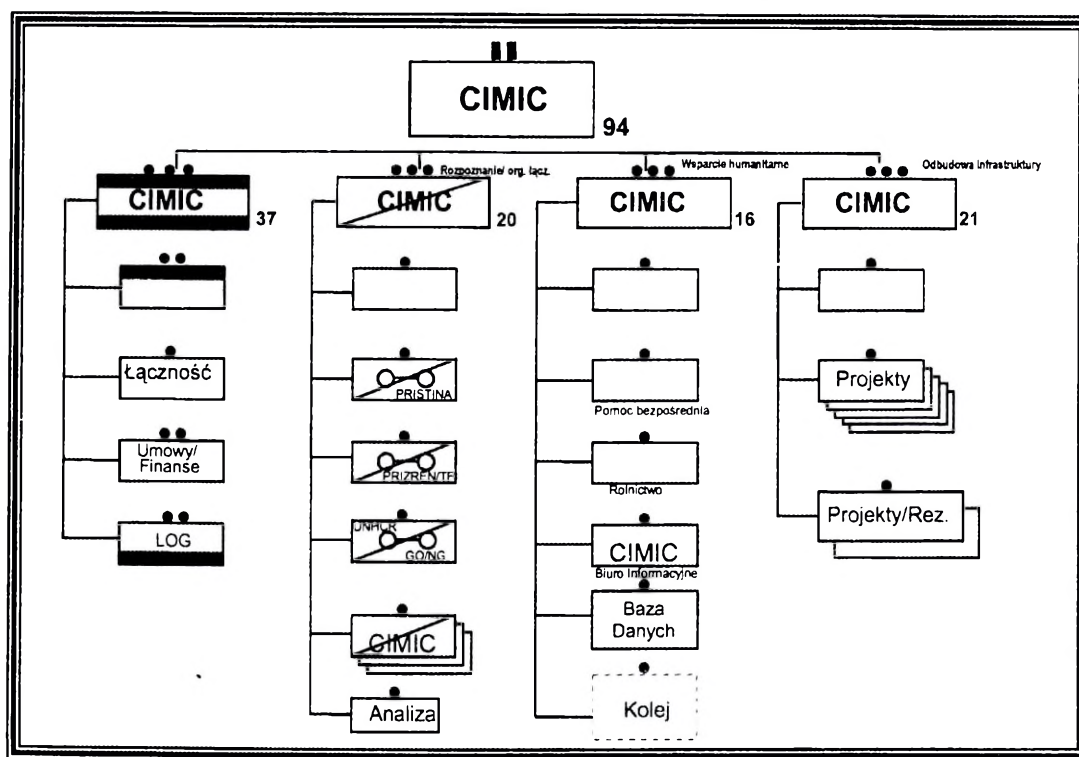
⁷⁶ Operacja powietrzna była prowadzona w ramach „Operation Allied Force”

⁷⁷ 07.05. 1999, BT-Drs. 14/912

⁷⁸ KFOR – Kosovo Force

⁷⁹ UNMIK – United Nations Interim Administration Mission In Kosovo.

struktury kraju. W czerwcu 1999 roku gabinet rządu federalnego Niemiec⁸⁰ podjął decyzję o wyznaczeniu jednej z komisji międzyresortowej do koordynacji wysiłków na obszarze Kosowa, a główny punkt ciężkości wszystkich działań zmierzających do poprawy warunków życia został skupiony na tzw. „niemieckim sektorze”, który został określony w wyniku uzgodnień międzynarodowych. Konieczność zapewnienia warunków życia uchodźców oraz odbudowa życia cywilnego w Kosowie spowodowała ponowny wzrost i rozszerzenie zadań G5/CIMIC. W nieznanym dotąd środowisku praca sztabowa G5 musiała zostać skupiona na planowaniu oraz koordynacji działań sił zbrojnych z licznymi organizacjami lokalnymi, międzynarodowymi oraz innymi instytucjami i organizacjami pomocy humanitarnej. Dla potrzeb realizacji tychże specyficznych zadań zostało utworzone zgrupowanie CIMIC w sile ok. 100 osób (rys.3.6), którego zadanie polegało na prowadzeniu rozpoznania sytuacji na obszarze całego kraju oraz planowaniu i realizacji różnego rodzaju projektów odbudowy.

Rys.3.6. Struktura organizacyjna niemieckiego zgrupowania CIMIC w KOSOWIE
Opracowano: na podstawie „Friedenstruppe KFOR”, BMVg, August 2000.

⁸⁰ Gabinet rządu – jest odpowiednikiem polskiej Rady Ministrów.

Na początku 2000 roku poprzez realizację natychmiastowej pomocy humanitarnej zostały stworzone warunki, które umożliwiły przeniesienie wysiłków na inne płaszczyzny zadaniowe. Główny wysiłek został skupiony na odbudowie zniszczonych miejscowości oraz tworzeniu cywilnego systemu administracji państwowej. Szczególnie to ostatnie zadanie powinno umożliwić stopniowe przekazanie odpowiedzialności lokalnym władzom.

Podkreślenia wymaga, że w Kosowie po raz pierwszy wraz z rozpoczęciem działań zostały wydane wytyczne narodowe, które zawierały jasno sprecyzowane cele i podstawy zaangażowania Niemiec w odbudowę regionu. W praktyce umożliwiło to perspektywiczne planowanie działań i skuteczniejsze działanie sił wojskowych CIMIC. Ponadto zostały uwzględnione doświadczenia uzyskane z działań SFOR, które stanowiły niejako bazę wyjściową do tworzenia koniecznych dla operacji sił i struktur CIMIC.

Z przeprowadzonej w niniejszym podrozdziale charakterystyki i oceny wyniku szereg wniosków dotyczących aspektów politycznych, społecznych i militarnych.

1. Wydzielane do działań siły deeskalacyjne muszą stanowić zbiór różnorodnego rodzaju zdolności, które w pierwszej kolejności zostaną użyte w interesie ludzi w regionie kryzysowym oraz do utrzymania lub przywrócenia ładu i porządku międzynarodowego, a jasno zdefiniowane interesy narodowe stoją temu naprzeciw.⁸¹
2. Współcześnie, jak wskazują na to ostatnie konflikty - działania sił zbrojnych w regionie konfliktu są tylko częścią składową całej gamy przedsięwzięć społeczności międzynarodowej. Dlatego też, należy mieć na uwadze fakt, iż również w regionie kryzysowym będą działały nie tylko siły zbrojne, lecz również organizacje o charakterze rządowym i pozarządowym. To z kolei wymaga gotowości do międzyresortowej koordynacji i partnerskiej współpracy z organizacjami pomocy już na terytorium własnego kraju.

⁸¹ Wilfried von Bredov, *Demokratie und Streitkräfte*, Wiesbaden 2000, s.197.

3. Tego rodzaju kompleksowe działania, jak na Bałkanach wymagają różnorodnych wspólnych rozwiązań. W związku z powyższym pożądane jest, ażeby przyszłe koncepcje uwzględniały również aspekty polityczne, bezpieczeństwa oraz gospodarcze. Siły zbrojne oferują się jako elastyczny instrument, a poprzez CIMIC zostaje zapewniona ciągła wymianę informacji z innymi „aktorami” zarówno na szczeblu operacyjnym, jak i taktycznym. Powstający w ten sposób obraz sytuacji uzupełniony poprzez kontakty lokalne jest w wielu przypadkach bardzo pomocny.
4. Przyszłościowa praca CIMIC czerpie legitymizację nie tylko ze względu na potrzebę zapewnienia ochrony wojsk, lecz również z tworzenia okoliczności, które umożliwią jak najszybsze zredukowanie wydzielonych do działań wojsk.

Reasumując, biorąc pod uwagę dotychczasowe działania, jak i zarysowujące się trendy należy sądzić, że przyszłe operacje reagowania kryzysowego nie mogą być już prowadzone przez siły zbrojne wyłącznie z ich organicznymi elementami, lecz w proces ten muszą zostać włączone również siły i środki pozostałych resortów ministerialnych we współpracy z narodowymi organizacjami pomocy.

3.2.3. Rozwój koncepcji współpracy cywilno-wojskowej Bundeswehry

Podstawą rozwoju koncepcji współpracy cywilno-wojskowej w Niemczech były oprócz dokumentów NATO⁸², przede wszystkim doświadczenia uzyskane z operacji poza granicami kraju, począwszy od 1995 roku⁸³. Potwierdzeniem tego stanowiska mogą być rozmowy przeprowadzone z oficerami w randze pułkownika, którzy byli praktycznymi realizatorami współpracy cywilno-wojskowej na Bałkanach⁸⁴. Wynika z nich jednoznacznie, iż przygotowane jeszcze na długo przed wysłaniem niemieckiego kontyngentu, wytyczne i materiały określające zasady organizacji współpracy cywilno-wojskowej poza

⁸² Dokumenty te zostały opracowane na przestrzeni ostatnich lat przy aktywnym udziale Niemców.

⁸³ Jeszcze obecnie w ramach SFOR, KFOR i ISAF, zaangażowanych jest 130 przedstawicieli zajmujących się wyłącznie tą problematyką.

⁸⁴ Zostały one przeprowadzone podczas studiów w Akademii Dowodzenia Bundeswehry w 2000 roku.

granicami kraju nie zdały „egzaminu” w praktyce. Rzeczywistość oraz specyficzne uwarunkowania działań na Bałkanach wymagały uwzględnienia szeregu ważnych czynników⁸⁵, które wcześniej nie były dostrzegane. Dlatego też, rozwój koncepcji współpracy cywilno-wojskowej następował wraz praktycznym działaniem wojsk na obszarze operacji. Zarówno zebranie w zwartej formie doświadczeń i wniosków z działań, jak i permanentna praca powołanych specjalistycznych zespołów badawczych przyczyniła się do powstania nowej „Koncepcji współpracy cywilno-wojskowej niemieckich sił zbrojnych”.

Została ona wprowadzona do użytku przez Naczelnego Inspektora Bundeswehry w październiku 2001 roku i jest od tej pory podstawowym dokumentem określającym kształt współpracy cywilno-wojskowej w obszarze planowania niemieckich sił zbrojnych, a ponadto stanowi podstawę reprezentowania interesów Ministerstwa Obrony Niemiec wobec władz, instytucji, organizacji cywilnych oraz ONZ, OBWE, NATO, UE i innych państw. Stanowi ona kompleksowe ujęcie różnego rodzaju aspektów narodowej i międzynarodowej współpracy cywilno-wojskowej. Ponadto uwzględniając zmienione uwarunkowania, łączy dwie rozdzielone do tej pory płaszczyzny: współpracy cywilno-wojskowej na terytorium Niemiec oraz poza granicami kraju, w jeden wspólny obszar zadaniowy Bundeswehry. W myśl założeń koncepcji podczas wspólnego kierowania dwoma obszarami, z jednej strony chodzi o zapewnienie współpracy na terytorium Niemiec - rozumianej jako współpracę pomiędzy władzami cywilnymi, a Bundeswehrą, lub też stacjonującymi na obszarze Niemiec siłami Sojuszu⁸⁶. Z drugiej zaś - współpracę Bundeswehry z władzami cywilnymi o podobnym do narodowych charakterze w działaniach poza granicami kraju.

⁸⁵ Uwarunkowania i czynniki zostały omówione w poprzednich podrozdziałach.

⁸⁶Przybyłymi w celu zapewnienia bezpieczeństwa zewnętrznego lub wsparcia strony cywilnej (np. w wypadku katastrof i klęsk żywiołowych). Włączając w ten obszar zadaniowy również współpracę z władzami d.s. wewnętrznymi federacji i landów - ze względu na zagrożenia zamachami terrorystycznymi.

Rozpatrując zagadnienia współpracy cywilno-wojskowej w skali całości sił zbrojnych należy zauważyć, iż obecnie obejmuje ona nie tylko działania w ramach przewyciężania sytuacji kryzysowych, czyli tzw. *Operacji Reagowania Kryzysowego*)⁸⁷, lecz rozprzestrzenia się na całe spektrum zadaniowe Bundeswehry – włącznie z obroną kolektywną.

Niemcy wychodzą z założenia, że zarówno w życiu codziennym, jak i podczas działań na obszarze, lub poza granicami kraju zawsze zachodzi konieczność współpracy władz wojskowych i dowództw terytorialnych z władzami, organizacjami i instytucjami cywilnymi na wszystkich szczeblach dowodzenia w obrębie całego spektrum zadaniowego. Obejmuje ona planowania, uzgodnienia, przedsięwzięcia oraz siły i środki, które wspierają, ułatwiają i wymagają utrzymania wzajemnych stosunków pomiędzy władzami wojskowymi, a cywilnymi, włączając w ten proces również współpracę z organizacjami pozarządowymi lub międzynarodowymi władzami, organizacjami i urzędami.

Zdaniem niemieckich teoretyków i praktyków wojskowych współpraca powinna służyć generalnie: *po pierwsze* – zapewnieniu zdolności funkcjonowania sił zbrojnych w życiu codziennym oraz podczas działań. *Po drugie* - koordynacji i zapewnieniu możliwości w zakresie wsparcia środowiska cywilnego. Tak rozumiana współpraca obejmuje trzy płaszczyzny:

- ↓ koordynację stosunków cywilno-wojskowych;
- ↓ wsparcie sił zbrojnych;
- ↓ wsparcie środowiska cywilnego.

Koordynacja stosunków cywilno-wojskowych obejmuje zamierzone tworzenie systemu trwałych więzi na wszystkich szczeblach kierowania cywilnego i dowodzenia wojskowego (od politycznego do taktycznego), którego celem jest zarówno wsparcie zdolności decyzyjnych, jak i samego działania wojsk na obszarze operacji, a poprzez to umożliwienie osiągnięcia celów politycznych, militarnych, czy też humanitarnych. Jednakże podejmując się próby

⁸⁷Zgodnie z MC 327/2 mogą być one prowadzone w różnej formie, obejmując swoim zasięgiem wszystkie działania, które nie dotyczą artykułu 5 Traktatu Waszyngtońskiego, a więc: akcje ratownicze i ewakuacyjne, akcje humanitarne, świadczenia pomocy w wypadku zaistnienia katastrof lub klęsk żywiołowych, operacje wsparcia pokoju oraz operacje militarne.

budowy takiego systemu, należy mieć na uwadze fakt, iż cywilne szczeble kierownicze składają się nie tylko z instytucji rządowych, lecz również międzynarodowych, lokalnych, czy też narodowych organizacji pozarządowych.

W odniesieniu do tego rodzaju działań prowadzonych poza granicami kraju, niemieckie siły zbrojne mogą prowadzić koordynację stosunków cywilno-wojskowych np. poprzez udział reprezentanta Brygady Wielonarodowej w rozmowach prowadzonych na szczeblu regionalnego przedstawicielstwa *UNMIK (United Nations Interim Administration Mission)* w Kosowie. Przedstawiciel ten, może zostać wydzielony z kompanii CIMIC, bądź też z komórki sztabu brygady S5. Jego zadanie będzie polegało na wymianie informacji z przedstawicielami regionalnymi UNMIK, Organizacją Międzynarodowego Czerwonego Krzyża oraz policją na temat przedsięwzięć, będących przedmiotem zainteresowania każdej ze stron. Starając się przy tym uzgodnić tego rodzaju działania, które pozwolą na uniknięcie dublowania zadań np. przyczynią się do redukcji patroli wojskowych w rejonie, gdzie inne organizacje rozpoczynają realizację projektu związanego z powrotem uchodźców do kraju. W ten sposób utrzymane na właściwym poziomie relacje cywilno-wojskowe będą wspierały wojskowy proces decyzyjny oraz zapewniały swobodę działania wojsk operacyjnych. Równocześnie będzie możliwe także osiągnięcie zamierzonego wpływu na lokalnych reprezentantów władz i instytucji cywilnych pod kątem osiągnięcia własnych celów.

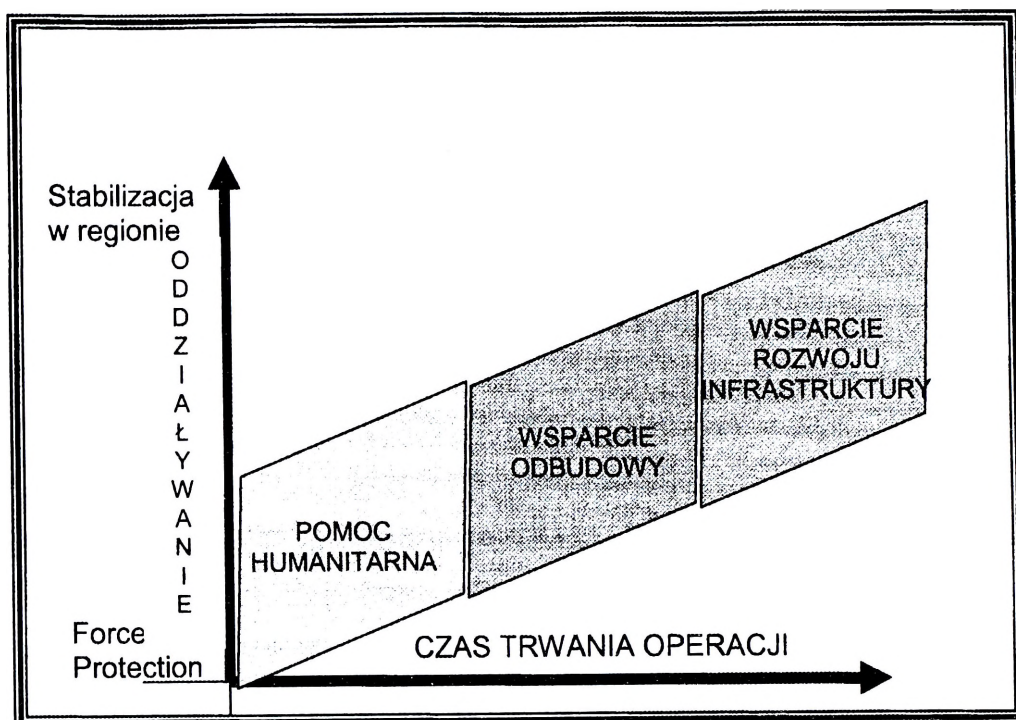
Wsparcie sił zbrojnych – związane jest z realizacją przedsięwzięć mających na celu umożliwienie i udostępnienie siłom zbrojnym korzystanie z zasobów infrastruktury cywilnej na obszarze operacji. Proces ten obejmuje ustalenie i ocenę sytuacji, doradztwo i koordynację działań związanych z możliwością wykorzystania całości zasobów w rejonie działań oraz prognozowanie przewidywanych skutków oddziaływania operacji militarnych na ludność cywilną i odwrotnie. Należy przy tym jednak pamiętać, że współpraca cywilno-wojskowa nie może zostać zamieniona na zarządzanie zasobami wojskowymi, ponieważ jest to zadanie logistyki i administracji wojskowej. Współpraca cywilno-wojskowa spełnia raczej funkcję doradczą, pozwalającą na rozwiązanie

określonych problemów. Może ona polegać na nawiązaniu kontaktu z przedstawicielami miast i gmin, na terenie których znajdują się wojskowe środki materiałowe (np. budowlane) i sprawdzenie, czy możliwe jest ich wykorzystanie dla potrzeb ludności cywilnej.

Wsparcie środowiska cywilnego obejmuje planowanie, koordynację, a w niektórych sytuacjach realizację wszystkich przedsięwzięć współpracy cywilno-wojskowej, które są niezbędne do wsparcia realizacji zadania wojskowego. Sytuacja ta może mieć miejsce, gdy władze, organizacje i instytucje cywilne odpowiedzialne za realizację określonych im na obszarze operacji zadań nie posiadają zdolności realizacyjnych i nie są w stanie ich zapewnić. Obowiązuje przy tym niezmienna zasada, że przejęcie zadań cywilnych przez siły militarne może mieć miejsce wyłącznie do czasu, kiedy nie osiągną one zdolności do samodzielnej realizacji zadań, związanych z zapewnieniem funkcjonowania państwa.

Jak wskazują doświadczenia z działań na Bałkanach i Afganistanu wsparcie środowiska cywilnego odgrywa rolę szczególną, przyczyniając się bezpośrednio zarówno do polepszenia warunków działania kontyngentów w swoich rejonach odpowiedzialności, jak i podwyższenia stopnia akceptacji wojsk w skali całej operacji. Ponadto realizacja różnego rodzaju „projektów pomocy” w bardzo dużym stopniu wpływa na zapewnienia bezpieczeństwa wojsk, określanych w terminologii NATO jako „*Force Protection*”. Dalsza legitymizacja działań sił zbrojnych zyskuje wsparcie środowiska cywilnego poprzez to, że sytuacja bezpieczeństwa oraz struktura organizacyjna kontyngentów umożliwia żołnierzom przy dużo mniejszym ryzyku i z dużo większą łatwością realizować poszczególne projekty odbudowy, aniżeli organizacjom niemilitarnym. Przeważnie do czasu rozpoczęcia operacji wsparcie środowiska cywilnego prowadzone jest zazwyczaj w formie bezpośredniej pomocy humanitarnej, a dopiero w następnej kolejności ma miejsce udział sił zbrojnych przy odbudowie oraz pomoc w rozwoju infrastruktury danego kraju⁸⁸ (rys.3.7).

⁸⁸ Realizacja tychże przedsięwzięć jest możliwa m.in. dzięki środkom uzyskanym od sponsorów, Urzędu Spraw Zagranicznych Niemiec, Unii Europejskiej oraz innych organizacji pomocy.

Rys.3.7. Wsparcie środowiska cywilnego na obszarze operacji
 Źródło: Opracowanie własne

Tego rodzaju i podobne przedsięwzięcia służą generalnie osiągnięciu celów politycznych, które wymagają zapewnienia stabilizacji oraz bezpieczeństwa na obszarze działań, a poprzez to wnoszą bardzo ważny wkład na drodze do zmniejszenia lub całkowitego wycofania sił wielonarodowych z obszaru operacji.

Jeżeli, z tego punktu widzenia spojrzysz się na rozwój współpracy cywilno-wojskowej na Bałkanach, czy też Afganistanie staje się wówczas jasnym, dlaczego dzisiejszy obszar współpracy dotyczący wsparcia środowiska cywilnego znajduje się w centrum uwagi i wysiłków całej społeczności międzynarodowej. Jednakże przypadek ten nie może mieć miejsca naturalnie wraz z rozpoczęciem operacji i byłoby wielkim błędem zawężanie współpracy cywilno-wojskowej wyłącznie do pracy nad projektami, redukując tym samym siły CIMIC, które są niezbędne do realizacji pozostałych dwóch obszarów, czyli koordynacji stosunków cywilno-wojskowych oraz wsparcia sił zbrojnych. Wprowadzenie tego rodzaju zmian podczas przyszłych operacji mogłoby być mieć bardzo negatywne skutki, ponieważ działające w regionie kryzysowym

kontyngenty wojskowe zostałyby pozbawione doświadczonych sił, niezbędnych im do koordynacji stosunków cywilno-wojskowych oraz wsparcia sztabów i wojsk.

3.2.4. Struktura organizacyjna sił oraz system naboru i szkolenia

Po zobrazowaniu podstawowych założeń i treści współpracy cywilno-wojskowej poza granicami Niemiec zasadnym jest przedstawienie organów oraz elementów struktury organizacyjnej, odpowiedzialnych za jej planowanie oraz praktyczną realizację. W niemieckich siłach zbrojnych zadania wynikające z współpracy cywilno-wojskowej są zapewniane przez wszystkie władze i instytucje wojskowe. Począwszy od Ministerstwa Obrony, poprzez Dowództwa Wyższego Szczebla Dowodzenia, aż do jednostek bojowych.

Jednakże stworzona w ramach reformy Bundeswehry *Baza Sił Zbrojnych* została przewidziana do sprawowania funkcji kierowniczej nad wszystkimi płaszczyznami współpracy.

Na szczeblu ministerialnym - Inspektor Bazy Sił Zbrojnych odpowiada za opracowanie i rozwój ogólnej koncepcji współpracy w skali całości sił zbrojnych.

Dowództwo Kierowania Działaniami Bundeswehry:

- dowodzenie siłami CIMC podczas działań oraz ćwiczeń wspólnych dla wszystkich rodzajów sił zbrojnych;
- opracowanie planu działania współpracy i planowanie struktur CIMIC na obszarze operacji;
- ocenę zasobów obszaru operacji pod kątem CIMIC;
- koordynację współpracy cywilno-wojskowej poza granicami kraju w myśl otrzymanego od Ministerstwa Obrony zadania.

Dowództwo Wsparcia Działań Bundeswehry:

- doradztwo Naczelnego Dowódcy Terytorialnego oraz narodowych dowódców sił powietrznych i morskich w zakresie wszystkich spraw dotyczących współpracy cywilno-wojskowej;
- utworzenie bazy danych dla potrzeb współpracy cywilno-wojskowej;

- międzynarodową współpracę na obszarze kraju (z państwami granicznymi oraz dowództwami sił zbrojnych innych państw stacjonujących na terytorium Niemiec);
- przygotowanie elementów struktury sztabów dla potrzeb współpracy cywilno-wojskowej w ramach kontyngentów wojskowych/ podczas ćwiczeń wielonarodowych (utworzenie, wyposażenie, wyszkolenie i ćwiczenia);
- przygotowanie sił CIMIC do działania w ramach kontyngentów wojskowych/ podczas ćwiczeń wielonarodowych (utworzenie, wyposażenie, wyszkolenie i ćwiczenia);
- zaplanowanie, wyposażenie i przeszkolenie sił CIMIC Bazy Sił Zbrojnych;
- kształcenie dowódców i jednostek Bazy Sił Zbrojnych.

Urząd Sił Zbrojnych:

- opracowanie dokumentów dowodzenia oraz materiałów do szkolenia;
- opracowanie przebiegu kursów;
- dalszy rozwój zdolności i działań wymaganych w obszarze współpracy cywilno - wojskowej.

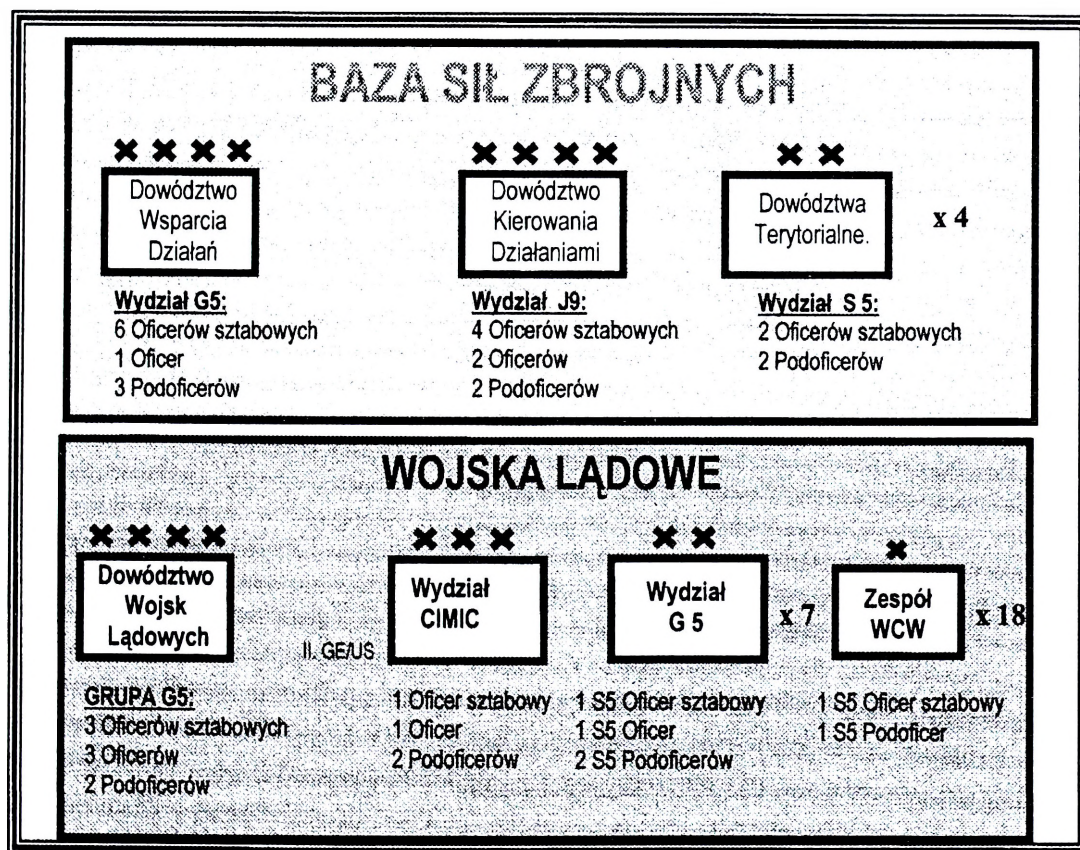
Dowództwa i Urzędy Rodzajów Sił Zbrojnych:

- zaplanowanie, wyposażenie i wyszkolenie elementów struktury sztabów (G5/S5) w podległych dowództwach;
- kierowanie i szkolenie personelu G5/S5;
- przygotowanie G5/S5 do działań w ramach kontyngentów wojskowych, podczas ćwiczeń wielonarodowych (utworzenie, wyposażenie, wyszkolenie/ ćwiczenia);
- za współpracę pomiędzy narodowymi wydziałami G5/S5 z ich odpowiednikami w siłach sprzymierzonych w czasie wspólnych ćwiczeń;
- szkolenie dowódców i wojsk.

Dowództwa Okręgów Wojskowych i Obwodowych Dowództw Obrony:

- koordynację i współpracę dla potrzeb sił zbrojnych na szczeblu landów, rządów okręgowych i powiatowym.
- współpracę cywilno-wojskową w ramach świadczeń pomocy, realizowanych przez siły zbrojne;
- zaplanowanie i szkolenie sił wzmocnienia WCW.

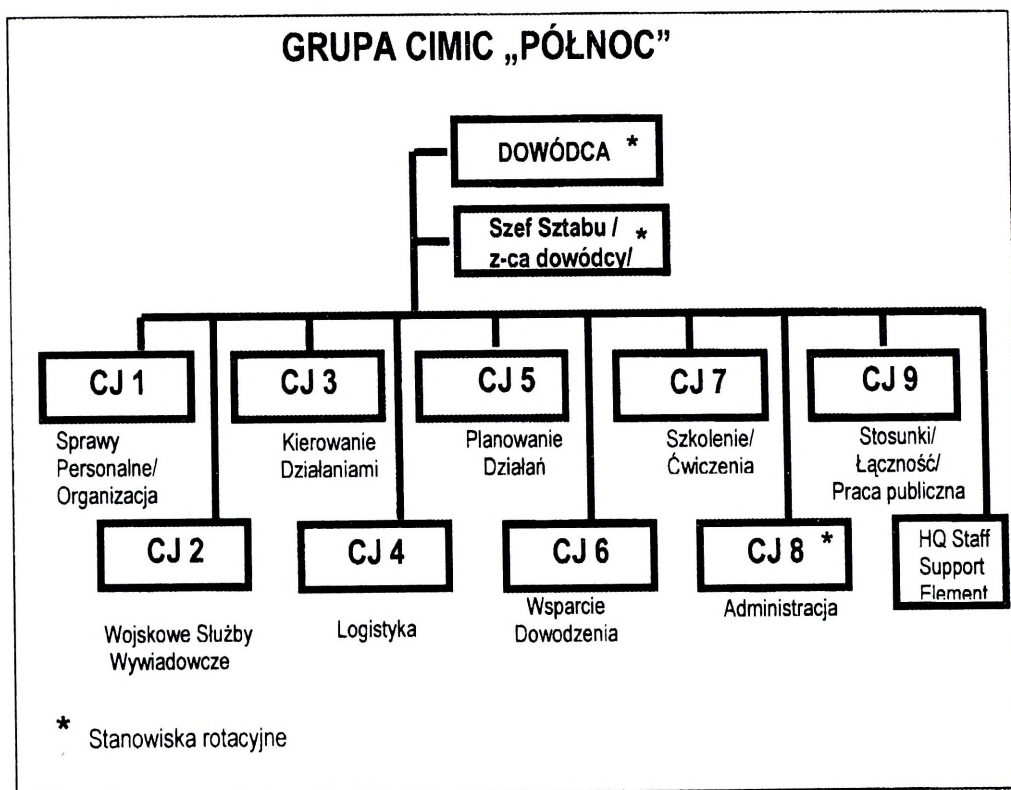
W Bundeswehrze dla potrzeb realizacji zadań w obszarze współpracy cywilno-wojskowej zostały utworzone, funkcjonujące w ramach sztabów od szczebla brygady wzwyż zespoły, wydziały lub referaty współpracy cywilno-wojskowej (rys.3.8). Jednakże, w sztabach, które prowadzą operacje wspólne dla wszystkich rodzajów sił zbrojnych (np. Dowództwo Kierowania Działaniami) otrzymały one oznaczenie NATO J-9, natomiast pozostała większa ich część G5/ S5.

Rys.3.8. Elementy struktur sztabowych zapewniających realizację współpracy cywilno-wojskowej w Bundeswewehrze

Źródło: Opracowanie własne

Dodatkowo oprócz przedstawionych już elementów struktur dowództw i sztabów Niemcy tworzą wspólnie z Holandią zasadniczą część Kwatery Głównej Grupy CIMIC „PÓŁNOC” (*CIMIC Group North*), stacjonującej w Budel (Holandia), która 10 kwietnia 2003 roku rozpoczęła oficjalną działalność (rys.3.9). W jej skład oprócz żołnierzy niemieckich i holenderskich wchodzi reprezentanci sił zbrojnych Polski, Danii, Norwegii i Czech. Kwatera Główna przewidziana jest w pierwszej kolejności dla potrzeb działań Dowództwa Regionalnego „PÓŁNOC” przy zastrzeżeniu, że może zostać wykorzystana w inny sposób przez tworzące ją państwa.

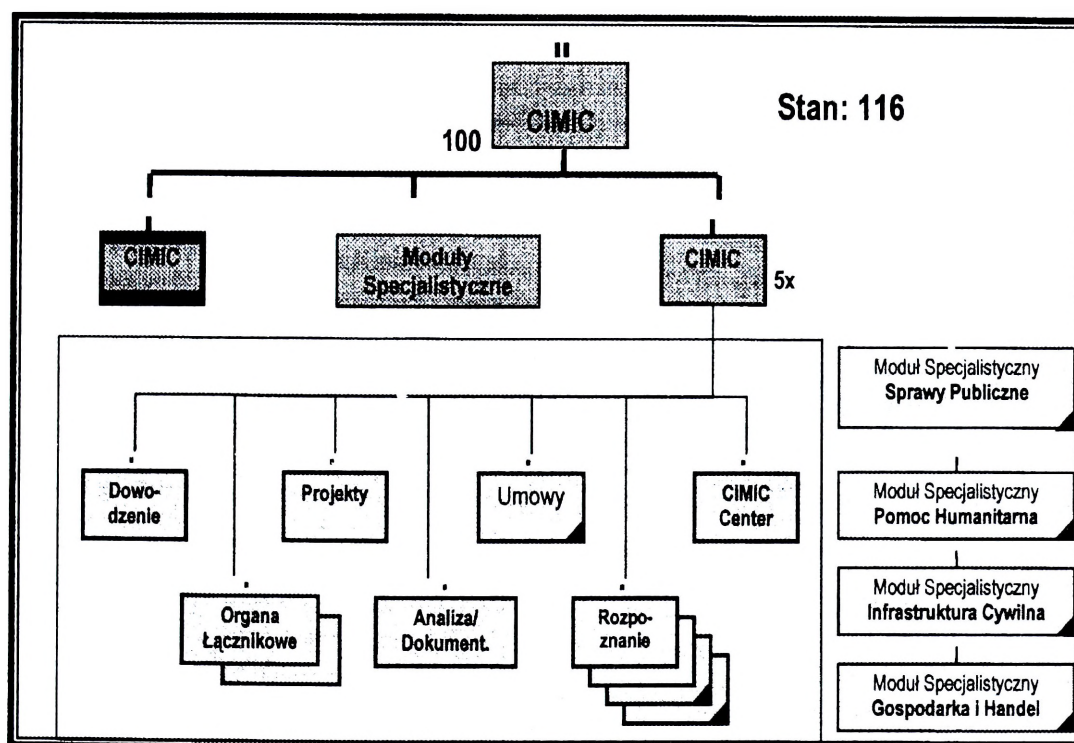
Rys.3.9. Struktura organizacyjna Grupy CIMIC „Północ”

Źródło: Opracowanie własne

Zarówno kwatera główna jak i podporządkowane jej siły zostały utworzone z inicjatywy NATO. Przyczyniły się do tego w dużej mierze doświadczenia uzyskane w połowie lat 90-tych, które ukazały, że różnego rodzaju operacje militarne, a w szczególności zaś w obszarze przewyższania sytuacji kryzysowych wymagają obecnie znacznie większej współpracy cywilno-wojskowej, aniżeli miało to miejsce w okresie zimnej wojny.

Dzięki Grupie CIMIC „PÓLNOC” sześć państw członkowskich NATO stworzyło bardzo ważny instrument dla potrzeb prowadzenia operacji NATO, który może wesprzeć operacje Kwatery Głównej Wielonarodowych Sił Zadaniowych (*HQ CJTF*), zarówno wysoce zdolnym elementem kierowniczo-koordynacyjnym CIMIC, jak i podporządkowanymi mu wyspecjalizowanymi siłami. Zadaniem jednostek CIMIC jest realizacja przedsięwzięć w obszarze współpracy cywilno-wojskowej na szczeblu operacyjnym i taktycznym. Mogą one przy tym prowadzić rozpoznanie sytuacji cywilnej oraz zapewniać funkcjonowanie *CIMIC-Centers*, zarówno jako biura informacyjnego dla ludności cywilnej, jak i doradczego np. przy rozbudowie infrastruktury danego regionu.

Bundeswehra dla potrzeb realizacji tego rodzaju zadań dysponuje od 28 marca 2003 roku, jednym batalionem CIMIC, stacjonującym na stałe w Nienburg (rys.3.10).

Rys.3.10. Struktura organizacyjna 100 Batalionu CIMIC
 Źródło: Opracowanie własne

Jego utworzenie ma związek z powstaniem Grupy CIMIC „PÓŁNOC” i z tego też względu w przypadku operacji NATO, przede wszystkim ze składu 100 Batalionu wydzielane są siły, które przechodzą w bezpośrednie podporządkowanie Kwatery Głównej. Ponadto batalion ten spełnia funkcję „jądra” wprowadzanego w przypadku działań poza granicami Niemiec, stanowiąc niejako bazę dla modułowo tworzonych sił CIMIC niemieckich kontyngentów, przewidzianych do wzmocnienia wojsk operacyjnych od szczebla brygady w wzwyż. Należy przy tym podkreślić, że siły te nie uzupełniają organicznych elementów struktury sztabów (S5, G5), lecz są one przeznaczone do ich wzmocnienia i realizacji przedsięwzięć na szczeblu operacyjnym i taktycznym.

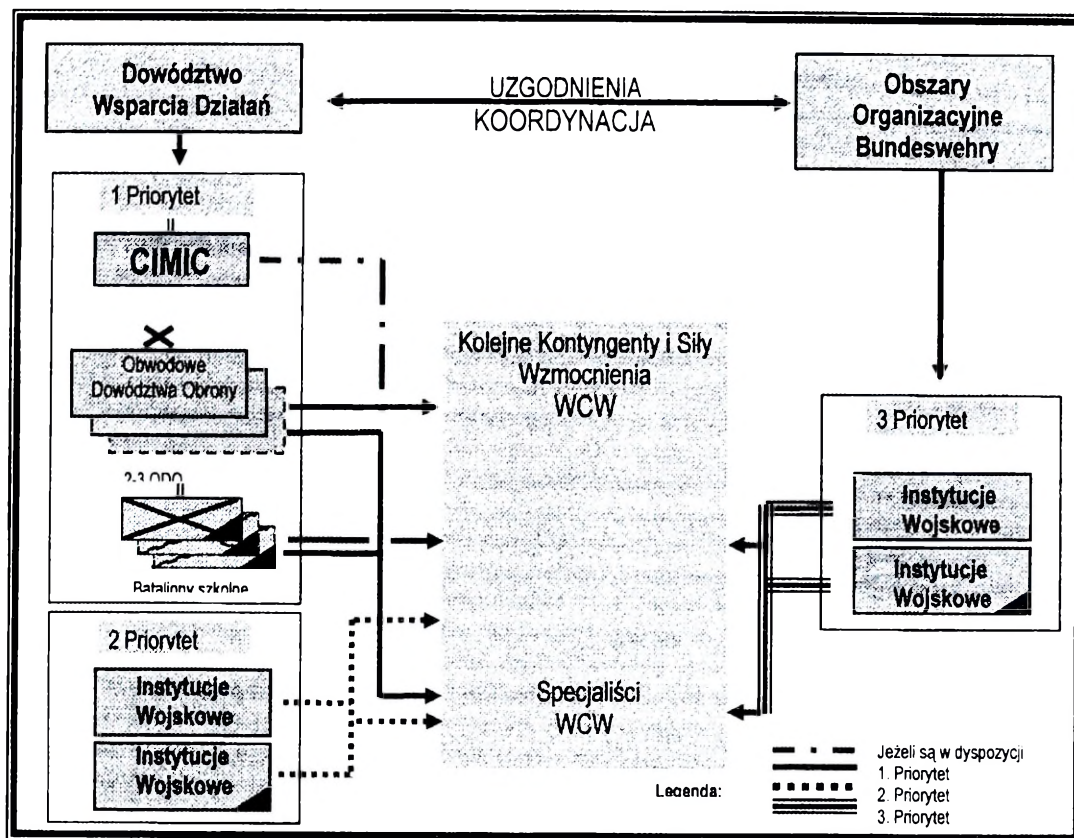
Rozmiar ich jest określany przez Bazę Sił Zbrojnych Bundeswehry w odniesieniu do wymagań w zakresie potrzeb zabezpieczenia operacji początkowej.⁸⁹

Konieczność utrzymania zdolności działania, systemu rotacji oraz specyficzne uwarunkowania działań wymagają zarówno posiadania sił wzmocnienia CIMIC, jak i specjalistów z cywilnymi kwalifikacjami zawodowymi. W przypadku Niemiec zadanie to spoczywa na dowództwach terytorialnych, które to jako organa Terytorialnej Organizacji Obrony Niemiec odpowiadają za zapewnienie żywotności jednostek współpracy cywilno-wojskowej Bazy Sił Zbrojnych. Siły te tworzone są głównie z oficerów sztabowych G5/S5, personelu obsadzonego na dwóch stanowiskach (funkcjach) oraz żołnierzy rezerwy.

Specyfika pracy w obszarze współpracy cywilno-wojskowej, szczególnie zaś w zakresie doradztwa dowódców i sztabów, wsparcia władz i organizacji cywilnych⁹⁰ wymaga dość często sięgnięcia po specjalistów, posiadających cywilne kwalifikacje zawodowe.

⁸⁹ Wsparcie pierwszym kontyngentem WCW podczas większej ilości prowadzonych równolegle operacji i zapewnienie żywotności (zdolności działania) wydzielonych sił WCW ponad 5 kontyngentów.

⁹⁰ Organizacje międzynarodowe, rządowe i pozarządowe.

Rys.3.11. Zasady tworzenia sił współpracy cywilno-wojskowej
 Źródło: Opracowanie własne

Ażeby sprostać nowym wymaganiom Dowództwo Wsparcia Działań w ścisłym współdziałaniu z Ministerstwem Obrony⁹¹ podjęło kroki zmierzające do stworzenia centralnej bazy danych, która umożliwiłaby pozyskanie specjalistów zarówno z obszaru aktywnych jednostek, żołnierzy rezerwy, spośród pracowników cywilnych Bundeswehry, jak i z sektora cywilnego⁹².

System szkolenia

Wnioski uzyskane przez Bundeswehrę z dotychczasowych operacji potwierdziły tezę, że chcąc w sposób profesjonalny wypełnić nowego rodzaju zadania, przewidziany do ich realizacji personel musi posiadać odpowiednie kwalifikacje, których nie zdobywa się w ramach powszechnie obowiązującego procesu szkolenia.

⁹¹ Głównie z wydziałami ds. personalnych i socjalnych.

⁹² W Niemczech pozyskiwanie specjalistów z sektora cywilnego regulowane jest w ramach współpracy międzyresortowej na podstawie wspólnych porozumień.

Podstawowym wymogiem, jaki został określony w stosunku do personelu G5/CIMIC jest znajomość nie tylko koncepcji współpracy cywilno-wojskowej Bundeswehry, czy też zarządzeń i wytycznych dotyczących świadczeń pomocy w razie katastrof i klęsk żywiołowych, lecz również opanowanie w takim samym stopniu koncepcji, zarządzeń, struktur i procedur CIMIC NATO oraz organizacji międzynarodowych, rządowych i pozarządowych. Ponadto w celu uniknięcia błędów podczas nawiązywania współpracy z czołowymi przedstawicielami danego państwa, ludźmi interesu i ludnością na obszarze działań wymagana jest również głęboka wiedza o ich obyczajach, potrzebach oraz cywilnych strukturach administracyjnych.

W odniesieniu do przedstawionych powyżej wymagań najlepszym rozwiązaniem okazało się w Niemczech stworzenie zintegrowanego systemu szkolenia wspólnie z sektorem cywilnym. Od początku 2003 roku, w wyniku porozumień międzyresortowych kształcenie kadr przewidzianych do pracy w obszarze współpracy cywilno-wojskowej Bundeswehry prowadzone jest wspólnie z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych Niemiec.

Zgodnie z założeniami nowego programu kształcenia, szkolenie z zakresu problematyki współpracy cywilno-wojskowej dotyczącej zarówno działań na obszarze kraju, jak i poza terytorium Niemiec odbywa się w formie jedynogodniowych kursów, które są organizowane w Akademii Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności w Bad Neuenahr⁹³. Oba te kursy tworzą swoistą narodową bazę szkoleniową dla potrzeb współpracy cywilno-wojskowej Bundeswehry. Uczestnikami kursów są z jednej strony żołnierze (w służbie czynnej i rezerwiści), a z drugiej zaś personel administracji cywilnej oraz państwowych organizacji pomocy (rządowych i pozarządowych). I tak podczas kursów o tematyce współpracy cywilno-wojskowej na terytorium Niemiec, w jednej ławce zasiadają wspólnie oficerowie sztabowi S5 z Dowództw Terytorialnych z oficerami straży pożarnej lub referentami z ministerstwa wewnętrznego poszczególnych landów. Natomiast w ramach kursów, związanych z

⁹³ Akademia ta należy do Ministerstwa Wewnętrznego Niemiec.

działaniami poza granicami kraju oficerowie łącznikowi kompanii CIMIC, wydziału G5 narodowego kontyngentu wojskowego z przedstawicielami niemieckiego Czerwonego Krzyża.

W świetle powyższych rozważań można więc, stwierdzić, że Bundeswehra zamiast utworzenia nowego ośrodka szkolenia połączyła swoje wysiłki z sektorem cywilnym i w ten oto sposób praktyczne doświadczenia z zakresu współpracy cywilno-wojskowej Bundeswehry i Sojuszu mogą być wdrożone w ramach narodowego procesu kształcenia. Dodatkowo dalsze podnoszenie kwalifikacji jest możliwe poprzez udział w kursach poza granicami kraju, które są organizowane w Kwaterze Głównej Grupy CIMIC „PÓŁNOC” w Budel, szkole NATO w Obergammern oraz ośrodkach szkolenia pozostałych państw członkowskich Sojuszu.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione w niniejszej pracy rozważania skłaniają do wielu refleksji. Na wstępie należy stwierdzić, że problematyka współpracy cywilno-wojskowej stała się obecnie istotnym obszarem zainteresowania, zarówno w odniesieniu do działań Sił Zbrojnych na obszarze kraju, jak i poza jego terytorium. W rozpatrywanym obszarze, szczególnie nowe wymagania stawia współpraca cywilno-wojskowa organizowana i prowadzona podczas działań poza jego terytorium, przy jednoczesnym zachowaniu zdolności do jej realizacji na obszarze kraju.

Jak już wcześniej wspomniano, jeszcze nie tak dawno dynamika sytuacji kryzysowych nie wymagała ścisłej współpracy cywilno-wojskowej i w zasadzie każda z zaangażowanych stron mogła działać osobno. Jednak zmienny charakter konfliktów oraz różnorodne reakcje międzynarodowe stworzyły nową sytuację, która w dużym stopniu uniemożliwia odosobnione działania strony cywilnej i wojskowej. Charakter wyzwań związanych z współczesnymi konfliktami sprawia, że żadna ze stron nie dysponuje wystarczającymi siłami i środkami umożliwiającymi podjęcie działań zapewniających społeczne oraz polityczne przejście do stabilnego, bezpiecznego środowiska, a w konsekwencji do rozwiązania kryzysu. Biorąc powyższe pod uwagę istnieje, zatem obiektywna potrzeba posiadania zdolności i sił w obszarze współpracy cywilno-wojskowej, które zapewnią wsparcie Sił Zbrojnych w ramach całego spektrum zadaniowego, obejmującego:

- ↓ obronę narodową;
- ↓ obronę kolektywną (art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego);
- ↓ Operacje Reagowania Kryzysowego⁹⁴ - prowadzone w ramach NATO, ONZ i OBWE oraz w układach koalicyjnych.

⁹⁴ Zgodnie z Wytocznymi Komitetu Wojskowego NATO (MC 327/2) obecnie Operacje Reagowania Kryzysowego mogą być prowadzone w różnej formie, obejmując swoim zasięgiem wszystkie działania, które nie dotyczą art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego. Obecnie obejmują one swoim zasięgiem: akcje ratownicze i ewakuacyjne, akcje humanitarnych, świadczenia pomocy w wypadku zaistnienia katastrof lub klęsk żywiołowych, operacje wsparcia pokoju oraz operacje militarne.

Przedstawione powyżej wymagania wskazują jednoznacznie, iż problematyka współpracy cywilno-wojskowej w kontekście współcześnie prowadzonych działań nabrała szczególnego znaczenia, stając się nieodłącznym elementem prowadzonych działań militarnych. Współcześnie, tak w życiu codziennym, jak i podczas działań militarnych prowadzonych na terytorium własnego kraju, czy też poza jego granicami zachodzi konieczność współpracy pomiędzy siłami zbrojnymi, a władzami, organizacjami i instytucjami cywilnymi na wszystkich szczeblach dowodzenia i kierowania.

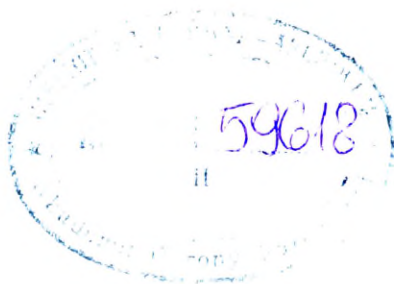
BIBLIOGRAFIA

1. AJP – 01 (A); Joint Operations Doctrine, Change 1, Ratification Draft, dated Sep 99 (STANAG 2437), Chapter 20.
2. AJP-01 (B) – Allied Joint Doctrine (Ratification draft), dated September 2000.
3. AJP-9; NATO Civil – Military Co-operation (CIMIC) Doctrine, Provisional final draft, 08.2000.
4. AJP-09 NU; NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine, Provisional final draft, vom 18.06.2001.
5. Bagiński L., Marcinkowski Cz., Współpraca cywilno-wojskowa w operacjach pokojowych, AON, Warszawa 2000.
6. Bi-MNC Directive for NATO Doctrine for Peace Support Operations dated 16 Oct 1998.
7. Bi-MNC Directive 80-80- First Edition- Joint Command and Control within the NATO Military Command Structure dated 30 Oct 1998.
8. Bi-MNC Functional Planning Guide for Peace Support Operations, 2 nd Draft, Annex L, Nov 95 – New Draft under consideration.
9. BMVg – GenInsp/Fü S VI 2 – o. Az vom 31.07.2001 (Erster MZ-Entwurf), Konzeption der Bundeswehr.
10. BMVg – GenInsp, Fü S IV 5/Fü H III 4 – Az 09-02-04/VS-NfD vom 30.04.1998, Teilkonzeption für bereichsübergreifende Aufgaben „Nationale Territoriale Aufgaben“ (TKBA/NTA).
11. BMI/BMVg – Rahmenrichtlinien für die Gesamtverteidigung vom 10.01.1989.
12. Braunstein P., Spezialisten und Generalisten – CIMIC 2000 – Zivilmilitarische Zusammenarbeit im erweiterten Aufgabespektrum, Truppenpraxis/ Wehrausbildung 1/2000, Bonn 2000.
13. Director Civil Emergency Planning – Role of Civil Emergency Planning in NATO / Reform of SCEPC, PO(2000)30 Rev2 vom 18.07.2000.
14. Drost M., Szafran H.,Kopania W., Współpraca Cywilno-Wojskowa Polska - NATO, Studium Analityczne (cz. 1), AON, Warszawa 1999.
15. Drost M., Szafran H.,Kopania W., Współpraca Cywilno-Wojskowa Polska - NATO, Studium analityczne (cz. 2), AON, Warszawa 2000.
16. Echterling J., Zivil - Militärische Zusammenarbeit des Bundeswehr in Ausland, Europäische Sicherheit, Oktober 2003.
17. Final Communiqué of the Ministerial Meeting of the North Atlantic Council, Oslo, 4 June 1992.
18. Józwiak A., Doświadczenia polskich kontyngentów wojskowych SFOR i KFOR w przygotowaniu Sił Zbrojnych RP do współpracy cywilno-wojskowej (CIMIC), AON 2001.
19. Józwiak A., Marcinkowski C. Polska jednostka wojskowa w siłach stabilizujących w Bośni. PWL nr 4/1999.
20. Józwiak A., Marcinkowski C. Działalność operacyjna polskiego batalionu w SFOR. PWL nr 5/1999.

21. MC 411/1 – NATO Military Policy on Civil-Military Co-operation (CIMIC), 05. März 2001.
22. MC 411 –NATO Military Policy on Civil – Military Co-operation (CIMIC), Revised, Listopad 2000.
23. NATO Communiques and Statements 1999. Washington Summit Communique, NATO Office of Information and Press, 2000.
24. NATO Handbook, NATO Office and Information Press, Brussels 2001
25. NATO's Strategic Concept,(SC 99).
26. Oehler H., Erste Schritte sind getan – G5 als neuartiger Aufgabenbereich In Truppenpraxis-Wehrausbildung 11/2000, Bonn 2000.
27. Phillips W., Civil-Military Cooperation: Vital to Peace Implementation in Bosnia , [w:] NATO Review, Nr 1, Wiosna 1998.
28. The Alliance's Strategic Concept. Washington Summit Communique, NATO Office of Information and Press, 2000.
29. The Alliance's Strategic Concept, Artykuł 42. W: The transformation of Alliance; The decisions of NATO's Heads of State and Government – London 1990, Rome 1991, Biuro Informacji I Prasy NATO, Bruksela, 1992.
30. WEU Council of Ministers – WEU Concept on Civil-Military Cooperation, C(99)207 Rev2 vom 21.11.2000.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
1. POJĘCIE I ISTOTA WSPÓŁPRACY CYWILNO-WOJSKOWEJ	4
2. WYBRANE ASPEKTY CIMIC NATO	12
2.1. PODSTAWOWE ZASADY WSPÓŁPRACY CYWILNO-WOJSKOWEJ	13
2.1.1. Zasady współpracy dotyczące sfery militarnej	14
2.1.2. Zasady dotyczące kontaktów cywilno-wojskowych	17
2.2. ZADANIA CIMIC	20
2.2.1. Zadania w operacjach obrony kolektywnej.....	30
2.2.2. Zadania w operacjach reagowania kryzysowego	33
2.3. ZWIĄZKI I ZALEŻNOŚCI POMIĘDZY SEKTOREM CYWILNYM, A WOJSKOWYM NA OBSZARZE OPERACJI	36
2.4. STRUKTURA ORGANIZACYJNA SIŁ PRZEWIDZIANYCH DO REALIZACJI ZADAŃ CIMIC ORAZ SYSTEM NABORU I SZKOLENIA.....	38
2.5. WNIOSKI.....	48
3. ORGANIZACJA WSPÓŁPRACY CYWILNO-WOJSKOWEJ SIŁ ZBROJNYCH RFN	51
3.1. WSPÓŁPRACA CYWILNO-WOJSKOWA NA TERYTORIUM RFN.....	51
3.1.1. Podstawowe założenia współpracy na obszarze kraju.....	51
3.1.2. Rola pośrednicząca dowództw terytorialnych	61
3.2. WSPÓŁPRACA CYWILNO-WOJSKOWA BUNDESWEHRY PODCZAS DZIAŁAŃ POZA GRANICAMI KRAJU	68
3.2.1. Pierwsze kroki w rozwoju elementów G 5/ S5 oraz sił CIMIC w strukturach dowództw i sztabów.....	73
3.2.2. Doświadczenia z działań na Bałkanach	75
3.2.3. Rozwój koncepcji współpracy cywilno-wojskowej	83
3.2.4. Struktura organizacyjna sił oraz system naboru i szkolenia	89
ZAKOŃCZENIE	98
BIBLIOGRAFIA	101

Publikacje

Akademii Obrony Narodowej

do nabycia w Wydziale Wydawniczym AON
al. gen. A. Chruściela 103, bl. 2
00-910 Warszawa,
tel. 681 40 55, tel./faks 681 37 52
e-mail: i.podemska@aon.edu.pl

- J. Barcik – Akt terrorystyczny i jego sprawca w świetle prawa międzynarodowego i wewnętrznego – 18 zł
- Bezpieczne niebo. Materiały z konferencji – 14 zł
- J. Bieńkowski, R. Stępień (red.) – Edukacja pedagogiczna w wyższej uczelni wojskowej – 18 zł
- H. Binkowski (red.) – OBWE w procesie umacniania bezpieczeństwa europejskiego – 18 zł
- H. Binkowski, A. Ciupiński – NATO w systemie bezpieczeństwa euroatlantyckiego – 35 zł
- A. Bujak – Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO – 12 zł
- A. Bujak, G. Sobolewski – Teren zabudowany środowiskiem walki XXI wieku – 25 zł
- W. Chojnacki – Socjologiczne aspekty tendencji instytucjonalno-organizacyjnego rozwoju wojska – 18 zł
- W. Chojnacki (red.) – Transformacja instytucjonalno-organizacyjna wojska na progu XXI w. – 20 zł
- Z. Chojnacki – Lotnictwo marynarki wojennej – 20 zł
- R. Chrobak i in. – Działania bojowe dywizji – 17 zł
- R. Chrobak i in. – Wybrane aspekty organizowania i kierowania działaniami obronnymi – 23 zł
- M. Cieślarczyk, P. Krawczyk, Z. Korulczyk – Poradnik metodyczny autorów prac kwalifikacyjnych – 8 zł
- M. Cieślarczyk, M. Chojnacki, A. Radomyski – Współpraca cywilno-wojskowa (CIMIC) w siłach zbrojnych (SP) RP – 15 zł
- M. Cieślarczyk (red.) – Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki – 13 zł
- M. Cieślarczyk (red.) – Kultura organizacyjna w siłach zbrojnych – 15 zł
- M. Cieślarczyk, A. Dębska – Wojsko wobec wyzwań współczesnego świata – 26 zł
- A. Ciupiński, M. Zając (red.) – Wybrane problemy walki z terroryzmem międzynarodowym – 20 zł
- A. Ciupiński (red.) – Dyplomacja wielostronna – 25 zł
- A. Ciupiński – Podstawowe elementy polityki bezpieczeństwa i obrony RP – 17 zł
- A. Ciupiński (red.) – Dissemination of international humanitarian law in Central European countries – 22 zł
- A. Ciupiński, R. Białoskórski – Wczesne ostrzeżenie i zapobieganie współczesnym konfliktom zbrojnym w strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego – 8 zł
- A. Ciupiński, H. Binkowski, A. Legucka – Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowych – 30 zł
- A. Ciupiński, K. Malak – Bezpieczeństwo polityczne i wojskowe – 22 zł
- T. Compa – Zarządzanie przestrzenią powietrzną – 12 zł
- J. Czaja – Stolica apostolska wobec integracji europejskiej – 15 zł
- K. Czajka – Użycie artylerii w obronie oddziału – 9 zł
- K. Czajka, T. Całkowski – Użycie artylerii w działaniach opóźniających – 19 zł
- P. Daniluk – Łączność w pododdziale – 14,20 zł
- P. Daniluk – Decyzja w procesie kierowania systemami łączności – 20 zł
- A. Dawidczyk – Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI wieku – 9 zł
- Dowodzenie lotnictwem sił powietrznych w działaniach wojsk lądowych (zespół autorów) – 17 zł
- W. Drażczyk – Logistyka sił powietrznych w działaniach wielonarodowych – 10 zł
- Drzewiecki D. – Wybrane zagadnienia z meteorologii lotniczej – 12 zł
- A. Fellner – Zautomatyzowane systemy kontroli ruchu lotniczego przestrzeni powietrznej – 23 zł
- M. Flemming – Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych – 45 zł
- P. Gawliczek, J. Pawłowski – Zagrożenia asymetryczne – 14 zł
- M. Gąska – Kompetencje organów władzy wykonawczej – 9 zł
- K. Gąsiorek, W. Kitler – Wojskowe wsparcie władz cywilnych i społeczeństwa – 26 zł
- A. Glen - Kontrola przestrzeni powietrznej a zarządzanie ruchem lotniczym w Polsce w czasie kryzysu i wojny (materiały z konferencji) – 18 zł
- J. Gotowała – Zarys historii lotnictwa – 35 zł
- P. Gómy – Elementy analizy decyzyjnej – 16 zł
- P. Górski – Zastosowania matematyki wyższej w ekonomii – część I – 11,10 zł

- J. Groskrejc – Antropologiczne i aksjologiczne aspekty edukacji oficerów – 10 zł
- A. Halama, A. Radomyski – Wojska obrony przeciwlotniczej – 24 zł
- J. Halik – Metodyka pisania pracy magisterskiej i studyjnej – 17 zł
- J. Halik, J. Wolejszo – Ćwiczenia wojskowe sił zbrojnych RP w aspekcie interoperacyjności w ramach NATO – 16 zł
- M. Huzarski – Taktyka ogólna w wojskach lądowych – 21 zł
- Irak 2004. Ku normalności. Materiały z konferencji – 25 zł
- K. Jałoszyński – Terroryzm antyizraelski – 12 zł
- K. Jałoszyński – Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce? – 12 zł
- K. Jałoszyński – Koncepcja współczesnych działań antyterrorystycznych (rozprawa hab.) – 23 zł
- J. Janczak – Właściwości organizacji łączności w specyficznych środowiskach i warunkach walki – 10 zł
- J. Janczak – System łączności brygady – 18 zł
- J. Janczak – Środki dowodzenia – 14 zł
- J. Janczak, P. Daniluk – Środki dowodzenia – 14 zł
- Cz. Jarecki – Użycie wojsk raketowych i artylerii w operacji – 15 zł
- S. Jarmoszko, R. Stępień (red.) – Humanistyczne kompetencje oficerów wobec wyzwań współczesności – 30 zł
- T. Jemiolo (red.) – Broń masowego rażenia w świetle prawa międzynarodowego – 13 zł
- T. Jemiolo, K. Malak (red.) – Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej – 25 zł
- T. Jemiolo – Globalizacja. Szanse i zagrożenia – 10 zł
- A. Józwiak, Cz. Marcinkowski – Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych – 18 zł
- A. Juncewicz – Natarcie kompanii zmechanizowanej – 10 zł
- A. Juncewicz – System dowodzenia batalionu – 10 zł
- M. Juszczyk – Wsparcie działań przez państwo gospodarza – 14 zł
- W. Kaczmarek – Działania operacyjne wojsk lądowych – 15 zł
- J. Kaczmarek – Stosunki transatlantyckie a bezpieczeństwo Europy – 23 zł
- L. Kanarski – Przywództwo w praktyce szkolnictwa wojskowego – 8 zł
- L. Kanarski, P. Gawliczek – Przywództwo w armiach NATO – 9 zł
- L. Kanarski, B. Rokicki (red.) – Teoria i praktyka przywództwa wobec wyzwań edukacyjnych – 24 zł
- J. Kardas, K. Loranty – Wybrane problemy bezpieczeństwa i obronności państwa w opiniach ekspertów administracji publicznej – 10 zł
- J. Kardas, K. Loranty – Instytucjonalizacja i modernizacja obronnego kadru administracji – 15 zł
- J. Karpowicz – Ratownictwo lotnicze – 14 zł
- J. Karpowicz, E. Klich – Bezpieczeństwo i ochrona lotnictwa przed atakami bezpragatycznymi – 23 zł
- J. Karpowicz, E. Cieślak – Lotnictwo w ramach sojusznich działań powietrznych – 14 zł
- J. Karpowicz, K. Kozłowski – Bezzałogowe aparaty latające – 23 zł
- J. Karpowicz – Współczesne konstrukcje samolotów – 23 zł
- J. Karpowicz, P. Krawczyk – Lotnictwo wojskowe. Zakres użycia i taktyka działania – 23 zł
- Cz. Kącki – Siły wielonarodowe do misji pokojowych – 15 zł
- Cz. Kącki – Izrael. Jego wpływ na rozwój w regionie Bliskiego Wschodu – 15 zł
- Kierowanie mobilnymi systemami łączności lądowych (praca zbiorowa) cz.I – 16 zł
- W. Kitler (red.) – Obrona cywilna (niezależnie od wojny) – 25 zł
- W. Kitler – Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych – 13 zł
- W. Kitler – Samorząd terytorialny w obronie Rzeczypospolitej Polskiej – 30 zł
- T. Kochański – Logistyka jako koncepcja zarządzania – 18 zł
- T. Kochański – Marketing i logistyka – nowe narzędzia gospodarowania w wojsku – 18 zł
- T. Kochański, S. Kurek – Międzynarodowy wymiar rywalizacji przedsiębiorstw – 20 zł
- S. Kowalkowski – Zabezpieczenie działań taktycznych w terenie lesistym (jeziornym) – 23 zł
- D. Kozerański – Udział jednostek Wojska Polskiego w międzynarodowych operacjach w latach 1973-2003 – 26 zł
- D. Kozerański – Międzynarodowe operacje wojskowe. Planowanie, zadania, warunki i specjalizacja – 26 zł
- M. Kosiński – Umowa offsetowa i udział państwa w międzynarodowym gospodarstwie – 10 zł
- M. Kozub – Lotnictwo w operacjach pokojowych – 8 zł
- M. Kozub – Lotnictwo wojsk lądowych w operacjach połączonych – 9 zł
- M. Kozub – Lotnictwo w bojowym powietrzu i ratownictwie – 9 zł

- K. Krakowski, Z. Redziak – Metodyka przygotowania i prowadzenia ćwiczenia taktycznego z wojskami – 42 zł
- M. Krč, J. Šelešovský, L. Ivánek – Ekonomiczne aspekty rozwoju produkcji zbrojeniowej Czechosłowacji i Republiki Czeskiej w latach 1918–2000 – 20 zł
- J. Kręcikij – Współczesne kierowanie wojskami. Proces dowodzenia – 12 zł
- J. Kręcikij – Metodyka pracy sekcji dowodzenia oddziału i związku taktycznego – 15 zł
- J. Kręcikij – Praca dowództwa brygady podczas przygotowania i prowadzenia obrony – 40 zł
- J. Kręcikij – Wybrane problemy kierowania zgrupowaniami wielonarodowych sił połączonych – 16 zł
- K. Kubiak – Współczesne siły morskie – 36 zł
- K. Kubiak, A. Szulczewski – Porty morskie w aspekcie przeładunków wojskowych – 13 zł
- R. Kuriata – Dowodzenie Siłami powietrznymi – 40 zł
- R. Kuriata, J. Nowak, W. Marud – Dowodzenie siłami powietrznymi. Cz. 3 Planowanie użycia sił powietrznych – 11 zł
- R. Kwečka, M. Gryga – Siły specjalne w kontekście współczesnych zagrożeń – 15 zł
- K. Kubiak – Transport wojsk i ładunków wojskowych drogą morską przy użyciu statków handlowych – 14 zł
- R. Kuriata, J. Nowak, M. Chojnacki – Planowanie użycia sił powietrznych – 16 zł
- Z. Lach, A. Łaszczuk – Geografia bezpieczeństwa – 48 zł
- M. Łokociejewski, W. Scheffs – Walka elektroniczna w operacjach i walce – 25 zł
- L. Łukaszuk – Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa – 20 zł
- T. Majewski – Ankieta i wywiad w badaniach wojskowych – 9 zł
- T. Majewski – Kierownik – dowódca w organizacji – 12 zł
- T. Majewski – Zarządzanie karierami oficerów. Kariery a kompetencje kierownicze – 20 zł
- T. Majewski i in. – Planowanie w organizacji – 9 zł
- K. Malak – Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Białorusi – 18 zł
- K. Malak – Czynniki wojskowe w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej (1991-2000) (rozprawa habilitacyjna) – 15 zł
- J. Marczak (red.) – Samoorganizacja społeczeństwa na rzecz bezpieczeństwa powszechnego. Samoobrona powszechna III RP – 20 zł
- M. Marszałek – Siły powietrzne w operacjach ewakuacyjnych (według poglądów amerykańskich) – 15 zł
- M. Marszałek – Wybrane aspekty operacji pozawojennych – 12 zł
- M. Marszałek, Z. Maślak, Z. Skwarek – Podstawy taktyki Wojsk Obrony Powietrznej – 24 zł
- Z. Maślak (oprac.) – Informacje w obronie powietrznej – potrzeby, wymagania, zagrożenia. Materiały z sympozjum naukowego – 20 zł
- Z. Mączka – Prognozy a rzeczywistość rozwoju lotnictwa cywilnego w Polsce w latach 1992-2003 – 18 zł
- B. Michailuk – Broń biologiczna – 21 zł
- J. Michniak (red.) – Projektowanie struktury organizacyjnej dowództwa brygady zmechanizowanej (pancernej) – 14 zł
- J. Michniak – Stanowiska dowodzenia w wojskach lądowych – 12 zł
- J. Michniak – Dowodzenie wojsk w teorii i praktyce – 16 zł
- J. Michniak – Dowodzenie i łączność – 22 zł
- J. Michniak – Dowodzenie w operacjach antykryzysowych i połączonych – 17 zł
- G. Nowacki – Strategiczne siły jądrowe wybranych państw – 16 zł
- A. Nowak – Założenia dla perspektywnego systemu rozpoznania – 18 zł
- E. Nowak – Logistyka w sytuacjach kryzysowych – 20 zł
- E. Nowak – Gospodarowanie zasobami majątkowymi – 17 zł
- J. Nowak, M. Chojnacki – Dowodzenie siłami powietrznymi. Cz. 2. Systemy dowodzenia siłami powietrznymi – 11 zł
- J. Nowak, E. Cieślak – Dowodzenia lotnictwem wojsk lądowych – 20 zł
- M. Obrusiewicz – Geneza i prognoza kooperacyjnych stosunków wojskowych końca XX i początku XXI w. na tle bezpieczeństwa europejskiego – 15 zł
- Operacja „Iracka Wolność”. Materiały z konferencji naukowej – 25 zł
- J. Pawłowski – Broń masowego rażenia orężem terroryzmu – 25 zł
- J. Pawłowski, A. Ciupiński (red.) – Umiędzynarodowany konflikt wewnętrzny – 23 zł
- M. Pelc, M. Juszczyk – Matematyka – 25 zł
- M. Petrykowski – Strategie rozwoju wybranych niskokosztowych linii lotniczych w Europie –
- Z. Piątek – Procedury i przedsięwzięcia systemu reagowania kryzysowego – 22 zł
- J. Płaczek – Ewolucja polskiej myśli obronno-ekonomicznej w latach 1976–2000 – 20 zł
- J. Płaczek – Gospodarka obronna Polski – 25 zł
- Podróż studyjna w systemie edukacji oficerów w AON. Materiały z sympozjum naukowego – 20 zł
- A. Polak – Wybrane zagadnienia obrony wybrzeża w Polsce (1920–2002) – 16 zł

- A. Polak – Teoria grup operacyjnych w polskiej sztuce wojennej okresu międzywojennego – 30 zł
- M. Polkowska – Międzynarodowe konwencje i umowy lotnicze oraz ich zastosowanie – zarys problematyki – 14 zł
- E. Pomykała – Doskonalenie umiejętności interpersonalnych – 20 zł
- Praca w terenie na szczeblu taktycznym (praca zbiorowa) – 12 zł
- N. Prusiński – Metody i traść pracy zespołów funkcjonalnych na stanowiskach dowodzenia wojsk lądowych – 12 zł
- K. Przeworski – Ewakuacja jako sposób ochrony ludności – 8 zł
- Pułk przeciwlotniczy w działaniach operacyjnych (praca zbiorowa) – 20 zł
- A. Radomyski – Metody i treść pracy zespołu OPL na stanowisku dowodzenia dywizji zmechanizowanej – 21 zł
- A. Radomyski – Obrona przeciwśmigłowcowa dywizji zmechanizowanej – 18 zł
- Rozpoznanie wojskowe (praca zbiorowa) cz. I – 16 zł, cz. II – 16 zł, cz. III – 16 zł
- E. Radvan – Polityczne myślenie a moralność profesjonality wojskowego – 12 zł
- C. Rutkowski – Zarządzanie strategiczne na drodze ku nowej filozofii i nowym paradygmatom – 20 zł
- C. Rutkowski – Organizacje przyszłości – przyszłość organizacji. Czy Siłom Zbrojnym wystarczy restrukturyzacja i reengineering? – 18 zł
- C. Rutkowski – Organizacje przyszłości – przyszłość organizacji – 18 zł
- W. Scheffs – Możliwości bojowo-rozpoznawcze pododdziałów walki elektronicznej – 14 zł
- P. Sienkiewicz – 10 wykładów – 15 zł
- A. Skrabacz – Ratownictwo w III RP. Ogólna charakterystyka – 18 zł
- J. Skrzyp, Z. Lach – Informator geograficzny. Państwa członkowskie NATO – 20 zł
- J. Skrzyp (red.) – Informator geograficzny o państwach kandydujących do Sojuszu Północnoatlantyckiego – 16 zł
- L. Słomka (red.) - Kurs specjalistyczny z obrony przed bronią masowego rażenia – 40 zł
- L. Słomka (red.) – Kurs doskonalący dla specjalistów ośrodków analizy skażeń – 26,40 zł
- L. Słomka (red.) – Kurs doskonalący dla specjalistów obrony przed bronią masowego rażenia – 26 zł
- S. Smyk – Zabezpieczenie logistyczne batalionu w działaniach taktycznych – 15 zł
- Z. Skwarek – Powietrzne systemy wczesnego wykrywania i powiadamiania – 16 zł
- J. Słowik – Wybrane determinanty organizacji systemu dowodzenia brygady obrony terytorialnej – 17 zł
- J. Słowik – Pododdziały wsparcia dowodzenia w armiach wybranych państw – 16 zł
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego (praca zbiorowa) – 10 zł
- Słownik terminów z zakresu psychologii (praca zbiorowa) – 12 zł
- Słownik pojęć sojuszniczej obrony powietrznej (praca zbiorowa) – 12 zł
- G. Sobolewski Wspólne działania obronne wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej – 21 zł
- G. Sobolewski – Rola terenu zurbanizowanego we współczesnych operacjach – 23 zł
- R. Sobierajski – Rembertów zapisany w mojej pamięci – 23 zł
- H. Spustek – Wybrane zagadnienia badań operacyjnych i modelowania liniowego – 8 zł
- Z. Stachowiak – Metodologia i metodologia pisania prac kwalifikacyjnych (licencjackich, magisterskich i podyplomowych) – 9 zł
- Z. Stachowiak, R. Kłodziński – Ekonomia przedsiębiorstwa – 18 zł
- Z. Stachowiak, J. Płaczek (red.) – Wybrane problemy ekonomiki bezpieczeństwa – 30 zł
- R. Stępień (red.) – Edukacja w wyższych szkołach wojskowych – 21 zł
- M. Strzoda (red.) – Wybrane terminy z zakresu dowodzenia i zarządzania – 8 zł
- M. Strzoda – Zasady i wymagania dowodzenia – 29,10 zł
- M. Strzoda – Zespoły zadaniowe w organizacji – 23 zł
- M. Strzoda – Słownik nazw, skrótów i akronimów państw, instytucji, dowództw, jednostek organizacyjnych i osób funkcyjnych – 8 zł
- M. Strzoda, N. Prusiński – Rola i zadania zespołu organizacji dowodzenia na stanowisku dowodzenia brygady – 13 zł
- J. Suwart – Zarys obrony cywilnej – 30 zł
- W. Szczurowski – Kompania w obronie – 8 zł
- Sztuka wojenna we współczesnych konfliktach zbrojnych (praca zbiorowa) – 28 zł
- B. Szulc, T. Majewski – Rozwój kompetencji kierowniczych – 16 zł
- R. Szustek – Wybrane problemy nawigacji lotniczej – 21 zł
- R. Szpyra – Powietrzna sztuka operacyjna wybranych państw – 17 zł
- R. Szpyra – Powietrzny wymiar współczesnej wojny – 13 zł
- R. Szpyra – Militarne operacje informacyjne – 18 zł
- A. Szymonik – Logistyczne zarządzanie wojskową jednostką budżetową – 25 zł

- Środki dowodzenia (praca zbiorowa) – 14 zł
- Śladkowski S. – Aspekty militarne i niemilitarne zagrożeń środowiskowych – 18 zł
- Terroryzm a broń masowego rażenia (praca zbiorowa) – 18 zł
- Użycie wojsk raketowych i artylerii w operacjach (praca zbiorowa) – 20 zł
- J. Wolejszo – Trening sztabowy dowództw szczebla taktycznego SZ RP – 20 zł
- J. Wolejszo – Transformacja dowództwa szczebla taktycznego na stanowiska dowodzenia w trakcie realizacji ćwiczeń operacyjno-taktycznych – 16 zł
- J. Wolejszo – Wybrane problemy przygotowania i realizacji ćwiczeń sojuszniczych NATO – 18 zł
- J. Wolejszo – Wybrane aspekty projektowania struktur organizacyjno-funkcjonalnych ośrodków decyzyjnych – 18 zł
- J. Wolejszo – Rodzaje i formy ćwiczeń operacyjno-taktycznych prowadzonych w wybranych armiach NATO – 15 zł
- J. Wolejszo – Wybrane aspekty doskonalenia ośrodków decyzyjnych – 10 zł
- J. Wolejszo – Wybrane problemy procesu planowania i rozliczania działalności szkoleniowej na szczeblach taktycznych w SZ RP – 18 zł
- J. Wolejszo, Z. Fioła – Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w marszu – 17 zł
- J. Wolejszo, K. Krakowski, Z. Redziak – Formy i metody szkolenia dowództw wojsk lądowych – 20 zł
- Wojsko wobec polskiego października '56. Rezolucje, uchwały, listy (wybór, wstęp i opracowanie: (E. J. Nalepa) – 30 zł
- J. Wojtasik (red.) – Studia z dziejów polskiej techniki wojskowej od XVI do XX wieku – 27 zł
- J. Wojnarowski System obronności państwa – 15 zł
- M. Wrzosek – Działania rozpoznawcze na obszarze kraju – 12 zł
- M. Wrzosek – Proces dowodzenia w batalionie rozpoznawczym – 22 zł
- M. Wrzosek – Organizacja pracy taktycznej komórki rozpoznania – 20 zł
- M. Wrzosek – Koordynacja w działaniach taktycznych wojsk lądowych – 10 zł
- M. Wrzosek – Taktyczny system rozpoznania wojsk lądowych – 14 zł
- M. Wrzosek – Dezinformacja jako komponent operacji informacyjnych – 16 zł
- Wsparcie informacyjne obrony powietrznej. Materiały z sympozjum naukowego – 18 zł
- Wydział Lotnictwa i Obrony Powietrznej AON – Ewolucja dla postępu. Materiały z konferencji – 18 zł
- E. Zabłocki – Dowodzenie siłami powietrznymi. Cz. 1. Podstawowe zagadnienia – 11 zł
- E. Zabłocki – Współczesne siły powietrzne – 13 zł
- E. Zabłocki, M. Chojnacki – Dowodzenie siłami powietrznymi NATO – 18 zł
- S. Zalewski – Służby specjalne w państwie demokratycznym (wydanie II poszerzone i uaktualnione) – 15 zł
- B. Zdrodowski, M. Marszałek – Operacje pozawojenne sił powietrznych – 16 zł
- J. Zieliński (red.) – Podstawowe założenia dydaktyki sztuki operacyjnej – 16 zł
- M. Zieliński – Artyleria nadbrzeżna państw bałtyckich – 13 zł
- M. Zieliński – Europejskie siły morskie w działaniach połączonych wielonarodowych zespołów zadaniowych – 23 zł
- J. Zuziak – Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947–1997 – 25 zł

Zamówienia przyjmujemy telefonicznie lub pisemnie
